

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Τμήμα Αγρονόμων Τοπογράφων Μηχανικών

Διπλωματική Εργασία, Προπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών

Θέμα Εργασίας

**ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΜΟΣΧΑΤΟΥ-ΝΟΜΙΚΟΤΕΧΝΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ-ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ**

Συγγραφή Εργασίας

Κωνσταντίνος Γκέκας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Χρυσούλα Μιχαηλίδου

Υπεύθυνη Καθηγήτρια

Αλίκη Χατζοπούλου

Copyright © Κωνσταντίνος Γκέκας 2012

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία γίνεται μια προσπάθεια νομικοτεχνικής προσέγγισης και ανάλυσης του θεσμικού πλαισίου που διέπει τα έργα ανάπλασης στη περιοχή του Μοσχάτου.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται γενικές πληροφορίες για την περιοχή μελέτης και το δεύτερο κεφάλαιο αναλύει την ιστορική εξέλιξη της στο πέρασμα των χρόνων. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η περιοχή πολεοδομικά και στο τέταρτο γίνεται μια προσπάθεια προσέγγισης των τομέων απασχόλησης του πληθυσμού.

Το πέμπτο κεφάλαιο ασχολείται με το φυσικό περιβάλλον της περιοχής και το έκτο κεφάλαιο με τις τεχνικές του υποδομές. Στο έβδομο και όγδοο κεφάλαιο αναλύονται οι κοινωνικές και πολιτιστικές υποδομές του Μοσχάτου αντίστοιχα.

Στο ένατο κεφάλαιο αναφέρονται τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι κάτοικοι και στο δέκατο αναλύονται οι σημαντικότερες αναπλάσεις της περιοχής. Τέλος, στο ενδέκατο κεφάλαιο, αναλύονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την παρούσα εργασία και γίνονται προτάσεις για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων αλλά και προτάσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

National Technical University of Athens
School of Rural and Surveying Engineering

Author Gekas Constantinos

Supervisor professor Chr. Michailidou

Responsible professor Al. Chatzopoulou

Subject «Redevelopment of municipality of Moschato –
Technical and legal approach – institutional frameworks»

In this paper, i have tried to make a technical and legal approach and analysis of the institutional framework for the redevelopment of the municipality of Moschato.

The first chapter presents general information about the area and the second chapter analyzes the historical development over the years.

The third chapter analyzes the urban area and the fourth is an attempt to approach the employment sectors of the population.

The fifth chapter deals with the natural environment and the sixth chapter deals with the technical infrastructure.

The seventh and eighth chapter analyze the social and cultural infrastructure of Moschato respectively.

The ninth chapter presents the problems faced daily by inhabitants and the tenth, the major redevelopments of the area.

Finally, the eleventh chapter concerns the conclusions drawn from this work and suggestions for improving the living conditions of residents are made, as well as environmental proposals.

Athens 29/03/2012

Περιεχόμενα	Σελ.
1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ	8
1.1 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	8
1.2 ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ	8
1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	8
1.4 ΚΛΙΜΑ	10
1.4.1 ΓΕΝΙΚΑ	10
1.4.2 ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΚΑΙ ΥΓΡΑΣΙΑ	11
1.4.3 ΑΝΕΜΟΙ	11
1.4.4 ΒΛΑΣΤΗΣΗ	11
1.4.5 Ο ΚΗΦΙΣΟΣ	12
1.5 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	13
2. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	15
3. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	19
3.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	19
3.2 Η ΧΩΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	20
3.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	20
3.2.2 ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	21
3.3 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	22
3.4 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΝΟΤΙΑ ΤΗΣ Λ. ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ	23
4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	27
4.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	27
4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	27

5. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	28
5.1 ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ	28
5.2 ΠΛΑΤΕΙΑ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ	30
5.3 ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ	31
6. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	34
6.1 ΥΔΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ	34
6.2 ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ	36
6.3 ΑΣΤΙΚΕΣ ΣΟΙΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	37
6.4 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	38
7. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	39
7.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-ΠΑΙΔΕΙΑ	39
7.2 ΥΓΕΙΑ-ΠΡΟΝΟΙΑ	39
7.3 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	39
8. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	40
9. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	41
9.1 ΠΑΡΕΜΠΟΡΙΟ	41
9.2 ΠΛΗΜΜΥΡΕΣ	43
9.3 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ	43
9.4 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΓΙΑ ΠΕΖΟΥΣ	45
10. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ	46
10.1 ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ	46
10.1.1 Ο ΚΗΦΙΣΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ	46
10.1.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ	50
10.1.3 ΜΕΛΕΤΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΗΦΙΣΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	54
10.1.4 ΝΕΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ	61

10.2 ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	63
10.2.1 ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ	63
10.2.2 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ	67
10.3 ΠΟΔΗΛΑΤΟΔΡΟΜΟΣ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	70
10.4 ΣΤΑΘΜΟΣ ΗΣΑΠ ΜΟΣΧΑΤΟΥ	71
10.4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	71
10.4.2 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΝΕΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ	73
10.5 ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΠΛΑΤΕΙΩΝ	73
10.5.1 ΠΛΑΤΕΙΑ ΗΡΩΩΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ	74
10.5.2 ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ	77
10.5.3 ΠΛΑΤΕΙΑ ΛΑΟΥ	80
11. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	84
11.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	84
11.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ	85
11.3 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	94

1. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

1.1 ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ⁹

Το Μοσχάτο είναι ένας δήμος της πόλης της Αθήνας που βρίσκεται ανάμεσα στους ποταμούς Κηφισό και Ιλισό. Το νότιο τμήμα του Μοσχάτου βρέχεται από το Σαρωνικό και το βόρειο τμήμα του διασχίζουν οι γραμμές του ΗΣΑΠ και η οδός Πειραιώς που το χωρίζουν από τη βιομηχανική περιοχή του δήμου (ΒΙ.ΠΕ.) όπου υπάρχουν βιοτεχνίες υποδημάτων, ενδυμάτων, τροφίμων, κεραμικών και οικοδομικών υλικών κτλ.

Οι κάτοικοι του Μοσχάτου το 1940 αριθμούσαν μόλις τους 12.903, ενώ κατά την τελευταία απογραφή ανέρχονταν στους 23.153. Η έκταση του δήμου είναι περίπου 2.390 στρέμματα και διαθέτει μεγάλο δίκτυο σύγχρονων πεζοδρόμων και ημι-πεζοδρόμων. Οι μεγαλύτερες πλατείες του Μοσχάτου είναι η Πλατεία Μεταμορφώσεως στο κέντρο του Μοσχάτου, όπου βρίσκεται και ο ομώνυμος καθεδρικός ιερός ναός Μεταμορφώσεως Σωτήρος και η δεύτερη μεγαλύτερη πλατεία βρίσκεται στην οδό Κοραή απέναντι από το δημαρχείο της πόλης και ονομάζεται Πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου.

1.2 ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΟΝΟΜΑΤΟΣ⁹

Αρχικά η περιοχή αυτή κατά τις μακρινές προϊστορικές εποχές είχε το όνομα Τροία. Κατά την κλασική εποχή (5ος αιώνας π.Χ.) το όνομα Τροία παραμερίστηκε και ο ίδιος τόπος, που στη συνέχεια έγινε ένας από τους δήμους της Αθήνας, πήρε το περίεργο και ανεξήγητο ως τώρα όνομα Ξυπέτη. Προς το τέλος του 18ου αιώνα η παραλία ανάμεσα στα δύο Φάληρα, που ένα μεγάλο τμήμα της ανήκει στο Μοσχάτο, ονομαζόταν από τους ξένους περιηγητές Μεσία.

Τέλος, δεν έχει καθοριστεί ακόμη πότε πήρε η περιοχή το σημερινό της όνομα, όμως πολλοί πιστεύουν ότι η αιτία για το όνομα αυτό ήταν κάποιο αμπέλι με "μοσχάτα" σταφύλια, που όπως βεβαιώνουν και παλιοί Μοσχατιώτες, ένα τουλάχιστον αμπέλι με σταφύλια της ποικιλίας αυτής σωζόταν ως τις αρχές του αιώνα.

1.3 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ⁹

Η περιοχή που καλύπτεται σήμερα από την πόλη του Μοσχάτου, πριν από ένα περίπου αιώνα, δεν είχε ακόμα αποκτήσει κάποιο συγκεκριμένο όνομα. Ήταν μια ασήμαντη γωνιά της Αττικής σκεπασμένη στη μεγαλύτερη έκταση της από καλλιέργειες και από το γνωστό αρχαίο Ελαιώνα, ο οποίος άρχιζε από τα βόρεια του λεκανοπεδίου και κατέβαινε ως την παραλία περίπου του Μοσχάτου. Την περιοχή αυτή διέσχιζαν δύο τρεις δρόμοι, είχε ελάχιστες αγροικίες, ενώ στα δεξιά και

αριστερά του δρόμου Αθηνών-Πειραιώς είχε σχηματιστεί από ξύλινα παραπήγματα μικρός οικισμός γνωστός με το όνομα Παράγκες ή Μπαράγκες. Σ' αυτές τις Παράγκες, στη μέση περίπου της πορείας τους, οι κουρασμένοι ταξιδιώτες μπορούσαν να απολαύσουν το δροσερό νερό με το λουκούμι και να ξεδιψάσουν τα ζώα τους στις ποτίστρες.

Μέσα σε εκείνο το καταπράσινο τοπίο, τοπογράφοι της εποχής κατέγραψαν σπαρμένα εδώ κι εκεί μικρά εξωκλήσια, που στα πανηγύρια τους έτρεχαν οι παλιοί Αθηναίοι για να χαρούν και να ξαποστάσουν, όπως μας αφηγείται γνωστός συγγραφέας της εποχής εκείνης. Ένα από αυτά ήταν και το μικρό εξωκλήσι που βρισκόταν στην περιοχή του Μοσχάτου.

Την πιο παλιά πληροφορία γι αυτό το εκκλησάκι τη συναντάμε σε χάρτη του Γερμανού τοπογράφου Σταντζ, δημοσιευμένο στα 1862 όπου το εξωκλήσι σημειώνεται με σταυρό μέσα σε ακαλλιέργητο κτήμα, πλάι στο μοναδικό δρόμο της περιοχής (σημερινή Λεωφ. Μακρυγιάννη) και στο σημείο που βρίσκεται σήμερα ο Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως του Σωτήρα.

Την ίδια εποχή (1876) οι επίτροποι του μικρού ναού καταβάλλουν προσπάθειες να επισκευαστεί ο χωματόδρομος που οδηγούσε στο ναό, με τη συμβολή και της Εταιρείας Σιδηροδρόμων Αθηνών-Πειραιώς. Η Εταιρεία για να συμβάλει στην εξυπηρέτηση των προσκυνητών αποφάσισε ο σιδηρόδρομος να σταματάει στο Μοσχάτο, και όσοι έχουν εισιτήριο Αθηνών-Φαλήρου να μπορούν τη μέρα της γιορτής να κατεβαίνουν στο Μοσχάτο, και με το ίδιο εισιτήριο να συνεχίζουν τη διαδρομή τους προς το Φάληρο, το γνωστό τότε θέρετρο της πρωτεύουσας.

Ο κτήτορας (ιδρυτής) του εξωκλησιού μας είναι άγνωστος. Το εκκλησάκι αρχικά ήταν αφιερωμένο στη μνήμη της "Αποτομής της κεφαλής του Τιμίου προδρόμου" και όχι στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος όπως είναι σήμερα. Η αλλαγή της επωνυμίας του ναού σε "Μεταμόρφωση του Σωτήρος" έγινε πολύ πιθανά προς το τέλος του περασμένου αιώνα για να μη συμπίπτει το πανηγύρι του μ' εκείνο του γειτονικού εκκλησιδίου του Αγ. Ιωάννη στο Ρέντη.

Λίγο πριν από το 1912 οι λιγοστοί κάτοικοι της περιοχής αποφάσισαν να μεγαλώσουν το εξωκλήσι με σκοπό να μπορεί να εξυπηρετήσει τους πολυάριθμους προσκυνητές που συνέρεαν στη γιορτή του. Το πανηγύρι είχε ήδη αποκτήσει πλατιά φήμη σε όλη την Αττική.

Το Μοσχάτο σιγά σιγά αρχίζει ν' αποκτά τη μορφή συνοικισμού κι έτσι κατά το έτος 1918 το εκκλησιαστικό συμβούλιο (μοναδική αντιπροσωπευτική αρχή της περιοχής εκείνη την εποχή) κάνει προσπάθειες για ανέργεση σχολείου στον περίβολο του ναού και για διορισμό δασκάλου. Το πρόβλημα όμως ήταν μεγάλο λόγω των ανύπαρκτων εκείνη την εποχή οικονομικών δυνατοτήτων. Έτσι προτείνεται η κατασκευή υπαίθριου δημοτικού σχολείου που θα λειτουργούσε κάτω από ένα υπόστεγο στον κήπο της εκκλησίας. Αργότερα όμως, στα 1927 ήταν ήδη έτοιμο το

νέο διδακτήριο του Μοσχάτου που κατασκευάστηκε περίπου εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το σιντριβάνι της σύγχρονης πλατείας.

Με την πάροδο των χρόνων και με τη συμβολή των κατοίκων του (πολλοί από αυτούς πρόγονοι γνωστών σημερινών οικογενειών της περιοχής) το Μοσχάτο κατάφερε μέσα στα τελευταία χρόνια αυτού του αιώνα να γίνει μία καλά οργανωμένη, σύγχρονη και υπό συνεχή οικονομική και πολιτιστική αναβάθμιση πόλη.

1.4 ΚΛΙΜΑ⁹

1.4.1 ΓΕΝΙΚΑ

Το κλίμα της περιοχής μελέτης είναι τυπικά μεσογειακό και χαρακτηρίζεται από ήπιους και βροχερούς χειμώνες, σχετικά θερμά και ξηρά καλοκαίρια και μεγάλη ηλιοφάνεια όλο σχεδόν το χρόνο.

Από κλιματολογικής πλευράς το έτος χωρίζεται σε δύο κυρίως εποχές: Την ψυχρή και βροχερή χειμερινή περίοδο που διαρκεί από τα μέσα του Οκτωβρίου και μέχρι το τέλος Μαρτίου και τη θερμή και άνομβρη εποχή που διαρκεί από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο.

Κατά την χειμερινή περίοδο οι ψυχρότεροι μήνες είναι ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος. Σε κάθε περίπτωση οι βροχές δεν διαρκούν πολλές ημέρες ούτε παρατηρείται σημαντική διαδοχή ημερών με πλήρη νεφοκάλυψη.

Κατά την θερινή περίοδο ο καιρός είναι σταθερός, ο ουρανός σχεδόν αίθριος, οι βροχοπτώσεις είναι σημαντικά περιορισμένες και εξαντλούνται με την μορφή παροδικών ραγδαίων βροχών (όμβρων) ή καταιγίδων. Οι υψηλότερες θερμοκρασίες της θερινής περιόδου παρατηρούνται μετά το δεύτερο δεκαήμερο του Ιουλίου μέχρι και το πρώτο του Αυγούστου. Ο μηχανισμός της θαλάσσιας αύρας καθώς και οι βόρειοι άνεμοι (ετησίες – μελτέμια) που φυσούν στο Αιγαίο μετριάζουν τον αντίκτυπο των υψηλών θερμοκρασιών.

Η Άνοιξη γενικά έχει μικρή διάρκεια, διότι ο μεν Χειμώνας είναι όψιμος, το δε καλοκαίρι αρχίζει πρώιμα. Το Φθινόπωρο είναι μακρύ και θερμό και πολλές φορές παρατείνεται μέχρι και το μέσον του Δεκεμβρίου. Τα παραπάνω δεδομένα επαληθεύονται από τα μετεωρολογικά δεδομένα του Μετεωρολογικού Σταθμού της ΕΜΥ στο Ελληνικό (γεωγραφικό πλάτος 37ο 54' Β, γεωγραφικό μήκος 23ο 45' Α, ύψος λεκάνης βαρομέτρου 15 μέτρα). Τα διαθέσιμα (επεξεργασμένα) κλιματικά δεδομένα προέρχονται από μετρήσεις που ξεκινούν το 1955 μέχρι και το 2004.

Η γεωμορφολογία στην περιοχή του Μοσχάτου συχνά δημιουργεί το φαινόμενο της θερμοκρασιακής αναστροφής, το οποίο μερικώς ευθύνεται για τα προβλήματα ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Το Λος Άντζελες έχει περίπου την ίδια μορφολογία και παρόμοια συγκοινωνιακή φιλοσοφία (ΙΧ) και παρουσιάζει παρόμοια προβλήματα. Το

έδαφος είναι πετρώδες και όχι και τόσο εύφορο (Αθηναϊκός σχιστόλιθος, ασβεστολιθικές μάζες στους λόφους).

Το κλίμα είναι σχετικά ξηρό και έχει ως αποτέλεσμα τα χαμηλά ποσοστά υγρασίας το καλοκαίρι, ενώ το χειμώνα συνηθίζονται οι βροχές.

1.4.2 ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ ΚΑΙ ΥΓΡΑΣΙΑ⁹

Όπως αναφέρθηκε οι θερμότεροι μήνες είναι ο Ιούλιος (μέση μέγιστη 32,05οC) και ο Αύγουστος (μέση μέγιστη 32,01οC) ενώ ο ψυχρότερος είναι ο Ιανουάριος (μέση μέγιστη 13,56οC). Η απολύτως μέγιστη θερμοκρασία είναι οι 42^οC και έχει παρατηρηθεί στις 7 Ιουλίου 1988 ενώ η απολύτως ελάχιστη είναι οι -3,8^οC που παρατηρήθηκε στις 13 Φεβρουαρίου 2004.

Όσον αφορά την Σχετική Υγρασία ο υγρότερος μήνας είναι ο Δεκέμβριος ενώ ξηρότεροι οι Ιούλιος – Αύγουστος.

1.4.3 ANEMOI⁹

Οι επικρατέστεροι άνεμοι στην περιοχή είναι οι Βόρειοι και οι Βορειοανατολικοί με ποσοστό 19,159 % και 15,357 % αντίστοιχα. Η νηνεμία εμφανίζεται ετησίως με ποσοστό 18,283%. Η μεγαλύτερη συχνότητα βορείων – βορειοανατολικών ανέμων παρουσιάζεται τον Αύγουστο (ετησίως) χωρίς να υπολείπονται σημαντικά και οι άλλοι μήνες, με εξαίρεση τους Απρίλιο, Μάιο και Ιούνιο. Οι περιπτώσεις άπνοιας καλύπτουν κατά μέσο όρο το 18% των περιπτώσεων. Τέλος αξίζει να σημειωθεί η αυξημένη συχνότητα των νοτίων διευθύνσεων ανέμων της θερινής περιόδου καθόσον σε αυτούς συνυπολογίζεται και το φαινόμενο της θαλάσσιας αύρας.

Από πλευράς εντάσεως, επικρατέστερες τιμές ανέμων είναι αυτές των 2 Beaufort (ποσοστό 26,531%) με ακόλουθες εντάσεις τα 3 (ποσοστό 26,026%) και τα 4 Beaufort (ποσοστό 17,810%). Τα 5 B εμφανίζουν μία συχνότητα λίγο πάνω από το 5% και αξιοσημείωτο είναι ότι υψηλότερες εντάσεις ανέμου παρουσιάζουν χαμηλή συχνότητα.

1.4.4 ΒΛΑΣΤΗΣΗ⁹

Η περιοχή της μελέτης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, χαρακτηρίζεται από την έντονη ανθρώπινη επέμβαση, με τη μορφή δόμησης και τεχνικών έργων. Είναι μια καθαρά αστική περιοχή. Η φυσική βλάστηση λοιπόν έχει αλλοιωθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό και έχει υποστεί σημαντική υποβάθμιση από την έντονη οικοδομική δραστηριότητα, τις διανοίξεις δρόμων και τις επιπτώσεις της ρύπανσης. Οι εκτάσεις που απέμειναν με φυσική βλάστηση φιλοξενούν κυρίως τα αυτοφυή είδη της Αττικής γλωρίδας. Τα χαρακτηριστικότερα είδη δένδρων που παρουσιάζονται στην ευρύτερη περιοχή είναι: Κυπαρίσσι, Πεύκο, Σφενδάμι, Ευκάλυπτος, Ελιά, Ακακία Κων/πόλεως, Πλάτανος, Λεύκα, Ροβίνια και

Κουτσουπιά, τα οποία είτε αποτελούν τμήμα της υπάρχουσας χλωρίδας της περιοχής, είτε αποτελούν τμήματα διαμορφωμένων κήπων.

Οι υπόλοιπες μη δομημένες περιοχές παρουσιάζουν ως επί το πλείστον ερημοποιημένη μορφή, με γυμνούς ασβεστόλιθους, ελάχιστο χόμα και πολύ αραιή φρυγανώδη βλάστηση.

1.4.5 Ο ΚΗΦΙΣΟΣ¹⁶

Ο Κηφισός είναι ο μεγαλύτερος ποταμός της Αττικής και διαρρέει το κεντροδυτικό τμήμα του Λεκανοπεδίου της Αθήνας. Πηγάζει κυρίως από την Πάρνηθα και την Πεντέλη συλλέγει όμως ύδατα και από το όρος Αιγάλεω, από μέρος του Υμηττού και από αρκετά ακόμα διευθετημένα, κλειστά ή ανοικτά, ρέματα της Αθήνας, όπως το ρέμα του Προφήτη Δανιήλ στον Ελαιώνα. Τελικά, εκβάλλει στο Φαληρικό Όρμο, δίπλα στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας.

Αποτελεί τον κυριότερο αποδέκτη των ομβρίων υδάτων του Λεκανοπεδίου, με έκταση λεκάνης απορροής 381,10 τ. χλμ. και μήκος διαδρομής 22 χλμ. από τα οποία 14 χλμ. βρίσκονται εντός αστικής περιοχής (Νικολόπουλος, 2008). Έχει δηλαδή ιδιαίτερη σημασία από υδραυλική άποψη. Αποτελεί όμως ταυτόχρονα ένα φυσικό ποτάμιο οικοσύστημα.

Το βόρειο και μεγαλύτερο μέρος του Κηφισού διατηρεί πολλά χιλιόμετρα ανοικτής ροής με πλούσια βλάστηση και φυσική ομορφιά. Αποτελεί ανοικτό διάυλο ανάμεσα στο οικιστικό συγκρότημα της Αθήνας και στους πράσινους ορεινούς όγκους που το περιβάλλουν, γεγονός που έχει ευεργετικές επιδράσεις στο μικροκλίμα της πρωτεύουσας. Από τα Πατήσια ως τις εκβολές του, η κοίτη του έχει εγκιβωτισθεί. Από τις δύο πλευρές της κοίτης του έχουν κατασκευαστεί λεωφόροι που εξυπηρετούν τις κυκλοφοριακές ανάγκες της πρωτεύουσας, καθώς και τμήμα της εθνικής οδού Αθηνών-Λαμίας. Από τις Τρεις Γέφυρες μέχρι το νέο Φάληρο ο Κηφισός έχει διευθετηθεί με υδραυλικό τεχνικό έργο κλειστής διατομής πάνω στο οποίο έχει κατασκευαστεί η Λεωφόρος Κηφισού. Στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη η διατομή γίνεται ανοικτή και νοτιότερα ο αυτοκινητόδρομος είναι υπερυψωμένος αφήνοντας ανοίγματα στα πλάγια.

Στον άνω ρου του Κηφισού, η γειτνίαση του υδάτινου συστήματος του ποταμού και των παραχειμάρρων του με τον Εθνικό Δρυμό της Πάρνηθας και τον ορεινό όγκο της Πεντέλης, δημιούργησε μία σειρά σημαντικών οικοσυστημάτων με πλούσια χλωρίδα και πανίδα. Εκεί υπάρχουν πολλά φυσικά τμήματα με πλούσια βλάστηση τα οποία περιβάλλονται από τεράστια πλατάνια, ιτιές, κουτσουπιές, λεύκες, ευκαλύπτους, ακακίες, πικροδάφνες, βελανιδιές, αριές, αγριελιές, κουμαριές, κοκορεβυθιές κ.α. Συναντάται επίσης πληθώρα αναρριχόμενων φυτών όπως ο κισσός και τα βάτα, αλλά και φυτά όπως η χαλέπιος πεύκη, ο σχίνος, το πουρνάρι, το σπαλάθι, η αφάνα και η λυγαριά. Υπάρχουν ακόμη βατομουριές, λαδανιές, ερύκια, καλαμιές σχίνα κ.α.

Πλούσια όμως είναι και η πανίδα του φυσικού οικοσυστήματος του ποταμού Κηφισού. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στην ευρύτερη περιοχή φιλοξενούνται διάφορα είδη βατράχων όπως ο μπράσκας, ο πρασινόφρυνος και ο λιμνοβάτραχος, αλλά και ποικίλα είδη χελώνας όπως οι νεροχελώνες και οι κρασπεδοχελώνες. Στις περιοχές γύρω από τον Κηφισό βρίσκονται ακόμη μικρά θηλαστικά, όπως ο σκαντζόχοιρος, ο σπιτοποντικός, ο μαυροποντικός, η αλεπού κ.α.. Συχνά συναντώνται, επίσης, σαύρες (τρανόσαυρες), νερόφιδα και σπιτόφιδα καθώς και πληθώρα εντόμων. Αυτά με τη σειρά τους προσελκύουν διάφορα είδη ορνιθοπανίδας. Έχουν παρατηρηθεί περισσότερα από 90 είδη πουλιών, τα οποία είτε έρχονται για αναπαραγωγή, είτε παραμένουν στην περιοχή κατά την περίοδο της μετανάστευσης, είτε ζουν μόνιμα εκεί. Γλάροι, ερωδιοί, κοκκινολαίμηδες, σουσουράδες, γερακίνες, πετρίτες, ορτύκια, νερόκοτες, δεκοχτούρες, κουκουβάγιες, κίσσες, τσαλαπετεινοί, καρακάξες, χελιδόνια, τσίχλες, κότσυφες και σταχτομυγοχάφτες είναι μόνο μερικά από αυτά. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι εδώ εντοπίστηκαν, προσφάτως, μικρά ψάρια. Ένα ακόμη στοιχείο που αποδεικνύει ότι ο Κηφισός παραμένει ένας ζωντανός ποταμός.

Όλα αυτά βέβαια πρέπει να τονιστεί ότι εντοπίζονται στον άνω ρου του ποταμού. Το τμήμα του ποταμού που αντιστοιχεί στην περιοχή μελέτης, λόγω της ανθρώπινης επέμβασης και εγκιβωτισμού της κοίτης του, δεν είναι σε θέση να φιλοξενήσει όλον αυτόν τον φυτικό και ζωικό κόσμο.

Συνέπεια του ιδιαίτερου αυτού οικοσυστήματος του Κηφισού ήταν η θέσπιση, το 1994, ειδικού Προεδρικού Διατάγματος για την προστασία του πάνω μέρους Κηφισού. Επιπλέον, το 2002 με Προεδρικό Διάταγμα ιδρύθηκε ο «Φορέας Διαχείρισης και Ανάπλασης του ποταμού Κηφισού Αττικής και των παραχειμάρρων» (ΦΔΑΚ) με σκοπό την εφαρμογή του Π.Δ. του 1994 και το συντονισμό όλων των συναρμοδίων Υπηρεσιών για την προστασία και τη διαχείρισή του. Οι προσπάθειες αυτές όμως δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένες.

Ο Κηφισός ποταμός και οι παραπόταμοί του στις περιοχές Μεταμόρφωση, Νέα Φιλαδέλφεια, Κάτω Κηφισιά, Νέα Ερυθραία, Άνοιξη, Καπανδρίτι, Άγιος Στέφανος, Αχαρνές, κλπ., υφίσταται μέχρι σήμερα, μία απίστευτη επίθεση ρύπανσης και καταπατήσεων. Οι περισσότερες βιομηχανίες και βιοτεχνίες της περιοχής, παροχετεύουν κάθε μορφής τοξικά και χημικά απόβλητα, βοθρολύματα, ακαθαρσίες, βρωμιές και σκουπίδια, έτσι που το ποτάμι και οι όχθες του να έχουν μετατραπεί σ' έναν οχετό, σε σκουπιδότοπο και νεκροταφείο ψόφιων ζώων. Οι καταπατήσεις και οι επιχωματώσεις μέσα στην κοίτη του ποταμού είναι καθεστώς. Τα λύματα και τα τοξικά απόβλητα, αφού επιτελέσουν το ρυπογόνο και δηλητηριώδες έργο τους στις γύρω περιοχές, καταλήγουν να χύνονται στο Σαρωνικό.

1.5 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ⁹

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο πραγματικός πληθυσμός της περιοχής του Μοσχάτου κατά την τελευταία απογραφή ήταν 23.153 κάτοικοι. Σύμφωνα με τους ορισμούς της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας ο πληθυσμός διακρίνεται ως εξής:

- Μόνιμος πληθυσμός: είναι ο αριθμός των ατόμων που έχουν τη συνήθη διαμονή τους σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο/ κοινότητα, δημοτικό/κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό.

- Πραγματικός πληθυσμός: είναι ο αριθμός των ατόμων που βρέθηκαν παρόντα κατά την ημέρα της απογραφής, σε κάθε περιφέρεια, νομό, δήμο/κοινότητα, δημοτικό/κοινοτικό διαμέρισμα και αυτοτελή οικισμό.

Απαραίτητα στοιχεία για κάθε μελέτη είναι τα στοιχεία που αφορούν τον πραγματικό πληθυσμό καθώς αυτός είναι που ζει και μετακινείται στην περιοχή, διαμορφώνοντας το ανθρωπογενές της περιβάλλον. Πρέπει όμως να ληφθεί υπόψη πως υπάρχει μία επιφύλαξη ως προς το κατά πόσο τα στοιχεία του πραγματικού πληθυσμού ανταποκρίνονται όντως στην πραγματικότητα. Αυτή η επιφύλαξη οφείλεται στα γνωστά προβλήματα υποτίμησης του πληθυσμού των δήμων της Αττικής και άλλων δήμων μεγάλων πολεοδομικών συγκροτημάτων, κατά την απογραφή του 2001.

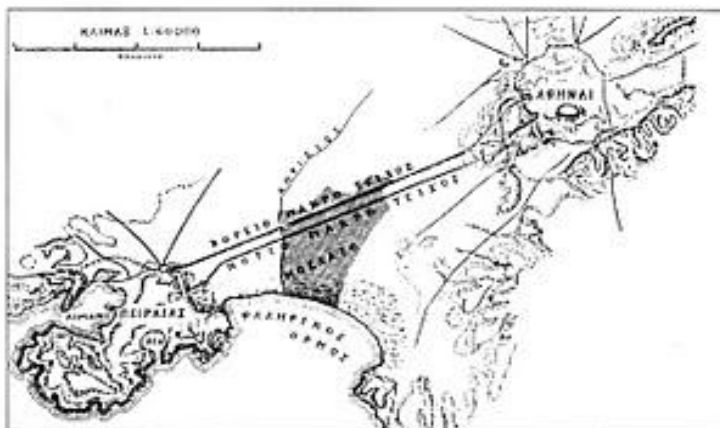
Ο συνολικός αριθμός των γυναικών είναι μεγαλύτερος από αυτόν των αντρών. Σχετικά με τον δείκτη της γήρανσης το ποσοστό με τους κατοίκους άνω των 65 ετών αγγίζει το 16,12%. Τέλος, εξετάζοντας περαιτέρω τη σύνθεση του πληθυσμού, παρατηρείται ότι το ποσοστό των οικονομικών μεταναστών φθάνει το 10%.

2. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ¹²

Στα αρχαία χρόνια, στην περιοχή που βρίσκεται τώρα ο δήμος Μοσχάτου υπήρχε ο αρχαίος οικισμός "Τροία". Από εκεί είχε ξεκινήσει ο Τεύκρος για να πάει στην άλλη μεριά του Αιγαίου και να ιδρύσει στα στενά του Ελλησπόντου την γνωστή σε όλους μας Τροία, στην οποία έγινε ο Τρωικός πόλεμος .

Κατά τον 5ο αιώνα π.Χ η ονομασία Τροία παραμερίστηκε και άρχισε να χρησιμοποιείται το παράξενο και ανεξήγητο όνομα "Ξυπέτη". Με τη δημοκρατική οργάνωση της αθηναϊκής πολιτείας απ' τον Κλεισθένη το 510-508 π.Χ. , η περιοχή του σημερινού Μοσχάτου, Καμινίων και Ρέντη, εντάχθηκε στο δήμο της Ξυπέτης, που ανήκε στην Κεκροπίδα φυλή. Οι κάτοχοι κτημάτων στο δήμο αυτό μπορούσαν να έχουν μόνιμη διαμονή στην Αθήνα και να κατεβαίνουν για να καλλιεργούν τα κτήματά τους.

Στο δήμο της Ξυπέτης, λοιπόν στο σημερινό Μοσχάτο, στη συμβολή των οδών Χρυσοστόμου Σμύρνης και Θερμοπυλών βρέθηκαν λείψανα του αρχαίου ναού της Κυβέλης- μητέρας των Θεών, ως επίσης το άγαλμα της θεάς ακέφαλο, το μαρμάρινο βάθρο και πάνω σ' αυτό τα τρία πόδια που απέμειναν απ' το λεοντάρι το συνοδό της και σύμβολο δύναμης. Στο βορειοδυτικό Μοσχάτο το 1980 (οδό Πεντέλης 6), βρέθηκαν κομμάτια ενός μαρμάρινου λέοντα, τάφοι και άλλα σχετικά αρχαιολογικά ευρήματα. Ο Λέοντας του Μοσχάτου όπως ονομάζεται, συγκολλήθηκε και σήμερα διακοσμεί την είσοδο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά. Ο δήμος της Ξυπέτης βρισκόταν ανάμεσα στην Αθήνα και στο επίνειό της, τον Πειραιά, ενώ απ' αυτόν διερχόταν μεγάλο μέρος των "Μακρών τειχών" που προστάτευαν την πόλη της Αθήνας, την εποχή της δόξας της .(Τα τείχη συμπίπτουν με τις γραμμές του τρένου και την οδό Πειραιώς).

Τα Μακρά Τείχη περνούσαν μέσα από το Μοσχάτο

Εικόνα 1: Τα μακρά τείχη

Σημαντικό είναι επίσης να σημειώσουμε ότι το 403 π.Χ σύμφωνα με τον Ξενοφώντα στην παραλία της Ξυπέτης συγκρούστηκε ο στρατός του ολιγαρχικού στρατηγού της Σπάρτης Πausanία με τους δημοκρατικούς Αθηναίους, αρχηγός των οποίων ήταν ο Θρασύβουλος.

Καθώς περνούσαν τα χρόνια η Ξυπέτη άρχισε να ερημώνει. Πέρασαν πολλά χρόνια μέχρι να τη συναντήσουμε τον 18ο αιώνα με το όνομα "Μεσιάς" που μάλλον δόθηκε στην περιοχή εξ' αιτίας της γεωγραφικής της θέσης (βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ποτάμια : τον Κηφισό και τον Ιλλισό

Η τοπωνυμία της Μεσιάς συνδέθηκε και με την γνωστή μάχη του Φαλήρου στα 1827 που σε μεγάλο μέρος της είχε διεξαχθεί στο έδαφος του σημερινού Μοσχάτου, κατά τη διάρκεια της οποίας τραυματίστηκε ο Καραϊσκάκης και χύθηκε πολύ ελληνικό αίμα.

Είναι άγνωστο το πότε και το πώς το τοπωνύμιο "Μοσχάτο" καθιερώθηκε ως το σύγχρονο που είχαν οι Μοσχατιώτες, ποικιλίες των οποίων σώζονταν μέχρι και τα μέσα του 20ου αιώνα. Πράγματι στην περιοχή του Μοσχάτου τον 19ο αιώνα υπήρχαν άφθονα αμπέλια και περιβόλια. Τότε το Μοσχάτο διέσχιζαν 2-3 αγροτικοί δρόμοι και φυσικά η οδός Πειραιώς, η μοναδική αρτηρία που συνέδεε την Αθήνα με το λιμάνι. Μάλιστα στο Μοσχάτο κάναν στάση οι κουρασμένοι ταξιδιώτες (αφού η οδός Πειραιώς καθ' όλη τη διαδρομή της περνούσε μέσα από κήπους και αμπέλια και μόνο όταν πέρανε απ το Μοσχάτο υπήρχαν μερικά κτήρια).

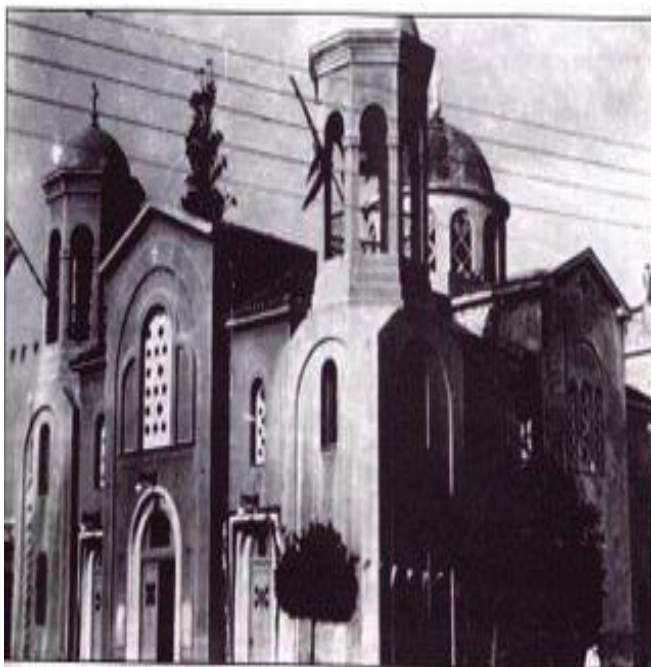
Το Μοσχάτο ακόμα ήταν και ένας από τους πρώτους και λίγους σταθμούς του ατμοκίνητου σιδηροδρόμου (τωρινός ΗΣΑΠ) και χτίστηκε το 1880, κομβική χρονολογία για την ανάπτυξη του Μοσχάτου. Σημαντική θέση στην ιστορία του Μοσχάτου έχει και η εκκλησία της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος που χτίστηκε το 1862 και αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κτήρια του Μοσχάτου. Στην αρχή ήταν ένα μικρό ξωκλήσι αφιερωμένο στην μνήμη της αποτομής της κεφαλής του Τιμίου Προδρόμου, δίπλα σ' ένα χωματόδρομο (τωρινή λεωφόρος Μακρυγιάννη) . Με την συνεχή ενίσχυση των ενοριτών όμως το "ξωκλήσι" μεγάλωσε και το πανηγύρι του έγινε γνωστό σ όλη την γύρω περιοχή, όμως δυστυχώς γκρεμίστηκε το 1973 και τη θέση του πήρε ο σημερινός καθεδρικός ναός που δεσπόζει στην καρδιά της πόλης. Επίσης σημαντικός παράγοντας ήταν και το εκκλησιαστικό συμβούλιο του ναού, η επιρροή του οποίου στα ζητήματα του Μοσχάτου φαίνεται καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα.

Ο σιδηρός με προορισμό το Μοσχάτο, ενώ αναχωρεί από τον υπό ανέγερση νέο σταθμό του Γειραιά, το 1926

Εικόνα 2: Ατμοκίνητος σιδηρόδρομος

Ο ναός της Μεταμόρφωσης που κατεδαφίστηκε το 1973

Εικόνα 3: Ο ναός της Μεταμόρφωσης

Κέντρο της πόλης -όπως και σήμερα- ήταν η πλατεία Μεταμορφώσεως όπου υπήρχαν πολλά δέντρα, μερικά μαγαζάκια , μια αρχαία πέτρα 27 μέτρων ! και φυσικά η εκκλησία της Μεταμορφώσεως. Από τα μέσα του 19ου αιώνα θα μπορούσαμε να πούμε ότι είχε αρχίσει να διαγράφεται το μέλλον του Μοσχάτου, ως μια βιομηχανική πόλη, αφού από τότε είχαν αρχίσει να συσσωρεύονται πολλές εταιρίες και εργοστάσια, δίνοντας δουλειά στους κατοίκους του .Όμως από τη δεκαετία του 1960 τα περισσότερα έκλεισαν ή μετακόμισαν στο βόρειο τμήμα του Μοσχάτου (πάνω απ' τις γραμμές του τρένου) όπου και παραμένει ο βασικός όγκος των βιομηχανιών του Μοσχάτου. Γενικά το Μοσχάτο εκείνα τα χρόνια ήταν ένα μικρό εξοχικό "χωριουδάκι" με λιγοστούς κατοίκους που καλλιεργούσαν τα χωράφια τους και τα αμπέλια τους σε μια παρθένα περιοχή δίπλα στη θάλασσα. Ακόμα και ο Κηφισός ήταν ένα ήσυχο ποταμάκι, όπου οι παλιοί Μοσχατιώτες ψάρευαν.

3. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

3.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ¹⁵

Η περιοχή του Μοσχάτου δημιουργήθηκε γύρω στα 1914 και υπαγόταν στο Δήμο Αθηναίων, με αραιές κατοικίες εδώ κι εκεί. Το κέντρο της κοινωνικής δραστηριότητας ήταν ένα μικρό εκκλησάκι του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, που σήμερα στη θέση του είναι ένας ωραίος και επιβλητικός Ναός που ονομάζεται Μεταμόρφωση. Ο τόπος μεγάλωσε και αναπτύχθηκε όταν ήρθαν πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία κι έτσι η περιοχή που έμειναν, δίπλα στον Κηφισό, ονομάστηκε Προσφυγικά. Στο συνοικισμό που τον έλεγαν Αρμένικα, κατέφθασαν κι άλλοι πρόσφυγες από άλλα μέρη της Ασίας, που βολεύτηκαν πρόχειρα σ' ένα εγκαταλειμμένο εργοστάσιο του Γρηγορίου Εμπεδοκλέους. Εκεί έμεναν Αρμένηδες, Κούρδοι, Κωνσταντινοπολίτες, Σμυρνιοί, Μικρασιάτες από τα Άδανα, Πόντιοι και άλλοι Σύριοι, που τους ξέρανε σα Χαλδαίους (χριστιανοί, πιστοί σ' ένα κλάδο της αρχαίας Νεστοριανής Εκκλησίας, που δέχτηκε τον ρωμαιοκαθολικισμό). Πίσω από το εκκλησάκι υπήρχε ένα μικρό σχολείο. Το πρώτο Δημοτικό Σχολείο Αρρένων-Θηλέων ιδρύθηκε το 1921 με πρώτο διευθυντή τον Ιωάννη Παπαχριστοφίλου και με σύνολο μαθητών 139 (72 αγόρια και 67 κορίτσια).

Εικόνα 1: Παλιό κτίριο της περιοχής του Μοσχάτου

Τα μαγαζάκια που υπήρχαν τότε ήταν άλλα υπαίθρια και άλλα στεγασμένα μικρά παραπήγματα , όπως το φαγάδικο του Βασίλαγα με τη νόστιμη φασολάδα, το μανάβικο και κουρείο του Μήτσου, ένα μικρό ψλικάτζιδικο, κάποια μπακάλικα. Τα κρύα χειμωνιάτικα πρωινά ακουγόταν η φωνή του σαλεπιτζή, που πουλούσε καυτό μυρωδάτο σαλέπι για να ζεστάνει όσους σηκώνονταν πρωί για να πάνε για δουλειά.

Εικόνα 2: Παλιό κατάστημα της περιοχής του Μοσχάτου

Το 1923 η περιοχή μπαίνει στο σχέδιο πόλεως και αρχίζει να αποκτά ρυμοτομία και δρόμους με συγκεκριμένη ονομασία. Το 1925 η περιοχή αποσπάται από το Δήμο Αθηναίων και αναγνωρίζεται ως Κοινότητα Μοσχάτου. Το 1928 η τότε κοινότητα είχε 6031 κατοίκους.

3.2 Η ΧΩΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ Η ΟΙΚΙΣΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ¹⁵

3.2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το καθεστώς δόμησης και οργάνωσης των χρήσεων γης της εγγύς, αλλά και της ευρύτερης περιοχής της μελέτης, καθορίζονται από τις νομοθετικές ρυθμίσεις που παρουσιάζονται στη συνέχεια αυτής της ενότητας. Χρήσιμα για

την παρούσα μελέτη θεωρήθηκε πως είναι το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της περιοχής μελέτης και ορισμένα θεσμικά κείμενα που αφορούν την περιοχή μεταξύ της Λεωφόρου Ποσειδώνος και της ακτογραμμής. Πριν από αυτή την ανάλυση, πρέπει να ληφθούν υπόψη τα εξής:

- Η ζώνη μεταξύ της λεωφόρου Ποσειδώνος και της ακτογραμμής, αν και χωρικά κάθε τμήμα της αντιστοιχεί και σε έναν δήμο, δε βρίσκεται εντός των Γενικών Πολεοδομικών τους Σχεδίων και διέπεται από ξεχωριστούς κανονισμούς, ανεξάρτητους με αυτά.

- Τα ΓΠΣ περιλαμβάνουν τις προτεινόμενες χρήσεις γης και όχι απαραίτητα τις υπάρχουσες. Σε κάθε περίπτωση όμως διαμορφώνουν μια αρχική εικόνα για τη διαμόρφωση των δραστηριοτήτων σε κάθε δήμο.

3.2.2 ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΟΣΧΑΤΟΥ

Έγκριση ΓΠΣ: ΦΕΚ 386/Δ/88

Αναδημοσίευση: ΦΕΚ 774/Δ/93

Τροποποίηση (μόνο για το τμήμα βόρεια των γραμμών του ΗΣΑΠ): ΦΕΚ 1063/Δ/2004

Η περιοχή του Μοσχάτου, σύμφωνα με το Γενικό Πολεοδομικό του Σχέδιο οργανώνεται σε τέσσερις πολεοδομικές ενότητες- γειτονίες με μέση πυκνότητα οικήσεως και μέσο συντελεστή δόμησης, κατά πολεοδομική ενότητα, ως εξής:

Πολεοδομική ενότητα	Μέση Πυκνότητα κατ/ Ha	Μέσος Σ. Δ.
1	129	1,8
2	109	1,8
3	79	1,8
4	77	1,8

Πίνακας 1: Μέση Πυκνότητα και Μέσος Συντελεστής Δόμησης ανά Πολεοδομική Ενότητα

Ο μέσος συντελεστής δόμησης παραμένει σταθερός σε όλη την έκταση του δήμου. Σχετικά με τη μέση πυκνότητα, ο δήμος φαίνεται περισσότερο πυκνοκατοικημένος στις πολεοδομικές ενότητες του παραλιακού του μετώπου και λιγότερο στις περιοχές του εσωτερικού του.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί πως οι χάρτες που ήταν σε θέση να παρέχει η τεχνική υπηρεσία του δήμου Μοσχάτου-Ταύρου, για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, είναι σε αναλογική μορφή, παλιοί, χαμηλής ανάλυσης και ευκρίνειας και κατακερματισμένοι από τη δημοσίευσή της στα αντίστοιχα φύλλα

της Εφημερίδας της Κυβέρνησης. Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν ήταν εύκολο να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα ως προς τη χωρική κατανομή των κειμένων του ΓΠΣ και η πολεοδομική θεώρηση του δήμου στηρίζεται στις περιγραφές των κειμένων, στις υποδείξεις της τεχνικής υπηρεσίας του δήμου, αλλά και σε κάποια διαγράμματα και περιγραφές του Εγκεκριμένου Ρυμοτομικού του Σχεδίου (ΦΕΚ 815/Δ/93).

Όσον αφορά τις χρήσεις γης, κυρίαρχη χρήση των πολεοδομικών ενοτήτων του δήμου ορίζεται η γενική κατοικία. Από εκεί και έπειτα, ορίζονται ως πολεοδομικό κέντρο του δήμου τα οικοδομικά τετράγωνα που περικλείονται από τις οδούς Μακρυγιάννη, Κοραή και Χρυσοστόμου Σμύρνης και ως «κέντρο υπερτοπικής σημασίας που ορίζεται από το Ρυθμιστικό Σχέδιο Αττικής με κύριο σκοπό την ανάπτυξη της πολυκεντρικής δομής της πρωτεύουσας» τα οικοδομικά τετράγωνα με κέντρα διασκεδάσεων που περικλείονται από τις οδούς Ποσειδώνος και Αγίου Κωνσταντίνου.

Τέλος, καθορίζεται Βιομηχανικό Πάρκο (ΒΙ. ΠΑ.) πάνω από την οδό Θεσσαλονίκης και μέχρι τα όρια του δήμου.

3.3 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ¹⁵

Πριν την παρουσίαση των χρήσεων στην περιοχή, θα γίνει μία πρώτη αναγνώριση του γενικότερου ύφους της, όπως αυτό προκύπτει από μία επίσκεψη σε αυτή. Καταρχάς, στην ευρύτερη περιοχή είναι εμφανής η πυκνή δόμηση. Πυκνή δόμηση και σε επίπεδο ΟΤ (πολύ λίγα αδόμητα οικόπεδα, κτίρια που εξαντλούν συνήθως τον επιτρεπόμενο ΣΔ) και σε επίπεδο περιοχής, με την έλλειψη κοινόχρηστων χώρων και πρασίνου. Επίσης, είναι έντονη η παρουσία μεγάλης κλίμακας κτιριακών εγκαταστάσεων, που ενίοτε έχουν και μεγάλο ύψος.

Τέλος, βασικό χαρακτηριστικό όλης της υπό μελέτη περιοχής είναι το γεγονός ότι οι χρήσεις γης που αναπτύσσονται στο αστικό θαλάσσιο μέτωπο δε συνδέονται λειτουργικά με την ενδοχώρα, ούτε με τη θάλασσα. Προσελκούνται στη ζώνη αυτή από την ύπαρξη της λεωφόρου Ποσειδώνος. Πολυτελή καταστήματα λιανικού εμπορίου, κέντρα αναψυχής που πολλές φορές δεν έχουν οπτική επαφή με τη θάλασσα, γραφεία και διαμερίσματα στους ανώτερους ορόφους, είναι ό,τι ακριβώς συναντά κανείς και σε άλλους μεγάλους άξονες του Λεκανοπεδίου. Εξαίρεση αποτελούν τα ξενοδοχεία, για τα οποία η παράκτια ζώνη προσφέρει πράγματι ένα, συγκριτικό με άλλες περιοχές, πλεονέκτημα θέσης. Η Ποσειδώνος λοιπόν αποτελεί ένα σύνορο εκατέρωθεν του οποίου έχουν αναπτυχθεί σχεδόν ανεξάρτητα δύο περιοχές.

Οι πραγματικές χρήσεις γης που αντιστοιχούν στα περισσότερα οικοδομικά τετράγωνα είναι γενική χρήση κατοικία, δηλαδή μια ανάμειξη κατοικίας (κυρίως στους άνω του ισογείου ορόφους αλλά σε αρκετές περιπτώσεις και στα ισόγεια) με εμπορικές χρήσεις τοπικής ή «μεσαίας» εμβέλειας. Διάσπαρτες στο εσωτερικό

της περιοχής υπάρχουν βιομηχανικές-βιοτεχνικές χρήσεις, συνήθως, αλλά όχι πάντα, μικρής κλίμακας. Το κέντρο της περιοχής μελέτης αναπτύσσεται σε άξονες κάθετους προς την παραλία και δε συνδέονται λειτουργικά με την Ποσειδώνος.

Πέρα από την αρκετά αναμενόμενη κατάσταση στην «ενδοχώρα» της περιοχής, υπάρχουν ορισμένες ζώνες με διαφορετικό χαρακτήρα. Κατά μήκος της Λ. Κηφισού και της Ποσειδώνος η εικόνα είναι διαφορετική, με κεντρικές χρήσεις υπερτοπικού χαρακτήρα (γραφεία, υπερτοπικό εμπόριο, ξενοδοχεία). Επί της Λεωφόρου Ποσειδώνος βρίσκονται αρκετές Υπηρεσίες (Προξενεία Ξένων Χωρών), ξενοδοχειακές μονάδες, εκπαιδευτικά ιδρύματα (Ιδρυμα Ευγενίδου), ιατρικά κέντρα ενώ στεγάζονται και γραφεία διαφόρων επιχειρήσεων. Όμοιες είναι και οι χρήσεις στο τμήμα της Κηφισού η οποία στο τμήμα της περιοχής μελέτης φιλοξενεί, κατά κύριο λόγο, εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητες.

Πρέπει να τονιστεί ο αποκλεισμός σε μεγάλο μέρος της παραλίας από τη λειτουργική συγκρότηση των παραθαλάσσιων δήμων.

3.4 ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΝΟΤΙΑ ΤΗΣ Λ. ΠΟΣΕΙΔΩΝΟΣ¹⁵

Σύμφωνα με το σχετικό χάρτη, τόσο αυτόν που συνοδεύει το συγκεκριμένο θεσμικό κείμενο, όσο και τον επεξεργασμένο χάρτη του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, οι χρήσεις γης που προβλέπονται στην περιοχή μελέτης διαμορφώνονται σε εννιά διαφορετικές ζώνες κοινά χαρακτηριστικά των οποίων είναι η οριοθέτηση περιαστικών χώρων πρασίνου, αθλητικών εγκαταστάσεων, εμπορικών καταστημάτων και ψυχαγωγικών υποδομών μικρής κλίμακας.

Άλλες βασικές διατάξεις που περιλαμβάνει το συγκεκριμένο κείμενο είναι:

- Στις περισσότερες ζώνες απαγορεύονται οι περιφράξεις.
- Σε όλο το μήκος της λεωφόρου Ποσειδώνος, προς την πλευρά της ακτής, προβλέπεται κοινόχρηστη ζώνη που να εξασφαλίζει ασφαλή κίνηση των πεζών, των ποδηλάτων και του τραμ.
- Απαγορεύονται οι διαφημιστικές πινακίδες κατά μήκος της λεωφόρου Ποσειδώνος.
- Απαγορεύονται τα κέντρα διασκέδασης κατά μήκος της Ποσειδώνος από την πλευρά της ακτής και ο μηχανοκίνητος αθλητισμός και τα λούνα παρκ, εκτός αν υπάρχει ειδική σήμανση.
- Νομίμως λειτουργούντα κέντρα διασκέδασης, εγκαταστάσεις μηχανοκίνητου αθλητισμού και λούνα παρκ, σε περιοχές στις οποίες δεν

επιτρέπονται από τις διατάξεις του νόμου αυτού, απομακρύνονται μέσα σε προθεσμία 5 ετών από την έναρξη ισχύος του.

Ειδικά για το τελευταίο, πρέπει να σημειωθεί πως οι ρυθμίσεις αυτές δεν φαίνεται να εφαρμόστηκαν στην πράξη. Μόλις τον Μάιο του 2010 έγινε η κατεδάφιση κέντρου διασκέδασης στην παραλία. Πρόκειται για το κέντρο «Φαντασία» που λόγω πυρκαγιάς είχε σταματήσει να λειτουργεί τα τελευταία χρόνια. Δεν είναι λοιπόν παρά μια συμβολική κίνηση που ίσως δείχνει την πρόθεση για την απόδοση του παράκτιου μητροπολιτικού χώρου της Αθήνας στους πολίτες και εφαρμογή αυτού του σημαντικού νομοθετήματος στο σύνολό του. Αν ισχύει κάτι τέτοιο θα φανεί στη συνέχεια.

Έγκριση Ειδικού Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (ΕΣΟΑΠ) (ΦΕΚ 233 Δ/ 2002).

Με το ΕΣΟΑΠ καθορίζονται οι ολυμπιακές και μεταολυμπιακές χρήσεις γης και η γενική διάταξη ολυμπιακών και μεταολυμπιακών εγκαταστάσεων και των συνοδευτικών τους δραστηριοτήτων στην περιοχή του Φαληρικού όρμου.

Εικόνα 3: Μετα-ολυμπιακή φάση μελέτης ανάπλασης του φαληρικού όρμου

Τροποποίηση και συμπλήρωση του Ν. 2725/ 1999, ρύθμιση θεμάτων Υπουργείου Πολιτισμού και άλλες διατάξεις. Τουριστικός Λιμένας ΣΕΦ (ΦΕΚ 239 Α/2002- Άρθρο 82, παρ. 9).

Σύμφωνα με το νόμο αυτό: «για την εξυπηρέτηση της διεξαγωγής των Ολυμπιακών αγώνων επιτρέπεται η δημιουργία τουριστικού λιμένα σκαφών αναψυχής στην λιμενική εγκατάσταση του ΣΕΦ». Ο τουριστικός αυτός λιμένας τελεί υπό την ιδιοκτησία της «Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα ΑΕ» και μπορεί να φιλοξενεί χρήσεις ουσιαστικά σαν αυτές που καθορίζονται στην υπόλοιπη περιοχή όπως αυτές ορίστηκαν με το ΦΕΚ 254/2004.

Βιώσιμη ανάπτυξη και κοινωνική αξιοποίηση των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων, αδειοδότηση, γρήσεις, λειτουργίες τους- Διάρθρωση, οργάνωση και λειτουργία Γενικής Γραμματείας Ολυμπιακής Αξιοποίησης (ΦΕΚ 131 Α/2005).

Εδώ καθορίζονται οι χρήσεις που επιτρέπονται στο ΣΕΦ και στον Ολυμπιακό Πόλο Φαλήρου πέρα από αυτές που ορίστηκαν για την περίοδο των Ολυμπιακών αγώνων σε μια προσπάθεια να αξιοποιηθούν τα έργα του 2004. Συνεδριακά κέντρα, εμπορικά καταστήματα, αθλητικές εγκαταστάσεις, χώροι πολιτιστικών λειτουργιών είναι μερικές από τις επιτρεπόμενες χρήσεις ανά ζώνη, που ακολουθούν το χαρακτήρα της παραλίας που επιδιώκεται να διαμορφωθεί ήδη από την περίοδο των Ολυμπιακών αγώνων.

Κύρωση της Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινωφελές Ίδρυμα Σ. Νιάρχος», του Ελληνικού Δημοσίου, του Ν.Π.Δ.Δ. με την επωνυμία «Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος», του Ν. Π. Ι. Δ. με την επωνυμία «Εθνική Λυρική Σκηνή» της Α.Ε. με την επωνυμία «Ολυμπιακά Ακίνητα» και της Α. Ε. με την επωνυμία «Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου» και ρύθμιση θεμάτων συναφών με την υλοποίηση του υπερτοπικού πολιτιστικού πάρκου με την επωνυμία «Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος» (ΦΕΚ 138 Α/2009).

Στο χώρο του Παλαιού Ιπποδρόμου στο Φάληρο, όπου σύμφωνα με τις διατάξεις του ΡΣΑ του άρθρου 15 του ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 18 Α), όπως ισχύει, προβλέπεται Υπερτοπικός Πόλος πολιτισμού, αθλητισμού και αναψυχής, δημιουργούνται:

α) Με δωρεά του Κοινωφελούς Ιδρύματος Σταύρος Σ. Νιάρχος, υπερτοπικό πολιτιστικό πάρκο με την επωνυμία «Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος», το οποίο περιλαμβάνει: τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος

β) τις νέες κτιριακές εγκαταστάσεις της Εθνικής Λυρικής Σκηνής και γ) πάρκο πρασίνου με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, πολιτιστικό και αναψυχής και Δημοτικό πάρκο- αθλητικοί χώροι.

Ταυτότητα κτιρίων, υπερβάσεις δόμησης και αλλαγές χρήσης, μητροπολιτικές αναπλάσεις και άλλες διατάξεις. Ανάπλαση Φαληρικού Όρμου Αττικής (ΦΕΚ 62/2010- Άρθρο 11).

Η περιοχή του Φαληρικού Όρμου, χαρακτηριζόμενη σαν μια μητροπολιτική περιοχή, και αναγνωριζόμενη ως ενιαίο σύνολο, εντάσσεται σε ένα πρόγραμμα ολοκληρωμένης ανάπλασης όπου καθορίζονται κάποιες ζώνες ανάπλασης, οι επιτρεπόμενες εντός αυτών γενικές χρήσεις γης και οι γενικοί όροι και περιορισμοί δόμησης.

Άλλα θεσμικά κείμενα που σχετίζονται, άμεσα ή έμμεσα, με την περιοχή μελέτης είναι ο Ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 18/Α/18.02.1985) «Ρυθμιστικό σχέδιο και πρόγραμμα προστασίας του περιβάλλοντος ευρύτερης περιοχής Αθήνας» και ο Ν. 3105 (ΦΕΚ Α΄ 29/10-2-2003) με τίτλο «Τουριστική εκπαίδευση και κατάρτιση, ρυθμίσεις για τον τουρισμό και άλλες διατάξεις».

4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ¹⁷

Η σύνθεση της απασχόλησης χαρακτηρίζεται από τη συντριπτική υπεροχή του τριτογενή τομέα, γεγονός που αντανακλά τις σύγχρονες αλλαγές στη δομή της παραγωγής κατά τα πρότυπα των μητροπόλεων του ανεπτυγμένου κόσμου, στη φάση περάσματος από τις οικονομίες της μεταποίησης στις οικονομίες των υπηρεσιών. Το περιφερειακό προϊόν είναι ανώτερο του εθνικού μέσου όρου που κατανέμεται 2,3% στον πρωτογενή τομέα, 27,6% στο δευτερογενή και 70,1% στον τριτογενή, ο οποίος αντιπροσωπεύει το 45% του εθνικού συνόλου.

4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ¹⁷

Το αξιοσημείωτο είναι ότι οι μεταπολεμικές κατοικίες απεικονίζουν και την νοοτροπία της εποχής που χτίστηκαν (ασχήμια, προχειρότητα). Κυρίαρχη χρήση των κτηρίων είναι η κατοικία. Όσο για τις μεταποιητικές μονάδες της περιοχής, το μεγαλύτερο ποσοστό τους ήταν χωροθετημένες σε υπόγεια και σε ισόγεια, και ελάχιστες σε ορόφους. Στην μεγάλη τους πλειοψηφία ήταν μεταποιητικές μονάδες ένδυσης: εσωρούχων, παιδικών ρούχων, πλεκτήρια, υποδημάτων, εργαστήρια αργυροχοΐας, χρυσοχοΐας, ξυλογλυπτικής και τυπογραφεία. Συχνά οι ιδιοκτήτες των μονάδων αυτών ήταν και κάτοικοι της πολυκατοικίας στην οποία βρισκόταν η μεταποιητική μονάδα, συνδυάζοντας με τον τρόπο αυτό την επαγγελματική τους στέγη με την κατοικία. Όμως με την ύφεση δραστηριότητας του τομέα αυτού και με την ανάπτυξη μεγάλων μεταποιητικών μονάδων οι ιδιοκτήτες μη αντέχοντας τον ανταγωνισμό αναγκάστηκαν να τις κλείσουν, μετατρέποντας τα ισόγεια των σπιτιών σε κατοικία αν και αυτό δεν προβλεπόταν από την αρχή.

Η Δημόσια Διοίκηση είναι διάσπαρτη σε κεντρικούς δρόμους. Στα υπόγεια κυριαρχούν οι επισκευαστικές υπηρεσίες όπως υδραυλικοί και ηλεκτρολόγοι και αρκετά τεχνικά γραφεία. Στα ισόγεια κυριαρχούν οι εξυπηρετήσεις άμεσης επαφής με τους πελάτες όπως τα φαρμακεία, κομμωτήρια, καθαριστήρια, μεσιτικά γραφεία. Στους ορόφους κυριαρχούν γραφεία και ιατρεία. Τα φροντιστήρια καταλαμβάνουν κατά κανόνα περισσότερους ορόφους.

5. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ¹⁸

5.1 ΠΛΑΤΕΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης στο Μοσχάτο δυστυχώς βρίσκεται σε αποσύνθεση. Οι εικόνες δείχνουν πραγματικά μια εγκαταλελειμμένη πλατεία στο έλεος του καιρού.

Εικόνα 1: Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης

Εικόνα 2: Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης

Εικόνα 3: Η πλατεία Εθνικής Αντίστασης

5.2 ΠΛΑΤΕΙΑ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ

Η πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου του Δήμου Μοσχάτου καλύπτει το οικοδομικό τετράγωνο με αριθμό (Ο.Τ.) 102 και βρίσκεται επί της οδού Κοραή, κοντά στο σταθμό του ΗΣΑΠ στην περιοχή. Συχνά αποκαλείται και «πλατεία Δημαρχείου», καθώς βρίσκεται κοντά στο Δημαρχιακό Μέγαρο της πόλης. Έχει έκταση 8.118,00 τ.μ. ενώ το 2007 εγκαινιάστηκε το νέο τμήμα της Πλατείας μετά την ανάπλαση και διαμόρφωση χώρων πρασίνου και αναψυχής συνολικής έκτασης 4,50 στρεμμάτων.

Εικόνα 4: Η πλατεία Δημαρχείου

Εικόνα 5: Η πλατεία Δημαρχείου

Η πλατεία περιλαμβάνει 200 δέντρα, 1.450 θάμνους και 60 αναρριχώμενες τριανταφυλλίες και περιβάλλεται από τις εξής οδούς: Κεφαλληνίας, Αργοστολίου και Κοραή, καθώς και τη γέφυρα της Λεωφόρου Χρ. Σμύρνης. Πρόσβαση στην πλατεία μπορεί να έχει κανείς από όλους τους παραπάνω δρόμους. Εντός της πλατείας υπάρχει παιδική χαρά και χώρος που προσφέρεται για πολιτιστικές εκδηλώσεις. Τον Οκτώβριο του 2007 εγκαινιάστηκε το νέο τμήμα της Πλατείας Ηρώων Πολυτεχνείου (έναντι Δημαρχείου). Το έργο, που είχε συνολικό προϋπολογισμό 880.000 ευρώ, περιελάμβανε την ανάπλαση και τη διαμόρφωση χώρων πρασίνου και αναψυχής συνολικής έκτασης 4,50 στρεμμάτων.

5.3 ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ

Η πλατεία Μεταμόρφωσης του Δήμου Μοσχάτου βρίσκεται επί της λεωφόρου Μακρυγιάννη, κοντά στο σταθμό του ΗΣΑΠ στην περιοχή. Έχει έκταση 3.402 τ. μ και αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες πλατείες του δήμου. Βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, κοντά στον ομώνυμο καθεδρικό ιερό ναό Μεταμορφώσεως Σωτήρος.

Εικόνα 6: Η πλατεία Μεταμόρφωσης

Εικόνα 7: Η πλατεία Μεταμόρφωσης

Η πλατεία περιλαμβάνει 130 δέντρα, 70 θάμνους και 100 εποχιακά ανθόφυτα. Τη φύτευση πλαισιώνει το υδάτινο στοιχείο με συντριβάνια που υπάρχουν εντός της πλατείας. Η πλατεία Μεταμορφώσεως βρίσκεται πολύ κοντά στο σταθμό του τρένου (στάση Μοσχάτο). Πρόσβαση στο χώρο μπορεί να έχει κάποιος από τη λεωφόρο Μακρυγιάννη.

Στην πλατεία Μεταμορφώσεως υπάρχει ο Δημοτικός Κινηματογράφος «Σινέ Κήπος», καφετέρια, παιδική χαρά καθώς και ο ομώνυμος Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως Σωτήρος.

6. ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

6.1 ΥΔΡΕΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ²⁰

Η υδροδότηση της περιοχής του Μοσχάτου γίνεται από το φράγμα του Μαραθώνα και την ομώνυμη τεχνητή λίμνη. Η κατασκευή του φράγματος αποφασίστηκε το 1892. Την πρόταση αυτή την έκανε ο Εδουάρδος Καλενέκ και το έτος 1926 το δημόσιο της Ελλάδας και η εταιρεία ULEN έκαναν συμφωνία για τη λίμνη αυτή, που θα έδινε νερό στην πρωτεύουσα. Την επίβλεψη και την μετέπειτα διαχείρισή του ανέλαβε η Ελληνική Εταιρεία Υδάτων (ΕΕΥ). Οι εργασίες άρχισαν τον Οκτώβριο του 1926 και τέλειωσαν μετά από 3 χρόνια. Τον Μάιο του 1931 είχαν κατασκευαστεί το φράγμα, ο αγωγός, τα διυλιστήρια και για πρώτη φορά στις 3 Ιουνίου η Αθήνα πήρε νερό από τη λίμνη.

Εικόνα 1: Ταμιευτήρας Μαραθώνα

Το φράγμα έχει πλάτος στη βάση του 47 μ. και χωράει 44 εκατομμύρια κυβικά μέτρα νερό. Με το φράγμα του Μαραθώνα λύθηκε ως ένα σημείο το πρόβλημα της ύδρευσης της Αθήνας. Αργότερα όμως, με την ολοένα και μεγαλύτερη ανάπτυξη της πόλης, η ποσότητα του νερού της τεχνητής λίμνης δεν ήταν αρκετή για την ύδρευση

της πρωτεύουσας. Εκτελέστηκαν έργα ύδρευσης από τη λίμνη Υλίκη, αλλά και πάλι το πρόβλημα ύδρευσης δε λύθηκε. Γι' αυτό προτάθηκε η λύση του Μόρνου. Έτσι τα τελευταία χρόνια κατασκευάστηκε το φράγμα του Μόρνου κοντά στο Λιδωρίκι της Φωκίδας και τροφοδότησε την Αθήνα με νερό. Το 1972 η έναρξη κατασκευής χωμάτινου φράγματος στον ποταμό Μόρνο στο νομό Φωκίδος οδήγησε στη δημιουργία της τεχνητής λίμνης του Μόρνου.

Εικόνα 2: Ταμιευτήρας Μόρνου

Σημαντικό ρόλο στην υδροδότηση της περιοχής κατέχουν και οι γεωτρήσεις. Οι υπόγειοι υδροφόροι ορίζοντες δεν χρησιμοποιούνται καθημερινά, αποτελούν όμως πολύτιμες εφεδρείες σε περιπτώσεις ανάγκης. Πρόκειται για 105 γεωτρήσεις στη βορειοανατολική Πάρνηθα, στην περιοχή της Υλίκης και γύρω από τον Βοιωτικό Κηφισό.

Οι γεωτρήσεις αθροιστικά έχουν τη δυνατότητα να αποδώσουν 600.000 κ.μ. νερού την ημέρα για ελεγχόμενα όμως χρονικά διαστήματα και πρέπει να διαφυλαχθούν ως παράγοντας ασφαλείας για την αδιάλειπτη υδροδότηση της Αθήνας.

Με τις μελέτες που έκανε ο Ιταλός Φαντόλι, ανατέθηκε η εκτέλεση αποχετευτικών έργων στην "Υδρέξ", Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Υπονόμων. Η εταιρεία αυτή έκανε διάφορα σημαντικά έργα μέχρι τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, που συνεχίστηκαν μετά την απελευθέρωση. Το 1950 ιδρύθηκε ο Ο.Α.Π., Οργανισμός Αποχέτευσης Περιοχής Πρωτεύουσας, για τη συντήρηση και εκμετάλλευση του δικτύου που υπήρχε και αυτού που θα κατασκεύαζε. Ο οργανισμός άρχισε να λειτουργεί το 1954 και συνεχίζει και σήμερα. Έφτιαξε τον Κεντρικό Αποχετευτικό Αγωγό από τέρμα Πατησίων και μέχρι τη Ν. Κοκκινιά, που σταμάτησε έτσι την αποχέτευση των ακαθαρσιών στο Ν. Φάληρο. Παρόλα αυτά δεν έχει ολοκληρωθεί το σύστημα αποχέτευσης της πρωτεύουσας και των προαστίων. Με τις δυνατές βροχές το κέντρο της πόλης πλημμυρίζει και σε ορισμένες συνοικίες σημειώνονται αρκετές καταστροφές σε σπίτια και καταστήματα.

6.2 ΑΠΟΡΡΙΜΜΑΤΑ²⁰

Με την εσωτερική μετανάστευση μεταπολεμικά, την οικονομική ανάπτυξη και τις μεταβολές στις καταναλωτικές συνήθειες όλων των στρωμάτων του πληθυσμού, αυξάνει συνεχώς και η παραγωγή απορριμάτων στην περιοχή του Μοσχάτου και γενικότερα στην Αθήνα. Το 1965, η τότε κοινότητα Άνω Λιοσίων, υπό την πίεση της κεντρικής διοίκησης και την ανάγκη εξεύρεσης εσόδων, εκμισθώνει το κοινοτικό κτήμα Καλλιστήρι, εκτάσεως 405 στρεμμάτων, αρχικά στον Δήμο Αθηναίων και εν συνεχεία στον Ενιαίο Σύνδεσμο Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Αττικής (Ε.Σ.Δ.Κ.Ν.Α.), προκειμένου να γίνεται σε αυτό η εναπόθεση των απορριμάτων της Αθήνας. Ο ΧΥΤΑ λειτούργησε για περίπου 30 χρόνια.

Το 2008 εγκαινιάζεται τελικά ο πρώτος Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμάτων της Φυλής, συνολικής έκτασης 350 στρεμμάτων, που βρίσκεται δίπλα στον ήδη αποκαταστημένο χώρο. Έχει κατασκευαστεί σύμφωνα με τις προδιαγραφές της Ε.Ε., όπως π.χ. στεγανοποίηση με ειδικές μεμβράνες, βιολογικό καθαρισμό επεξεργασίας στραγγισμάτων και σύστημα διαχείρισης βιοαερίου. Έτσι δίπλα από τα φορτηγά που ξεφορτώνουν στο νέο ΧΥΤΑ τα σκουπίδια του Λεκανοπεδίου, τους εκατοντάδες γλάρους που αναζητούν τροφή, τα σκυλιά και τους "κουμανταδόρους" (εργάτες που κατευθύνουν τους οδηγούς), βρίσκεται εργοστάσιο και μονάδες επεξεργασίας και ανακύκλωσης απορριμμάτων, παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, αποτέφρωσης επικίνδυνων νοσοκομειακών αποβλήτων.

Εικόνα 4: Τμήμα της χωματερής από ψηλά

6.3 ΑΣΤΙΚΕΣ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ¹⁹

Το Μοσχάτο δεν αντιμετωπίζει προβλήματα με την συγκοινωνία. Συνδέεται οδικά με το κέντρο της Αθήνας και του Πειραιά μέσω της οδού Πειραιώς και μέσω της λεωφόρου Ποσειδώνος με τα άλλα προάστια. Ο δήμος εξυπηρετείται από το σιδηροδρομικό δίκτυο των Η.Σ.Α.Π., το τραμ (γραμμή 1), το τρόλεϊ (γραμμή 1) και αστικές λεωφορειακές γραμμές. Οι γραμμές που εξυπηρετούν την περιοχή είναι:

- 040 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΣΥΝΤΑΓΜΑ
- 049 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΟΜΟΝΟΙΑ
- 1 ΠΛΑΤ. ΑΤΤΙΚΗΣ - ΤΖΙΤΖΙΦΙΕΣ - ΜΟΣΧΑΤΟ
- 101 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΛΙΜΟΣ - ΕΛΛΗΝΙΚΟ
- 130 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - Ν. ΣΜΥΡΝΗ (ΚΥΚΛΙΚΗ)
- 217 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΣΤΑΘ. ΔΑΦΝΗΣ)
- 218 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΥΜΗΤΤΟΣ - ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ
- 229 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ (ΣΤΑΘ. ΔΑΦΝΗΣ)
- 232 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΥΜΗΤΤΟΣ - ΒΥΡΩΝΑΣ
- 420 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΓ. ΑΝΑΡΓΥΡΟΙ (Μέσω ΚΗΦΙΣΟΥ)
- 500 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΚΗΦΙΣΙΑ
- 860 Π. ΦΑΛΗΡΟ-ΓΕΝ. ΚΡΑΤΙΚΟ ΝΙΚΑΙΑΣ-ΣΧΙΣΤΟ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ

- 914 ΟΜΟΝΟΙΑ - ΛΑΧΑΝΑΓΟΡΑ - ΠΑΛ. ΚΟΚΚΙΝΙΑ (ΚΥΚΛΙΚΗ)
- Α1 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΒΟΥΛΑ
- Β1 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΝΩ ΓΛΥΦΑΔΑ
- Μ1 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΚΗΦΙΣΙΑ
- Τ3 ΝΕΟ ΦΑΛΗΡΟ - ΒΟΥΛΑ
- Τ4 ΣΥΝΤΑΓΜΑ - ΝΕΟ ΦΑΛΗΡΟ
- Χ96 ΠΕΙΡΑΙΑΣ - ΑΕΡΟΛ. ΑΘΗΝΩΝ (EXPRESS)

6.4 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει μία γενική θεώρηση των χαρακτηριστικών του οδικού δικτύου της περιοχής μελέτης. Έτσι, η περιοχή περιλαμβάνει δύο βασικές μεγάλες λεωφόρους:

- Λεωφόρος Κηφισού

Η λεωφόρος Κηφισού πρακτικά είναι η συνέχεια της Εθνικής Οδού Αθηνών-Θεσσαλονίκης, η οποία μπαίνει στην πόλη και μόνο όταν εισέρχεται στον Δήμο Αθηναίων ονομάζεται λεωφόρος Κηφισού, ακολουθώντας τη διαδρομή του ομώνυμου ποταμού. Ως δρόμος μεγάλης κυκλοφορίας καταλήγει στην οδό Πειραιώς, στα όρια των δήμων Μοσχάτου και Πειραιά, ακολουθεί ωστόσο το ποτάμι ως παραποτάμια οδός μέχρι τις εκβολές του στον Σαρωνικό, λίγο μακρύτερα από την λεωφόρο Ποσειδώνος με την οποία συνδέεται με έναν μεγάλο ανισόπεδο κόμβο

- Λεωφόρος Ποσειδώνος

Η Ποσειδώνος αποτελεί την κύρια οδική αρτηρία της παραλιακής ζώνης και συνδέει την περιοχή του Πειραιά με τους Δήμους της Νότιας Αττικής. Ξεκινάει μπροστά στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας, στα όρια του Μοσχάτου και διατρέχοντας την Καλλιθέα, το Παλαιό Φάληρο, τον Άλιμο, το Ελληνικό και την Γλυφάδα, συνεχίζει μετονομασμένη προς Βουλιαγμένη και Βάρκιζα. Η Λεωφόρος δημιουργεί ένα φράγμα μεταξύ του αστικού ιστού και της στενής ζώνης της παραλίας, ειδικά στην περιοχή μπροστά από το Μοσχάτο και την Καλλιθέα όπου είναι υπερυψωμένη.

7. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

7.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-ΠΑΙΔΕΙΑ²⁰

Στο Μοσχάτο υπάρχουν 3 παιδικοί κρατικοί σταθμοί, 5 νηπιαγωγεία, 6 δημοτικά σχολεία, 3 γυμνάσια και 2 λύκεια, παράλληλα λειτουργεί και ένα νυκτερινό γυμνάσιο-λύκειο ενώ πίσω από το σταθμό του Η.Σ.Α.Π. λειτουργεί η επαγγελματική σχολή Ο.Α.Ε.Δ..

Το μόνο ιδιωτικό σχολείο που λειτουργεί σήμερα στο Μοσχάτο είναι η Σχολή Λαμπίρη, ένα ιδιωτικό εκπαιδευτήριο με προσχολική εκπαίδευση, δημοτικό σχολείο, γυμνάσιο και λύκειο, ενώ στην οδό Πειραιώς έχει την έδρα του το Κέντρο Ελευθέρων Σπουδών IST STUDIES και στην λεωφόρο Ποσειδώνος το κολέγιο SBE. Παλιότερα στο Μοσχάτο λειτουργούσαν και οι Σχολές Ράδου, ιδιωτικό σχολείο στην οδό Χρ. Σμύρνης στο ύψος της γέφυρας.

7.2 ΥΓΕΙΑ-ΠΡΟΝΟΙΑ²⁰

Η περιοχή του Μοσχάτου εξυπηρετείται μόνο από το ΙΚΑ Μοσχάτου. Οι διοικητικές υπηρεσίες του ΙΚΑ βρίσκονται επί της οδού Χρυσοστόμου Σμύρνης 91 και τα ιατρεία επί της οδού Θερμοπυλών 42. Ένα από τα χρόνια αιτήματα των δημοτών του Μοσχάτου είναι η ίδρυση νοσοκομειακών μονάδων, οι οποίες θα εξυπηρετούν τους κατοίκους της περιοχής.

7.3 ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ²⁰

Ο Δήμος Μοσχάτου σήμερα διαθέτει ελεύθερους χώρους και πρέπει να τους αξιοποιήσει με την δημιουργία περισσότερων γηπέδων και χώρων άθλησης. Ωστόσο με την κατασκευή ενός κλειστού κολυμβητηρίου και την διαμόρφωση του χώρου μεταξύ δημοτικού σταδίου και κλειστού γυμναστηρίου με γήπεδα ,αλλά και παράλληλα θα πρέπει να μπει σαν στόχος η αξιοποίηση της παραλίας και κάθε ελεύθερου χώρου για τη δημιουργία μικρών γηπέδων 5Χ5 και άλλων ήπιων αθλητικών εγκαταστάσεων. Ολοκληρώνεται έτσι ένα ισχυρό συγκρότημα αθλητικών εγκαταστάσεων.

Με τον σωστό προγραμματισμό πρέπει να δοθεί η δυνατότητα σε περισσότερους πολίτες να αθλούνται σε περισσότερες οργανωμένες και άνετες εγκαταστάσεις, αλλά και να συμμετέχουν σε προγράμματα μαζικής άσκησης και αθλητικής δραστηριότητας.

8. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ¹²

Ο δήμος Μοσχάτου από το 1987 φιλοξενεί κάθε χρόνο το μεγαλύτερο καρναβάλι του λεκανοπεδίου. Πραγματοποιούνται μεγαλεπήβολες παρελάσεις αρμάτων με πληρώματα από τη Βραζιλία και χιλιάδων μεταμφιεσμένων ενώ διοργανώνονται διάφορες θεατρικές εκδηλώσεις και μουσικά happenings διάρκειας δύο εβδομάδων.

Τις μέρες αυτές γίνεται το έθιμο του γλεντιού, της ψυχαγωγίας και του «μασκαρέματος», της μεταμφίεσης, που έχει παραμείνει από παλιές γιορτές της ρωμαϊκής εποχής, τις γιορτές αφιερωμένες στην έκπτωση του θεού Σατούρνους από τον Ήλιο Δία: τα Κρόνια «Λουπερκάλια» και «Σατουρνάλια» και από τις αρχαιότερες «Διονυσιακές γιορτές» των Ελλήνων, όπου οι άνθρωποι μεταμφιέζονταν, χόρευαν, τραγουδούσαν πίνοντας κρασί και το κέφι έφτανε στο κατακόρυφο προς τιμή του Διόνυσου.

9. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

9.1 ΠΑΡΕΜΠΟΡΙΟ^{12,13}

Τα τελευταία χρόνια, τα κυκλώματα του παρεμπορίου δρουν ανενόχλητα στους κεντρικούς εμπορικούς δρόμους και στις πλατείες της περιοχής του Μοσχάτου. Δραστηριοποιούνται, επί σχεδόν 24ώρου βάσεως, δεκάδες παράνομοι μικροπωλητές, οι οποίοι προμηθεύουν τους καταναλωτές με προϊόντα κάθε είδους, αμφιβόλου προέλευσης, ποιότητας και νομιμότητας. Ο Εμπορικός Σύλλογος Αθηνών σημειώνει ότι "εν μέσω πρωτοφανούς κρίσης, την ώρα που το ελληνικό εμπόριο προσπαθεί με κάθε τρόπο να επιβιώσει και οι Έλληνες πολίτες καταβάλλουν πρωτοφανείς θυσίες για την ανόρθωση της οικονομίας, η δράση των παράνομων μικροπωλητών λειτουργεί όχι μόνο εις βάρος της νόμιμης εμπορικής επιχείρησης, αλλά και της εθνικής μας οικονομίας, αφού οι εν λόγω ομάδες πραγματοποιούν καθημερινά αφορολόγητο τζίρο εκατομμυρίων ευρώ".

Οι χώρες προέλευσης των συγκεκριμένων προϊόντων είναι κατά κύριο λόγο η Κίνα, η Μαλαισία, η Ινδονησία, το Πακιστάν και η Ινδία. Αφρικανοί και Πακιστανοί λαθρομετανάστες ως επί το πλείστον, μεταφέρουν το λαθραίο εμπόρευμα σε μπόγους απλώνοντάς το σε διάφορα κεντρικά σημεία της περιοχής. Οι περισσότεροι Έλληνες πολίτες ίσως απλά να αδιαφορούν ή θεωρούν την κατάσταση ενοχλητική. Ή ακόμη και να κρατούν θετική στάση (φθηνά προϊόντα για τον κόσμο που υποφέρει από την οικονομική κρίση). Είναι γεγονός όμως ότι το ελληνικό οργανωμένο εμπόριο και η ελληνική παραγωγική αλυσίδα αντιμετωπίζουν μια συνεχή απειλή και βιώνουν ένα περιβάλλον αθέμιτα ανταγωνιστικό, όπου τα μερίδια πλούτου και εργασίας συνεχώς ανακατανέμονται. Οι παράνομοι εδώ και χρόνια δρουν σχεδόν ανενόχλητοι, χωρίς να πληρώνουν φόρους, κερδοσκοπώντας σε βάρος των καταναλωτών, του υγιούς εμπορίου, της τοπικής κοινωνίας, της ελληνικής οικονομίας και της απασχόλησης.

Θέτουν επομένως σε σοβαρό κίνδυνο την οικονομική θέση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (οι οποίες νομίμως λειτουργούν, πληρώνουν τους φόρους, πληρώνουν τις ασφαλιστικές εισφορές), αποδυναμώνουν το νόμιμο, στεγασμένο, υγιές εμπόριο και φυσικά αδιαφορούν για την ποιοτική κατοχύρωση, την υγεία και την ασφάλεια του καταναλωτή. Οι τομείς που πλήττονται άμεσα είναι κυρίως ο κλάδος της ένδυσης, καθώς και το εμπόριο των δερμάτινων ειδών και των ειδών ταξιδιού.

Προσφάτως το φαινόμενο αρχίζει να παίρνει μεγάλες διαστάσεις και στις αγορές των καυσίμων, αλκοολούχων ποτών, τσιγάρων και CD. Δώδεκα παραδοσιακοί επαγγελματικοί κλάδοι κινδυνεύουν. Κλάδοι όπως της αργυροχρυσοχοΐας, της κατασκευής πουκαμίσων, τα δισκάδικα, τα εργαστήρια και τα μαγαζιά ρούχων, δερμάτινων ειδών, ειδών ταξιδιού, υποδημάτων, ανταλλακτικών αυτοκινήτου, ωρολογίων, οικιακών σκευών, ηλεκτρονικών, πώλησης λογισμικών σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση πλήττονται θανάσιμα και χιλιάδες βιοτέχνες και μικροεπιχειρηματίες έχουν οδηγηθεί στην ανεργία. Οι προβλέψεις κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου καθώς δείχνουν επιδείνωση των δεικτών ασφυξίας της αγοράς

και βουτιά των πωλήσεων, ενώ τρεις στις δέκα μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις κινδυνεύουν να πτωχεύσουν, με σοβαρές επιπτώσεις στην απασχόληση.

Το παρεμπόριο οφείλεται στην ανεξέλεγκτη είσοδο των οικονομικών μεταναστών, μερίδα των οποίων επέλεξε το εύκολο κέρδος για να επιβιώσει. Το φαινόμενο επιδεινώνει η σιωπηρή ανοχή από την πολιτεία τόσο προς τους μετανάστες από μακρινές χώρες εξαιτίας της οικονομικής δυσχέρειας να τους απελάσει σε περίπτωση που συλληφθούν παρανομούμεντες, όσο και προς διάφορες «κοινωνικά αποκλεισμένες» ομάδες - καθώς πολλοί υποστηρίζουν ότι η παραοικονομία συμβάλλει στη συμπλήρωση του εισοδήματος των εργαζομένων, ορισμένοι από τους οποίους διαφορετικά θα βρίσκονταν στα όρια της φτώχειας - ή και θα κατέφευγαν σε εγκληματικές ενέργειες. Σαφώς η κύρια αιτία αδυναμίας της πλήρους εξάλειψης του προβλήματος είναι η υπολειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών. Οι τελευταίοι αδυνατούν να λειτουργήσουν σωστά για διάφορους λόγους, όπως η επέκταση της διαφθοράς και η έλλειψη οργάνωσης (π.χ. μη επαρκές προσωπικό). Μια πραγματικότητα η οποία δυστυχώς πολύ συχνά χαρακτηρίζει το ελληνικό δημόσιο.

Η διαφθορά των ελεγκτικών μηχανισμών αποτελεί μία από τις ρίζες του προβλήματος. Είναι γεγονός ότι το παρεμπόριο κρύβει μεγάλες ευκαιρίες παράνομων κερδών. Τα «κυκλώματα» που πλουτίζουν από τέτοιου είδους παράνομες δραστηριότητες σε βάρος των μεμονωμένων οικονομικών λαθρομεταναστών που παρανομούν για το ψωμί τους αποτελούνται από την - αλλοδαπή ή ντόπια - μαφία του παρεμπορίου η οποία δεν θέλει να νομιμοποιηθεί και να χάσει τα παράνομα κέρδη της. Γι' αυτό διαθέτει και τεράστια ποσά για να διαφθείρει τους ελεγκτικούς μηχανισμούς. Καθώς δε το κράτος δεν φαίνεται διατεθειμένο να συγκρουστεί με ισχυρά συμφέροντα εξαντλεί τη δίωξή του κατά κύριο λόγο σε πρόσφυγες και μετανάστες παραβάτες.

Επιπροσθέτως, η αδιαφορία της πολιτείας, των οργάνων της τάξης και των αρμόδιων φορέων επιδεινώνουν την ήδη δυσμενή κατάσταση. Όπως επιβεβαιώνουν οι εκπρόσωποι της επιχειρηματικής τάξης, νόμοι υπάρχουν αλλά πολιτική βούληση δεν υπάρχει. Παρά το γεγονός ότι πολλοί φορείς του εμπορίου έχουν λάβει υποσχέσεις από την κυβέρνηση για την αντιμετώπιση του παρεμπορίου, μέχρι σήμερα δεν έχει υπάρξει κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Εφ' όσον οι παραπάνω δυσλειτουργίες, οι απαράδεκτες παραλείψεις και η εγκληματική αδιαφορία - τόσο των ελεγκτικών μηχανισμών, όσο και των κρατικών φορέων - παραμένουν αδικαιολόγητα ατιμώρητες, το πρόβλημα θα εξακολουθήσει να διαιωνίζεται. Οι έλεγχοι περιορίζονται σε σποραδικές συλλήψεις μικροπωλητών, χωρίς να γίνεται στοχευμένη αναζήτηση των αποθηκών, στις οποίες φυλάσσονται ή μέσω των οποίων διακινούνται παραποιημένα προϊόντα. Το εφιαλτικό σενάριο της χρεοκοπίας εμπορικών επιχειρήσεων και μαζικών απολύσεων, επιβάλλει άμεσα την επιστροφή του κύκλου εργασιών, από το παρεμπόριο, στο νόμιμο στεγασμένο εμπόριο.

9.2 ΠΛΗΜΜΥΡΕΣ^{12,13}

Εδώ και χιλιάδες χρόνια, οι πλημμύρες που κατέκλυζαν την έρημη αυτή περιοχή προέρχονταν από χειμάρρους του Λεκανοπεδίου και τον Κηφισό, που είναι ο δημιουργός αλλά και ο εφιάλτης του Μοσχάτου. Τον τελευταίο αιώνα, μικρό μερίδιο έχει και ο Ιλισός.

Το 1896, μετά από μεγάλη νεροποντή, στις 14 Νοεμβρίου, τα νερά του Κηφισού, από τον Ταύρο και κάτω, δεν είχαν πώς να φύγουν προς τη θάλασσα και σκέπασαν το Μοσχάτο και τον Άγιο Ιωάννη Ρέντη. Υπήρχαν 17 ανθρώπινα θύματα, κατέρρευσαν σπίτια, καταστράφηκαν καλλιέργειες και πνίγηκαν ζώα.

Το 1934 στις 22 Νοεμβρίου, θεωρήθηκε η μεγαλύτερη πλημμύρα. Έσπασε ψηλά ο Κηφισός και κατακλύστηκαν μεγάλες περιοχές της δυτικής Αθήνας. Τα μεσάνυχτα χτύπησε η καμπάνα και σε λίγο το νερό έφτασε στα 1,5-2 μ. Από τη θάλασσα ως την οδό Ρήγα Φεραίου κι από το ένα ποτάμι ως το άλλο, το Μοσχάτο φαινόταν σα λίμνη. Καταρρεύσανε σπίτια. Βάρκες μετέφεραν τον κόσμο. Για 2-3 βδομάδες οι άνθρωποι ζούσανε μες στη λάσπη. Οι ζημιές ήταν τεράστιες. Τη συμφορά απαθανάτισε ο Μάρκος Βαμβακάρης στο τραγούδι του: «πλημμύρα».

Το 1955, έχουμε μια ακόμα μεγάλη πλημμύρα. Για βδομάδες έβρεχε σχεδόν μέρα παρά μέρα. Όλη η περιοχή των Αθηνών ξεχείλισε και πνίγηκαν άνθρωποι. Στις 13 Οκτωβρίου τη νύχτα νέα καταίγιδα είχε σαν αποτέλεσμα ο Ιλισός να κατακλύσει το Μοσχάτο και τις Τζιτζιφιές.

Ένα φθινοπωρινό βράδυ του 1961 υπερχείλισε ο Κηφισός, όταν έσπασε κάποιο ανάχωμα στην οδό Πειραιώς. Τα νερά που φτάσανε το ένα μέτρο στη διασταύρωση Λυκούργου και Σολωμού, αποσύρθηκαν το πρωί κι έμεινε ένα παχύ στρώμα από λάσπη. Πριν από τα Χριστούγεννα του 1977 είχαμε μια ακόμα πλημμύρα που προήλθε από τον Κηφισό μετά από μεγάλη νεροποντή. Πολλά σπίτια πάθανε μεγάλες ζημιές. Πιο πρόσφατες πλημμύρες τον Ιούλιο και Νοέμβριο του 2002, όπου πλημμύρησαν και καταστράφηκαν νοικοκυριά.

9.3 ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ^{12,13}

Τα 240 στρέμματα της παραλιακής ζώνης Μοσχάτου, μεταξύ των εκβολών των ποταμών Ιλισού και Κηφισού, είναι η τελευταία μεγάλη έκταση στο ευρύτερο μέτωπο του Φαληρικού Όρμου που εξασφαλίζει πρόσβαση στη θάλασσα. Ο Δήμος Μοσχάτου με αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου έχει ζητήσει την παραχώρηση της χρήσης της έκτασης από την εταιρεία Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε. Οι κάτοικοι της περιοχής επιθυμούν τη δημιουργία, στην έκταση, ενός δημοσίου πάρκου, ενός παραθαλάσσιου άλσους με υψηλή βλάστηση.

Μέχρι το 1969 το Μοσχάτο ήταν ένας παραλιακός δήμος με ελεύθερη πρόσβαση στη θάλασσα και την παραλία του. Στα χρόνια που ακολουθούν σταδιακά η παραλία επιχωματώνεται και λίγο αργότερα δημιουργείται και ο υπερυψωμένος δρόμος ταχείας κυκλοφορίας, η λεωφόρος Ποσειδώνος. Αποτέλεσμα των έργων αυτών ήταν

να αποκοπεί η πόλη από τη φυσική της διέξοδο (παραλία και θάλασσα) τόσο από τη θέα της, λόγω του ύψους της υπερυψωμένης λεωφόρου, όσο και από την πρόσβαση σε αυτήν που είναι πλέον αδύνατη, μετά και την κατασκευή των γραμμών του τραμ. Λίγο αργότερα η περιοχή επιβαρύνθηκε από την κατασκευή της υπερυψωμένης λεωφόρου Κηφισού, ενώ η έκταση αποδόθηκε στον ΕΟΤ για να καταλήξει με την ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων στην εταιρεία «Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.» (με νόμο του 2005).

Οι αντιδράσεις των κατοίκων, του δήμου, αλλά και η χρονική καθυστέρηση που υπήρξε απέτρεψαν την οικοδόμηση εγκαταστάσεων για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, παρέμεινε όμως μία έκταση με αυξημένο συντελεστή δόμησης.

Μετά το πέρας των Αγώνων, η κυβέρνηση προσδιόρισε ότι στον χώρο αυτό θα χτιστούν ένα γήπεδο στίβου 3.000 θέσεων, γήπεδα ποδοσφαίρου 5X5, αναψυκτήρια κ.λ.π., ενώ ένα τμήμα της περιοχής προοριζόταν για «οικολογικό πάρκο». Οι κάτοικοι της περιοχής εξεγέρθηκαν στην προοπτική αυτή της περαιτέρω τσιμεντοποίησης και αντέδρασαν με διαδηλώσεις και πορείες. Αποκορύφωμα των κινητοποιήσεων αυτών είναι το γκρέμισμα των περιφράξεων που επιχείρησε να βάλει στην περιοχή το 2007 η «Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.».

Στο μεταξύ, στην έκταση αυτή είχαν πραγματοποιηθεί κατά καιρούς διάφορες εκδηλώσεις όπως η γιορτή Μπύρας αλλά και η προσωρινή εγκατάσταση τσίρκου.

Στη Β' Φάση των Ολυμπιακών Έργων προβλέπονταν έργα, όπως η βύθιση της υπερυψωμένης νέας παραλιακής λεωφόρου ταχείας κυκλοφορίας και μετακίνηση της προς τη θάλασσα, η ολοκλήρωση αντιπλημμυρικών έργων (προβλεπόμενο κανάλι) και η κατασκευή πεζοδιαβάσεων για πρόσβαση στην παραλία, που δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί.

Σήμερα τα αρχικά σχέδια της εταιρείας «Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.» έχουν προσωρινά αποσυρθεί. Οι κάτοικοι του Μοσχάτου επιθυμούν να μετατραπεί άμεσα ολόκληρη η έκταση σε δημόσιο πάρκο με υψηλή βλάστηση, να κατασκευαστούν πεζοδιαβάσεις και υπόγειες δίοδοι για την ασφαλή πρόσβαση στην παραλία και να ολοκληρωθούν τα ημιτελή αντιπλημμυρικά έργα στην περιοχή.

Με επιστολές του τέλος, προς την Εταιρεία «Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.» έχει ζητήσει επανειλημμένως ο Δήμαρχος Μοσχάτου κ. Ταξιάρχης Παπαντώνης την πραγματοποίηση άμεσων παρεμβάσεων στην έκταση, όπως: ο καθαρισμός του χώρου, η ελεγχόμενη πρόσβαση των αυτοκινήτων, η τοποθέτηση ηλεκτροφωτισμού και η σταθερή φύλαξη ώστε ο χώρος να μην επιβαρύνεται με ανεξέλεγκτες ενέργειες όπως είναι η αυθαίρετη κατασκήνωση και η απόθεση σκουπιδιών και μπαζών και την εκτέλεση των έργων της μεταολυμπιακής φάσης των αντιπλημμυρικών έργων.

Ο Δήμος θεωρεί κατ' αρχήν ότι το σενάριο αξιοποίησης της παραλίας χωρίς την εγκατάσταση του στίβου, που μάλιστα προκρίνεται και από τον Οργανισμό της Αθήνας, αποτελεί μία αποδεκτή βάση αρχικής συμφωνίας με την εταιρεία

«Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.» ενώ κρίνει ότι θα μπορούσε να ιδρυθεί φορέας συνδιαχείρισης της παραλιακής ζώνης με ενδεχόμενη σύσταση Δημοτικής Ανώνυμης Αναπτυξιακής Εταιρείας μικτής σύνθεσης που θα έχει την ευθύνη της αξιοποίησης του χώρου.

9.4 ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΓΙΑ ΠΕΖΟΥΣ^{12,13}

Το βασικό πρόβλημα που παρατηρείται στις μετακινήσεις των πεζών εντοπίζεται στη δυσκολία να προσεγγίσουν την παραλία ερχόμενοι από τον αστικό ιστό. Οι μεγάλες ταχύτητες που αναπτύσσουν τα αυτοκίνητα στη Λεωφόρο Ποσειδώνος, οι ανισόπεδοι κόμβοι και οι υπόγειες διαβάσεις δεν δίνουν τη δυνατότητα της ανεμπόδιστης κίνησής τους. Το πρόβλημα είναι εντονότερο από το ύψος του Σταδίου Καραϊσκάκη μέχρι τη διασταύρωση της παραλιακής με τη Συγγρού.

Σε αντίθεση με αυτή την περιοχή, το τμήμα από το πάρκο του Φλοίσβου μέχρι και το ρέμα Πικροδάφνης προσφέρει έναν ενιαίο πεζόδρομο που, παρόλο που βρίσκεται ουσιαστικά δίπλα στη Λεωφόρο Ποσειδώνος, είναι ταυτόχρονα απομακρυσμένος από αυτή λόγω της ύπαρξης του τραμ.

Η Εσπλανάδα είναι η μόνη μέχρι τώρα μεγάλη δίοδος για τους πεζούς προς τη θάλασσα. Πρόκειται για μία πεζογέφυρα που κατασκευάστηκε κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 με σκοπό να συνδέσει το αστικό μέτωπο με τις Ολυμπιακές εγκαταστάσεις του Φαληρικού όρμου και να ξεπεράσει το εμπόδιο της Ποσειδώνος. Με μελέτη, επίσης επί Ολυμπιακών αγώνων, και σε συνδυασμό με το σχεδιαζόμενο «Οικολογικό Πάρκο» έχουν προταθεί και άλλες πεζογέφυρες με σκοπό την αρτιότερη σύνδεση της παραλίας με τον αστικό ιστό. Αυτές όμως ακόμα δεν έχουν πραγματοποιηθεί (Παπαγιάννης et al., 2009). Από μόνη της η Πεζογέφυρα, σε συνδυασμό με τον αναξιοποίητο έως τώρα χώρο του πρώην Ιπποδρόμου, δεν είναι ικανή συνθήκη για να διαδραματίσει τον αρχικό λειτουργικό της ρόλο και να φέρει σε επαφή τους ανθρώπους με τη θάλασσα.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθούν και τα σχέδια που ανακοινώθηκαν από το ΥΠΕΚΑ μόλις τον Ιούνιο του 2010 και σχετίζονται με τη δημιουργία δύο ποδηλατοδρόμων. Ο πρώτος είναι ένας ποδηλατόδρομος που θα ενώνει την Κηφισιά με το Φαληρικό Όρμο και ο δεύτερος ένας ποδηλατόδρομος- πεζόδρομος που θα διατρέχει κατά μήκος την ανατολική ακτή του Σαρωνικού και, επομένως, και την περιοχή μελέτης. Τα σχέδια αυτά βέβαια βρίσκονται ακόμα στη φάση της «προοπτικής» και η υλοποίησή τους δεν πρέπει να θεωρηθεί δεδομένη.

10. ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ

10.1 ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ³

10.1.1 Ο ΚΗΦΙΣΟΣ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Εάν ανατρέξουμε σε παλιούς χάρτες της Αθήνας, θα διαπιστώσουμε ότι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του φυσικού τοπίου της Αττικής ήταν τα ρέματα της. Μέχρι πριν από έναν αιώνα, η απορροή των βρόχινων υδάτων γινόταν διαμέσου ενός πυκνού δικτύου ρεμάτων που συνέδεε τους λόφους της Αττικής με τον Σαρωνικό. Το μεγαλύτερο μέρος των ρεμάτων αυτών είχε ως τελικό αποδέκτη τον Κηφισό, τον σημαντικότερο χείμαρρο της Αθήνας με πηγές στην Πεντέλη και την Πάρνηθα. Στην κοίτη του Κηφισού κατέληγε, μέχρι την οριστική διευθέτησή του, και ο Ιλισός, ο βασικός χείμαρρος της ανατολικής Αθήνας με πηγές στον Υμηττό και τα Τουρκοβούνια.

Εικόνα 1: Ο Κηφισός, Μοσχάτο

Το υδρογραφικό δίκτυο της Αττικής καταστράφηκε κατά τη διάρκεια ανοικοδόμησης της πόλης. Το μεγαλύτερο μέρος των μικρών ρεμάτων καταπατήθηκε και οικοδομήθηκε. Πολλά ρέματα χρησιμοποιήθηκαν ως ανοικτοί υπόνομοι, καθώς οι γρήγοροι ρυθμοί αστικοποίησης δεν επέτρεψαν την έγκαιρη κατασκευή αποχετευτικού δικτύου. Η μετατροπή των χειμάρρων σε αγωγούς ακαθάρτων προκάλεσε σοβαρά προβλήματα υγιεινής και δυσοσμίας, τα οποία έπεισαν την αθηναϊκή κοινωνία για την αναγκαιότητα της κάλυψής τους. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκε ένα μεγάλο μέρος του υπογείου δικτύου αποχέτευσης της πόλης. Ταυτόχρονα, η καλυμμένη επιφάνεια των χειμάρρων προσέφερε τον χώρο για τη δημιουργία νέων οδικών αξόνων, απαλλάσσοντας την αθηναϊκή κοινωνία από επώδυνες απαλλοτριώσεις. Η επιβολή των δύο νέων αστικών δικτύων, της αποχέτευσης και της κυκλοφορίας, σε βάρος του φυσικού τοπίου οδήγησε στην καταστροφή των χειμάρρων της Αττικής. Το γεγονός αυτό επισημάνθηκε το 1954 από τον Δημήτρη Πικιώνη στη γνωστή ομιλία του με τίτλο "Γαίας ατίμωσις":

"Τι εκάνατε τον Ιλισό και τον Κηφισό, τα δύο αγιάσματα μου; Εβάλατε μέσα τους υπονόμους σας, ερίζατε τα νερά των εργοστασίων σας ... σε σας δεν απόμεινε παρ' η κατώτερη μορφή της σχέσης με τη Φύση, η εκμετάλλευση."

Καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα, η Αθήνα αντιμετωπίζει τους χείμαρρους είτε ως πρόβλημα, το οποίο επιλύεται με αντιπλημμυρικά έργα, είτε ως ευκαιρία για τη διάνοιξη νέων αυτοκινητοδρόμων. Στον χάρτη της σύγχρονης Αθήνας μπορούμε να διακρίνουμε την πορεία που ακολουθούσαν σημαντικοί χείμαρροι, όπως ο Ιλισός στην οδό Μιχαλακοπούλου ή ο Κυκλοβόρος στην οδό Μάρνη. Ακόμη και σήμερα, όμως, κάτω από την ασφαλτο των αθηναϊκών δρόμων κυλάει νερό, το οποίο κατευθύνεται από τους λόφους προς τον Σαρωνικό. Και δυστυχώς, ακόμη και σήμερα, η πόλη εξακολουθεί να καλύπτει τα ρέματα της ώστε να ανοίξει νέους δρόμους. Η κάλυψη του κεντρικού κλάδου του Κηφισού μέχρι το Φάληρο ολοκληρώθηκε μόλις το 2004 προκειμένου να διαμορφωθεί ο Ολυμπιακός δακτύλιος. Ενώ, ακόμη και στις μέρες μας, παραμένει αβέβαιη η τύχη του Προφήτη Δανιήλ, του μοναδικού ρέματος που έχει διασωθεί στο κέντρο της Αθήνας.

Εικόνα 2: Γέφυρα επί του ρέματος του Κυκλοβόρου στη θέση της σημερινής πλατείας Μεταξουργείου.

Η διαδρομή κατά μήκος του Κηφισού, από το σημείο συμβολής των διαφορετικών ρυάκων της Πάρνηθας και της Πεντέλης έως τις εκβολές του Φαλήρου, μπορεί να παρομοιαστεί με ένα ταξίδι στον χρόνο. Η διαδρομή αυτή μπορεί να χωριστεί σε πέντε διαφορετικές περιοχές, αναλόγως της μορφής που λαμβάνει η κοίτη και της σχέσης με το ευρύτερο φυσικό ή αστικό περιβάλλον. Σε καθεμία από αυτές τις περιοχές συναντούμε χαρακτηριστικά στοιχεία από τα διαφορετικά στάδια υποβάθμισης των αθηναϊκών ρεμάτων:

Ο χρόνος μοιάζει να έχει σταματήσει στο βόριο τμήμα του Κηφισού, ανάμεσα στις πηγές της Πάρνηθας και της Πεντέλης, και την οδό Τατοΐου. Η γενική εικόνα του τοπίου παρουσιάζει ομοιότητα με τις γκραβούρες που απεικονίζουν την Αθήνα του 18ου και 19ου αιώνα. Στη συγκεκριμένη περιοχή, ο Κηφισός διατηρεί τη φυσική μορφή του. Τα όρια μεταξύ φύσης και πόλης είναι διακριτά, η στάθμη του νερού είναι υψηλή και η περιοχή χαρακτηρίζεται από πλούσια βλάστηση.

Εικόνα 3: Κηφισός, Νέα Κηφισιά

Τα ίχνη σύγκρουσης του φυσικού τοπίου με την αυθαίρετη δόμηση χαρακτηρίζουν την περιοχή από την οδό Τατοΐου μέχρι τον Κόκκινο Μύλο. Η κοίτη του χειμάρρου είναι γενικά δυσπρόσιτη και χαρακτηρίζεται από πυκνές εναλλαγές τμημάτων όπου διατηρείται η φυσική κοίτη με αποσπασματικές διευθετήσεις. Σε πολλά σημεία ξεπροβάλλουν αυθαίρετα κτίσματα και βιομηχανίες ενώ παρουσιάζονται και προβλήματα ρύπανσης αλλά και παράνομης αποκομιδής μπαζών.

Στην περιοχή από τον Κόκκινο Μύλο μέχρι τις Τρεις Γέφυρες, ο Κηφισός κυλάει παράλληλα με την εθνική οδό μέσα σε έναν ανοιχτό οχετό που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη παρόχθιας βλάστησης. Από το σημείο αυτό και μετά, ο Κηφισός παύει να αποτελεί φυσικό στοιχείο και μετατρέπεται σε υδραυλικό έργο. Η εικόνα του διευθετημένου χειμάρρου παρουσιάζει σημάδια εγκατάλειψης και υποβάθμισης. Η μόλυνση και η δυσσομία προκαλούν τη δυσαρέσκεια των κατοίκων και δημιουργούν συνθήκες παρόμοιες με αυτές που οδήγησαν στην κάλυψη των ρεμάτων στα μέσα του περασμένου αιώνα.

Στην περιοχή από τις Τρεις Γέφυρες μέχρι τον Άγιο Ιωάννη Ρέντη, ο Κηφισός εξαφανίζεται κάτω από το οδόστρωμα της ομώνυμης λεωφόρου. Το φυσικό υδρογραφικό δίκτυο του Αττικού τοπίου έχει πλέον καταστραφεί και τη θέση του καταλαμβάνει το νέο αποχετευτικό και κυκλοφοριακό δίκτυο της πόλης.

Ο Κηφισός εμφανίζεται στην επιφάνεια μετά τον Άγιο Ιωάννη Ρέντη. Για ένα μικρό μήκος, η διευθετημένη κοίτη παραμένει ακάλυπτη προτού σκεπαστεί από τον

νέο υπερυψωμένο αυτοκινητόδρομο. Η κλίμακα του έργου προκαλεί δέος στους διερχόμενους από τις εναέριες πεζογέφυρες. Ακόμη, όμως, πιο αλλόκοτη είναι η αίσθηση του χώρου κάτω από τον αυτοκινητόδρομο. Η εμπειρία του τεράστιου ημιυπαίθριου οχετού με τα στάσιμα νερά και τα γκράφιτι στους τοίχους εκφράζει με τον πλέον δραματικό τρόπο την παράλογη μάχη που έδωσε η Αθήνα του 2004 απέναντι στα στοιχεία του φυσικού τοπίου.

Εικόνα 4: Κηφισός, Αγ. Ιωάννης Ρέντης

Ο Κηφισός αποτελεί μια διακεκομμένη γραμμή στον χάρτη της Αθήνας. Η κοίτη του αλλάζει μορφή αναλόγως της περιοχής στην οποία βρίσκεται. Αλλού είναι καλυμμένη, αλλού υπόγεια, αλλού διευθετημένη, και μόνο στο βορειότερο τμήμα της διατηρεί τα φυσικά χαρακτηριστικά της. Ο Κηφισός σε κανένα σημείο του δεν συμμετέχει θετικά στη ζωή της πόλης. Αντιμετωπίζεται είτε ως προβληματική κυκλοφοριακή αρτηρία, είτε ως απειλή πλημμύρας, είτε ως πολεοδομικό όριο ανάμεσα στην ανατολική και τη δυτική Αθήνα. Στη συνείδηση της πόλης, ο Κηφισός καταγράφεται ως ένα απωθημένο στοιχείο, ως ένα πρόβλημα που συνεχώς περιορίζεται μέχρις ότου, τελικά, εξαλειφθεί.

10.1.2 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ

Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών, οι ρυθμοί ανοικοδόμησης της Αθήνας έχουν ανακοπεί. Η κοινή γνώμη δείχνει πλέον ενδιαφέρον για την εξέταση

των συλλογικών, περιβαλλοντικών και λειτουργικών, προβλημάτων μιας πόλης που αναπτύχθηκε με βάση ιδιωτικές ανάγκες και συμφέροντα. Για πρώτη φορά στην Αθήνα αρχίζει να αναπτύσσεται αρχική συνείδηση. Την ίδια στιγμή, η γενικότερη οικολογική ευαισθητοποίηση εντείνει το ενδιαφέρον για τα προβλήματα του φυσικού περιβάλλοντος. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι, στο διάστημα αυτό, ο Κηφισός έρχεται για πρώτη φορά στην επικαιρότητα όχι ως πρόβλημα αλλά ως ευκαιρία για το μέλλον της πόλης.

Το 1994 θεσπίζεται ειδικό διάταγμα προστασίας του Κηφισού ενώ το 2002 συστήνεται ο Φορέας Διαχείρισης και Ανάπλασης του ποταμού. Σε όλη τη διάρκεια της περασμένης δεκαετίας ο τύπος, μέσα από πολυάριθμες δημοσιεύσεις της εφημερίδας Καθημερινή, αναδεικνύει το ζήτημα της υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος του Κηφισού. Την ίδια περίοδο δημιουργούνται οι πρώτες κινήσεις κατοίκων της Αθήνας για την προστασία των ελεύθερων χώρων και του φυσικού περιβάλλοντος. Η Κίνηση Πολιτών Κηφι-SOS δραστηριοποιείται από το 1994 και αποτελεί μια από τις παλαιότερες αθηναϊκές ομάδες πρωτοβουλίας. Η συνειδητοποίηση της ιδιαίτερης σημασίας του Κηφισού αλλά και των υπόλοιπων αθηναϊκών ρεμάτων γίνεται πλέον αντιληπτή και μέσα από τις πολυάριθμες δημοσιεύσεις προτάσεων ανάπλασης στον τύπο, τα free-press και τα ιστολόγια της πόλης. Οι δυνατότητες ανάπλασης του Κηφισού γίνονται αντικείμενο επιστημονικής έρευνας αλλά και θέμα διπλωματικών εργασιών σπουδαστών αρχιτεκτονικής.

Η δημόσια συζήτηση για τον Κηφισό και τα χαμένα ρέματα της πόλης έχει ιδιαίτερη βαρύτητα. Πέρα από την αξία των ενεργειών που αποσκοπούν στην προστασία του ποταμού, την περιφρούρηση και τον καθαρισμό του, πρέπει να επισημανθεί και η σημασία της διαμόρφωσης μιας νέας φαντασιακής σχέσης με την πόλη. Η σχέση αυτή ανιχνεύει, άλλοτε με πραγματιστική και άλλοτε με ουτοπική διάθεση, τις δυνατότητες αποκατάστασης των αθηναϊκών ρεμάτων. Η φαντασιακή αναφορά στα χαμένα ρέματα της πόλης επηρεάζει την αστική συνείδηση των πολιτών και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση ενός διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης της Αθήνας στον 21ο αιώνα.

Εάν ανατρέξουμε στην πρόσφατη διεθνή εμπειρία, θα ανακαλύψουμε ότι αυτό που στην Αθήνα χαρακτηρίζεται ακόμη ως "φαντασιακό" αποτελεί διαμορφωμένη πραγματικότητα για πολλές πόλεις του κόσμου.

Η διεθνής τάση αποκατάστασης των χαμένων ρεμάτων έχει τις ρίζες της σε μικρές αμερικανικές πόλεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Strawberry Creek, ένα μικρό ρέμα στο Berkeley, το οποίο αποκαλύφθηκε μετά από πρωτοβουλία των ίδιων των κατοίκων. Οι τοπικές αρχές πείστηκαν για την ανάγκη αποκατάστασης του ρέματος από τις επιτροπές πρωτοβουλίας των κατοίκων. Η διαμόρφωση του ολοκληρώθηκε από εθελοντές κατοίκους, ενώ η συντήρηση και ο καθαρισμός του επιτυγχάνεται με τη συμμετοχή των σχολείων της περιοχής. Η συγκεκριμένη τάση αναφέρεται στην διεθνή βιβλιογραφία, σε βιβλία που αναφέρουν ρέματα που είναι εγκιβωτισμένα σε οχετούς ή υπόγειες σωλήνες.

Εικόνα 5: Cheonggyecheon, Σεούλ

Το πιο διάσημο παράδειγμα καλυμμένου χειμάρρου που "ξαναείδε το φως της ημέρας" βρίσκεται στη Σεούλ. Η ιστορία εδώ παρουσιάζει αρκετά κοινά σημεία με αυτήν της Αθήνας. Ο Cheonggyecheon διέσχισε το κέντρο της πόλης μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα. Κάποια στιγμή η πόλη αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα από πλημμύρες, ενώ με την αύξηση του πληθυσμού τα νερά του χειμάρρου άρχισαν να μολύνονται. Όπως και στον Κηφισό, τα προβλήματα αντιμετωπίστηκαν με μια σειρά αντιπλημμυρικών έργων που οδήγησαν στην κάλυψη του χειμάρρου και την κατασκευή ενός αυτοκινητόδρομου ταχείας κυκλοφορίας στην επιφάνεια του. Οι πρώτες συζητήσεις για την πιθανότητα αποκατάστασης του χειμάρρου ξεκίνησαν στη Σεούλ τη δεκαετία του 1970. Οι συνθήκες ωρίμασαν μετά το 2000, όταν η τοπική κυβέρνηση έκρινε πως το έργο μπορεί να συμβάλει στην ανανέωση της ταυτότητας της πόλης και την οικονομική ανάπτυξη της. Ο υπερυψωμένος αυτοκινητόδρομος κατεδαφίστηκε το 2005 και έδωσε τη θέση του σε ένα υδάτινο γραμμικό πάρκο που διατρέχει το κέντρο της Σεούλ. Σήμερα η περιοχή αποτελεί ένα δημοφιλές επιχειρηματικό κέντρο αλλά και έναν από τους κύριους τουριστικούς προορισμούς της χώρας.

Ένα τελευταίο ενδιαφέρον παράδειγμα αφορά στην ανάπλαση των ανοιχτών οχετών της Σιγκαπούρης, μιας πόλης που αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα λειψυδρίας. Το πρόγραμμα ανασυγκρότησης του υδάτινου δικτύου της Σιγκαπούρης έχει τρεις βασικές αρχές: Αρχικά περιλαμβάνει ένα συνολικό σύστημα διαχείρισης, καθαρισμού και ανακύκλωσης του βρόχινου νερού. Η διαδικασία αυτή ξεκινάει από τα δώματα των πύργων της πόλης και ολοκληρώνεται σε ένα δίκτυο από βιοτόπους

κατά μήκος των καναλιών της. Το δεύτερο βήμα αφορά στην ανάπλαση της κοίτης των ανοιχτών οχετών. Τα τσιμεντένια τοιχώματα των καναλιών αντικαθίστανται από νέα φυτεμένα πρανή τα οποία αποκαθιστούν το φυσικό τοπίο. Τέλος, όπου δεν υπάρχει επαρκής χώρος για την αποκατάσταση των πρανών, προτείνεται η δημιουργία περιπάτων μέσα στα κανάλια και η ενίσχυση των φυτεύσεων παράλληλα με την κοίτη.

Εικόνα 6: Atelier Dreiseitl, Rochor Canal, Σιγκαπούρη

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι τα οφέλη που αποκόμισαν οι παραπάνω πόλεις είναι πολλά και σημαντικά. Η ζωή της πόλης αναβαθμίζεται καθώς δημιουργούνται νέα δίκτυα περιπάτου τα οποία συνδέουν τους κατακερματισμένους δημόσιους χώρους. Το μικροκλίμα της περιοχής βελτιώνεται καθώς δημιουργούνται "πράσινοι διάδρομοι", οι οποίοι δημιουργούν ψυχρά ρεύματα αέρα και χαμηλώνουν την θερμοκρασία των γύρω κατοικημένων περιοχών. Τέλος, αντιμετωπίζεται το πρόβλημα της αντιπλημμυρικής προστασίας καθώς είναι διαπιστωμένο ότι τα φυσικά πρανή βοηθούν πολύ περισσότερο από τους ανοιχτούς τσιμεντένιους οχετούς στην αποκατάσταση της ομαλής λειτουργίας του φυσικού κύκλου του νερού.

Η δυσκολία ενός ανάλογου εγχειρήματος στην Αθήνα δεν αφορά ούτε στο πρόβλημα της αναθεώρησης της κυκλοφοριακής οργάνωσης αλλά ούτε και στο υπερβολικό κόστος υλοποίησης. Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι ανάλογες παρεμβάσεις είναι εφικτές και βιώσιμες. Η δυσκολία του εγχειρήματος αφορά στην

ανάγκη εφαρμογής ενός διαφορετικού μοντέλου ανάπτυξης της Αθήνας. Η ιστορία του Κηφισού έχει αποδείξει την ανεπάρκεια των αντιπλημμυρικών και κυκλοφοριακών υποδομών όταν αυτές έρχονται να καλύψουν σοβαρές πολεοδομικές και θεσμικές αδυναμίες. Η διεθνής εμπειρία μας υποδεικνύει δύο διαφορετικές τάσεις παρέμβασης στο δίκτυο των αστικών ρεμάτων, σε διαφορετικές κλίμακες:

Η πρώτη από αυτές –το “daylighting”- έχει ως στόχο την αποκατάσταση του τοπίου στη μορφή που αυτό είχε πριν από την περίοδο της αστικοποίησης. Η τάση αυτή αφορά συνήθως σε “συμβολικές” παρεμβάσεις μικρής κλίμακας, όπως το ρέμα στο Berkeley.

Η δεύτερη τάση έχει ως στόχο τη συνολική διαχείριση των βρόχινων υδάτων στον αστικό σχεδιασμό. Στόχος εδώ είναι ο περιορισμός των απωλειών των υδάτινων πόρων. Στην κατεύθυνση αυτή, η ανάπλαση των υφιστάμενων καναλιών συνδυάζεται με τεχνικές επιβράδυνσης και καθαρισμού των βρόχινων νερών στα δώματα και τα πεζοδρόμια της περιβάλλουσας πόλης. Η προσέγγιση αυτή είναι πιο φιλόδοξη καθώς προϋποθέτει τον επαναπροσδιορισμό της λειτουργίας των βασικών δικτύων υποδομής της πόλης (κυκλοφορία, αποχέτευση).

Σίγουρα είναι δύσκολο, τη στιγμή αυτή, να φανταστούμε την υλοποίηση ενός Μητροπολιτικού πάρκου στον Κηφισό. Από τη στιγμή, όμως, που η κοινή γνώμη ωριμάζει και η διεθνής εμπειρία προσφέρει λύσεις, δεν θα έπρεπε να θεωρήσουμε τίποτα αδύνατο. Η Αθήνα του 2050 μπορεί να είναι πολύ διαφορετική από τη σημερινή.

10.1.3 ΜΕΛΕΤΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΗΦΙΣΙΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Σύμφωνα με τον Φορέα Ανάπλασης και Διαχείρισης Κηφισού (ΦΔΑΚ) οι διαθέσιμες μελέτες, για τον ποταμό και τους παραχειμάρρους, είναι περιορισμένες. Δεν έχουν πραγματοποιηθεί περιβαλλοντικές μελέτες και ο ΦΔΑΚ δεν έχει στη διάθεσή του όσες υδρολογικές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί και αφορούν τα ποτάμια της Αττικής. Οι μελέτες ανάπλασης, που αφορούν αποκλειστικά στον Κηφισό ποταμό είναι δύο. Η πρώτη έγινε το 1994 από τον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος (ΟΡΣΑ) Αθήνας και η δεύτερη το 2007 από την ομάδα του αρχιτέκτονα πολεοδόμου Καθηγητή κ. Βασίλη Ζώτου. Ταυτόχρονα, η δυνατότητα παρέμβασης στις παρακηφίσιες περιοχές αποτέλεσε ιδιαίτερα ενδιαφέρον θέμα διπλωματικών εργασιών, κυρίως φοιτητών των σχολών της Αρχιτεκτονικής, οι οποίοι ασχολήθηκαν με το θέμα της αστικής αλλά και περιβαλλοντικής επανένταξης του ποτάμιου οικοσυστήματος, που συνθέτουν ο Κηφισός και τα συμβάλλοντα ρέματα, στον αττικό ιστό.

- Μελέτη Ανάπλασης Κηφισού του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Αθήνας

Με την ίδρυσή του ο Οργανισμός της Αθήνας επεξεργάστηκε προγράμματα και μελέτες για την υλοποίηση του Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον του στην ανασυγκρότηση του αστικού χώρου και στην οργάνωση και

προστασία του εξωαστικού χώρου με ιδιαίτερη έμφαση στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης. Παράλληλα, με το πρόγραμμα ΑΤΤΙΚΗ S.O.S τέθηκαν σημαντικοί στόχοι που θα οδηγούσαν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής για τους κατοίκους της Αττικής και στην αειφόρο ανάπτυξη της ελληνικής πρωτεύουσας. Ο χρόνος υλοποίησης των στόχων αφορούσε στο διάστημα 1994-1999 και πολλοί ευελπιστούσαν ότι η Αθήνα θα έμπαινε σε μία νέα αναπτυξιακή τροχιά. Η πληθυσμιακή έκρηξη των τελευταίων δεκαετιών και η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού δραστηριοτήτων οδήγησαν στην εξάπλωση του πολεοδομικού συγκροτήματος προς την περιφέρεια. Στο εξής ο εξωαστικός χώρος της Αττικής άρχισε να παρουσιάζει έντονα χαρακτηριστικά του αστικού χώρου γεγονός που είχε αντίκτυπο στο φυσικό περιβάλλον και σε ολόκληρη τη φυσιολογία της περιφέρειας του νομού Αττικής.

Βασιζόμενος στις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης και με στόχο τη θεσμική προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της Αττικής ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας (ΟΡΣΑ) εκπόνησε μία σειρά από μελέτες και προώθησε προεδρικά διατάγματα για την κατοχύρωση των προτάσεων που προέκυψαν. Οι μελέτες αυτές, στην περίπτωση του εξωαστικού χώρου, αφορούσαν σε Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ), Ζώνες Προστασίας Ορεινών Όγκων και Ζώνες Προστασίας Ρεμάτων.

Στην προσπάθεια καθορισμού Ζωνών Προστασίας Ρεμάτων ο Οργανισμός Αθήνας έθεσε ως πρωταρχικό στόχο την ολοκληρωμένη οικολογική διαχείριση των ρεμάτων (τα οποία στο εξής δεν θα είναι καλυμμένα), των περιοχών γύρω από αυτά και την ένταξή τους στο ενιαίο δίκτυο των χώρων πρασίνου που βρίσκεται στην Αττική. Η οικολογική αυτή διαχείριση έχει ως στόχο να αποκαταστήσει έναν πνεύμονα οξυγόνου και κλιματισμού για την Αθήνα, να διατηρήσει τα είδη χλωρίδας και πανίδας που συναντώνται και να ενισχύσει την επαφή του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον.

Για την υλοποίηση των πιο πάνω ο Οργανισμός Αθήνας προώθησε:

1. Τον καθορισμό κοινών αρχών σχεδιασμού των έργων διευθέτησης των ρεμάτων καθώς και των έργων στις παραρεμάτιες ζώνες μεταξύ όλων των συναρμοδίων φορέων.
2. Την εκπόνηση πιλοτικών μελετών για την «Προστασία των ρεμάτων και των παραρεμάτιων ζωνών» με τον καθορισμό ζωνών προστασίας καθώς και χρήσεων γης, όρων και περιορισμών δόμησης εντός αυτών. Μία τέτοια πιλοτική μελέτη αποτέλεσε η παρέμβαση για την προστασία του Κηφισού ποταμού.
3. Τον καθορισμό «ζωνών προστασίας των ρεμάτων» στα πλαίσια των μελετών για τον προσδιορισμό των Ζωνών Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ).
4. Την ένταξη των ρεμάτων στο ενιαίο δίκτυο ελεύθερων χώρων πρασίνου και πράσινων διαδρομών με την κατά το δυνατόν ενοποίηση του αστικού και περιαστικού πράσινου, των ορεινών όγκων και των ακτών.
5. Την ιεράρχηση, την αξιολόγηση, τον καθορισμό προτεραιοτήτων με κριτήρια μεγέθους, περιβαλλοντικά και ιστορικά.

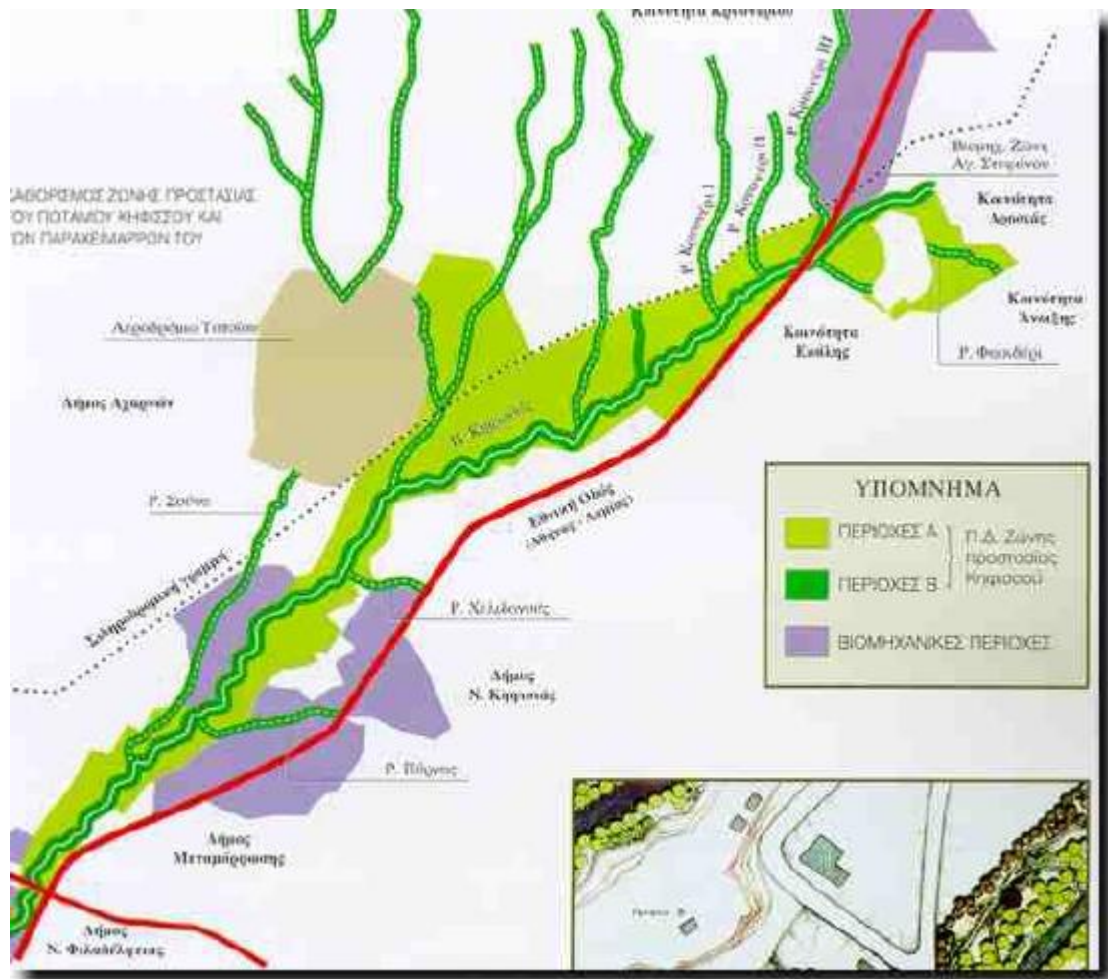
6. Τη σύνταξη κατευθύνσεων και προδιαγραφών για τον καθορισμό των παραρεμάτιων ζωνών καθώς και των χρήσεων εντός αυτών.

Απόρροια της μελέτης που εκπόνησε ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Αθήνας (ΟΡΣΑ) για την προστασία του Κηφισού ποταμού ήταν το Προεδρικό Διάταγμα Προστασίας Κηφισού ΦΕΚ 632Δ/27-6-94, το οποίο εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο θεσμικής προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος της πρωτεύουσας. Οι επιμέρους στόχοι που επιδιώχθηκε να επιτευχθούν με την εφαρμογή του συγκεκριμένου Π.Δ. ήταν:

1. Η αποκατάσταση του φυσικού αντιπλημμυρικού συστήματος στην Αττική.
2. Η προστασία και η ενίσχυση των ποτάμιων οικοσυστημάτων, που συνθέτουν ο Κηφισός και τα συμβάλλοντα ρέματα.
3. Η βελτίωση του μικροκλίματος στην πρωτεύουσα και η καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.
4. Ο διαχωρισμός των διαφορετικών χρήσεων γης και η διατήρηση της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας των επιμέρους περιοχών.
5. Η σύνδεση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος με το φυσικό.
6. Η ανάδειξη τοπίων ιδιαίτερου κάλλους.
7. Η αισθητική αναβάθμιση του αστικού χώρου.
8. Η επαφή του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον μέσω της δημιουργίας ελεύθερων χώρων αναψυχής και περιπάτου.

Με το Προεδρικό Διάταγμα προστασίας του ποταμού Κηφισού ΦΕΚ 632/Δ/27-6-94 διακρίνονται δύο προστατευόμενες ζώνες, Α και Β, εντός των οποίων ισχύουν ειδικές χρήσεις γης, όρια κατάτμησης, όροι και περιορισμοί δόμησης. Η ζώνη υψηλής και απόλυτης προστασίας Α περιλαμβάνει εκείνες τις εκτάσεις που βρίσκονται σε απόσταση 50m εκατέρωθεν του άξονα της κοίτης του ποταμού και των χειμάρρων του και επιτρέπεται μόνον υπαίθρια αναψυχή ή γεωργική χρήση και απαγορεύεται παντελώς η δόμηση. Στη ζώνη χαμηλότερης προστασίας Β περιλαμβάνονται οι εκτάσεις μεταξύ των ορίων των περιοχών Α και των ορίων της ζώνης προστασίας. Αυτές καθορίζονται ως ζώνες γεωργικής χρήσης, κατοικίας και δραστηριοτήτων αναψυχής, πολιτισμού, αθλητισμού και κατασκήνωσης. Στη περίπτωση αυτή ισχύουν όροι και περιορισμοί δόμησης μικρότεροι από τους ισχύοντες σήμερα στην εκτός σχεδίου περιοχή.

Εικόνα 7: Καθορισμός Ζωνών Προστασίας Κηφισού, Μελέτη ΟΡΣΑ 1994.

- Μελέτη Ανάπλασης Κηφισού (Ομάδα Καθηγητή Βασίλη Ζώτου)

Στις αρχές του 2007 η εφημερίδα «Καθημερινή» και ο τηλεοπτικός και ραδιοφωνικός σταθμός «ΣΚΑΪ» ξεκίνησαν μία εκστρατεία για τη σωτηρία του Κηφισού Ποταμού με κεντρικό σύνθημα « Η φύση πεθαίνει, κάνε κάτι». Με εκτεταμένα άρθρα και τηλεοπτικές ή ραδιοφωνικές εκπομπές με θέμα τον Κηφισό αλλά και άλλες πρωτοβουλίες όπως ο εθελοντικός καθαρισμός των όχθων από μπάζα και σκουπίδια, επιδιώχθηκε η αφύπνιση των πολιτών απέναντι σε ένα εξαιρετικά σημαντικό περιβαλλοντικό ζήτημα της Αττικής και η ενημέρωσή τους για τις διάφορες καταπατήσεις και αυθαιρεσίες, οι οποίες συντελούν στην υποβάθμιση του οικοσυστήματος. Στο κάλεσμα αυτό ανταποκρίθηκαν τοπικοί φορείς, περιβαλλοντικές οργανώσεις και πλήθος κόσμου, το οποίο συμμετείχε στην απομάκρυνση 180 τόνων μαζών από τις όχθες του Κηφισού στην περιοχή των Αδαμών στην Ν. Κηφισιά και στις εκβολές του στο Φάληρο.

Στη προσπάθεια αυτή συμμετείχαν ενεργά ο αρχιτέκτονας πολεοδόμος Καθηγητής κ. Βασίλης Ζώτος με μία ομάδα μηχανικών διαφόρων ειδικοτήτων, μελών του ελληνικού συνδέσμου αποφοίτων βρετανικών πανεπιστημίων, οι οποίοι εργάστηκαν εθελοντικά και δημοσίευσαν μία ολοκληρωμένη μελέτη αποκατάστασης του ποταμού και ανάπλασης των παραποτάμιων περιοχών. Η ομάδα μελέτης πλέον ήταν γνωστή ως «Ομάδα του Κηφισού». Για την ίδιο τον κ. Ζώτο και την ομάδα του η πρόκληση δεν ήταν τόσο το έργο της ανάπλασης αλλά σημαντικότεροι στόχοι, όπως:

1. Η τόνωση του κοινωνικού ενδιαφέροντος για την αποκατάσταση του ποταμού και των παραποτάμιων ζωνών.
2. Η δυνατότητα πραγματοποίησης δραστηριοτήτων στις όχθες του Κηφισού.
3. Η ανάδειξη του ποταμού ως αστικό ορόσημο και πόλο τουριστικής έλξης για την Αθήνα.
4. Η βελτίωση της προσβασιμότητας του κοινού στις παραποτάμιες περιοχές.

Η γενική ιδέα πάνω στην οποία δομήθηκε το σχέδιο ανάπλασης είναι η εξέλιξη του Κηφισού ως επιμήκους γραμμικού μητροπολιτικού πάρκου, το οποίο θα αποτελεί συγχρόνως διάδρομο εξαερισμού για το λεκανοπέδιο διοχετεύοντας τον αέρα από τους βόρειους ορεινούς όγκους στο δομημένο περιβάλλον. Εντός του μητροπολιτικού πάρκου, δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας υπερτοπικού πεζοδρόμου και ποδηλατοδρόμου, καθ' όλο το μήκος του ποταμού, και προβλέπεται η σύνδεση του τελευταίου με τον ποδηλατοδρόμο Ν. Φαλήρου- Βάρκιζας. Η σύνδεση του ποταμού με το κατοικημένο περιβάλλον και η ένταξή του στον αστικό ιστό προβλέπεται μέσω διαβάσεων πεζών, γεφυρών και κατασκευών που θα οδηγούν σε χώρους υπαίθριας αναψυχής με πυκνή φύτευση, η οποία θα συμβάλλει στην αισθητική βελτίωση του τοπίου και θα μειώνει το θόρυβο από τις παρακείμενες οδούς. Στους χώρους αυτούς θα φιλοξενοούνται πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες ήπιας μορφής.

Αναλυτικότερα, η μελέτη διαρθρώθηκε σε δύο μέρη. Αρχικά, πραγματοποιήθηκε περιβαλλοντική ανάλυση του ποταμού από τις πηγές έως τις εκβολές του, που οδήγησε στη διάκριση τριών διαδοχικών παρόχθιων τμημάτων, που καταλαμβάνουν ολόκληρο το μήκος της ροής του ποταμού και αποτελούνται από υποπεριοχές με ίδια χαρακτηριστικά και προβλήματα. Από την ανάλυση προέκυψαν τα τμήματα Α, Β και Γ. Η εξωαστική ζώνη Α εκτείνεται από τις πηγές του Κηφισού έως την Ν. Φιλαδέλφεια και παρουσιάζει λιγότερα προβλήματα περιβαλλοντικής υποβάθμισης του ποτάμιου οικοσυστήματος. Η περιοχή θα μπορούσε, σύμφωνα με την ομάδα μελέτης, να χαρακτηριστεί ως εθνικός δρυμός και οι παρεμβάσεις που προτείνονται είναι ήπιας μορφής.

Το τμήμα Β αφορά σε ένα αστικό αττικό κομμάτι που διαρρέει ο Κηφισός, (Ν. Φιλαδέλφεια, Περιστερί, Αγ. Ανάργυροι) με περισσότερα προβλήματα αλλά και περισσότερες δυνατότητες ανάδειξης. Στην δεύτερη φάση μία περιοχή του δεύτερου τμήματος επιλέγεται για την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης πρότασης ανάπλασης. Το νοτιότερο τμήμα Γ, τέλος, είναι η παραποτάμια εκείνη περιοχή, κατάντη του Β, που εμφανίζει τα περισσότερα σημάδια περιβαλλοντικής και αισθητικής υποβάθμισης, καθώς πρόκειται για το πλήρως εγκιβωτισμένο τμήμα της ροής του ποταμού, ο οποίος διέρχεται κάτω από τη λεωφόρο Κηφισού. Οι δυνατότητες παρέμβασης στο τελευταίο τμήμα της ροής του Κηφισού είναι σαφώς περιορισμένες.

Στους παρακάτω πίνακες παρουσιάζονται οι βασικές προτάσεις για την ανάδειξη των ζωνών Α, Β και Γ, αντίστοιχα, έτσι, όπως καθορίστηκαν από την ομάδα μελέτης:

ΤΜΗΜΑ Α: ΕΞΩ-ΑΣΤΙΚΗ ΖΩΝΗ

Πίνακας 1: Ομάδα Καθηγητή Ζώτου, Τμήμα Μελέτης Α

ΤΜΗΜΑ Β: ΑΣΤΙΚΗ ΖΩΝΗ

Πίνακας 2: Ομάδα Καθηγητή Ζώτου, Τμήμα Μελέτης Β

ΤΜΗΜΑ Γ: ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΔΡΟΜΟ

Πίνακας 3: Ομάδα Καθηγητή Ζώτου, Τμήμα Μελέτης Γ

Το δεύτερο μέρος της μελέτης επικεντρώνεται σε μία περιοχή εντός της αστικής ζώνης με παραμελημένα τμήματα πρασίνου εντός των προστατευόμενων ζωνών του Κηφισού. Πρόκειται για τον Κόκκινο Μύλο στη Νέα Φιλαδέλφεια. Η ομάδα μελέτης, αφού, ανέλυσε και κατέγραψε την

κατάσταση των παρόχθιων τμημάτων και εντόπισε τα προβλήματα και τις δυνατότητες ανάδειξης της περιοχής κατέληξε σε μία πρόταση ανάπλασης, η οποία θα ήταν δυνατόν να εφαρμοστεί και σε άλλα παραποτάμια τμήματα.

Συγκεκριμένα, για την παρόχθια περιοχή προτείνεται η δημιουργία χώρων πρασίνου με διαδρόμους για την πρόσβαση των επισκεπτών και ξύλινες κατασκευές (π.χ. ξύλινα κιόσκια και παγκάκια) για την εξυπηρέτησή τους. Επίσης, προβλέπονται και άλλοι ανοιχτοί χώροι δραστηριοτήτων όπως γήπεδα ποδοσφαίρου και μπάσκετ, παιδικές χαρές κ.τ.λ. Πλησίον σε αυτούς θα βρίσκονται υπαίθριοι χώροι για την κάλυψη των αναγκών στάθμευσης των επισκεπτών. Παράλληλα, μέσω γεφυρών για πεζούς θα πραγματοποιείται η ένωση των απέναντι όχθων και η περιοχή σε όλο το μήκος της θα ενισχυθεί με διάφορα είδη βλάστησης, τα οποία θα βρίσκονται σε αρμονία με την ήδη υπάρχουσα και ψηλά δέντρα που θα μειώνουν το θόρυβο και τη σκόνη από την Εθνική Οδό, που βρίσκεται σε κοντινή απόσταση.

Για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στον ποταμό θα κατασκευαστούν μονοπάτια, σκάλες και εξέδρες που θα επιτρέπουν στο κοινό μια άμεση και ασφαλή επαφή με τον Κηφισό. Η κίνηση εντός της περιοχής ανάπλασης θα επιτρέπεται αποκλειστικά σε πεζούς και ποδηλάτες, οι οποίοι θα μπορούν να χρησιμοποιούν τις ειδικά κατασκευασμένες διαδρομές. Ο φωτισμός του παραποτάμιου τμήματος θα γίνεται με τη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας (π.χ. φωτοβολταϊκών συστημάτων). Στα πλαίσια της ανάπλασης προτάθηκε, επίσης, η ανάδειξη σημαντικών κτιρίων που είναι ήδη κτισμένα σε τμήματα πλησίον του ποταμού.

Τέλος, προτάθηκε η υλοποίηση ενός συστήματος διαχείρισης του νερού της βροχής, το οποίο θα συγκεντρώνεται σε ειδικές δεξαμενές και θα φιλτράρεται για την κάλυψη των αναγκών άρδευσης ολόκληρου του πάρκου που θα δημιουργηθεί.

10.1.4 ΝΕΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ

Δεκαπέντε χρόνια μετά την έκδοση του Π.Δ. (ΦΕΚ 632/Δ/27-6-94) προστασίας του ποταμού Κηφισού και των συμβαλλόντων ρεμάτων ο νέος Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος της Αθήνας φαίνεται να θέτει άλλες προτεραιότητες πλην του Κηφισού. Παρά την έντονη αντίδραση, κυρίως περιβαλλοντικών φορέων, το ζήτημα της ανάδειξης του Κηφισού Ποταμού και της αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων του ποτάμιου οικοσυστήματος δεν περιλαμβάνεται στο σχέδιο «Αττική 2014».

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου οι μελέτες ανάπλασης του Κηφισού και των παρακηφίσιων περιοχών που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια είναι δύο. Από τη μία αυτή του Οργανισμού Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας το 1994 σύμφωνα με την

οποία θεσμοθετήθηκαν οι παρακηφίσιες ζώνες προστασίας και καθορίστηκαν τα είδη των δραστηριοτήτων και των χρήσεων γης που επιτρέπονται εντός των ορίων τους. Με γνώμονα τις αρχές της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης και με στόχο την προστασία και την ανάδειξη του αττικού φυσικού περιβάλλοντος, το 1994 πραγματοποιήθηκε ένα πολύ σημαντικό βήμα για τη σωτηρία του Κηφισού, η νομική θωράκιση του ποταμού και των παρακηφίσιων περιοχών. Μέσω της θεσμοθέτησης, αν και αυτή ήταν χρονικά καθυστερημένη, καθώς μεγάλα τμήματα της ροής του ποταμού είχαν αλλοιωθεί σημαντικά, επιδιώχθηκε, αρχικά, η περιβαλλοντική αποκατάσταση του ποτάμιου οικοσυστήματος και δευτερευόντως, η επανένταξή του στον αστικό ιστό. Για το λόγο αυτό ένας από τους σημαντικότερους επιμέρους στόχους που τέθηκαν στη διάρκεια εκπόνησης της μελέτης ήταν η αναβάθμιση του αστικού τοπίου και η επαφή του ανθρώπου με το ποτάμι. Ωστόσο, η μελέτη του 1994 χαρακτηρίζεται από μία γενικότητα καθώς στερείται συγκεκριμένων μέτρων, που θα οδηγούσαν στην υλοποίηση των στόχων που είχαν τεθεί.

Αρκετά χρόνια αργότερα, το 2007, η ομάδα του Καθηγητή κ. Ζώτου θέλησε μέσω της ανάπλασης που πρότεινε να επιτύχει τους ίδιους στόχους. Ξεφεύγοντας από τα στενά πλαίσια της περιβαλλοντικής αναβάθμισης του οικοσυστήματος πρότεινε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον σχέδιο και συγκεκριμένα προς υλοποίηση μέτρα που θα καθιστούσαν τον ποταμό αστικό ορόσημο, που θα αποτελούσε πόλο έλξης για τον κάτοικο του Λεκανοπεδίου. Οι παρεμβάσεις που πρότεινε ήταν καθόλα σύμφωνες με τις επιταγές της νομοθεσίας για την προστασία του Κηφισού. Τα συγκεκριμένα έργα ανάπλασης αποτελούν ρεαλιστικές και ελπιδοφόρες προτάσεις για την ανάδειξη του ποταμού. Οι παρεμβάσεις που έχουν προταθεί θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν σε μεγάλο βαθμό υλοποιήσιμες και βιώσιμες οικονομικά και τα αποτελέσματά τους θα είχαν σημαντική επίδραση όχι μόνο στην ποιότητα ζωής των κατοίκων της πρωτεύουσας αλλά θα επιφέρουν οικονομικά οφέλη, καθώς η ανάπλαση του Κηφισού θα οδηγήσει σε πολύπλευρη ανάπτυξη και καλύτερες υποδομές σε ολόκληρο το μήκος του ποταμού.

Η καταγραφή των προβλημάτων και μελέτη των δυνατοτήτων ανάδειξης και άλλων παρακηφίσιων τμημάτων συνεχίζει να απασχολεί την ομάδα του Καθηγητή κ. Ζώτου, η οποία προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει τους πολίτες και να ενισχύσει το όραμά τους για μία πιο ανθρώπινη πόλη. Αρωγοί σε αυτή την πρωτοβουλία είναι τοπικοί φορείς των δήμων που διαρρέονται από τον Κηφισό και οικολογικές οργανώσεις όχι όμως το αρμόδιο υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικών Αλλαγών.

Την ίδια στιγμή το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο για την Αττική που έχει ως χρονικό ορίζοντα το έτος 2020 προβλέπει την ανάδειξη τριών παραρεμάτιων ζωνών, αυτών του Κηφισού, του Ιλισού και τουρέματος της Πικροδάφνης. Αν και το συγκεκριμένο Ρυθμιστικό Σχέδιο δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα,

πρωτίστως, στην αναβάθμιση του κέντρου της Αθήνας, ταυτόχρονα, ασχολείται, δευτερευόντως, και με περιβαλλοντικά θέματα όπως η προστασία και η ανάδειξη των ορεινών όγκων, η προστασία της ακτογραμμής, η δημιουργία τεσσάρων διαδημοτικών πάρκων και η ανάδειξη των τριών ποταμών. Η ολοκλήρωση του Σχεδίου αναμενόταν από τον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας του Περιβάλλοντος Αθήνας στο τέλος του 2010 έτσι, ώστε να κατατεθεί για διαβούλευση στη Βουλή και να θεσμοθετηθεί τους πρώτους μήνες του 2011. Οι βασικοί στόχοι του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας παρουσιάζονται στο Παράρτημα (Π.2. Βασικοί Στόχοι του Νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας).

10.2 ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ^{5,7}

10.2.1 ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ

Η πρόταση, που μελετήθηκε από τον αρχιτέκτονα Renzo Piano και αποτελεί χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, αφορά το μετασχηματισμό σε πάρκο μιας περιοχής έκτασης 760 περίπου στρεμμάτων της παραλιακής ζώνης, από το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας στην εκβολή του Κηφισού Ποταμού μέχρι και το κλειστό γυμναστήριο Tae Kwon Do για το οποίο βρίσκεται σε εξέλιξη διεθνής διαγωνισμός για την αξιοποίησή του ως συνεδριακό κέντρο.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, το Υπουργείο Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, καθώς και το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, συμβάλλουν σε αυτό το σχέδιο για την ανάπλαση του φαληρικού μετώπου. Το σχέδιο είναι μέρος της ευρύτερης στρατηγικής της κυβέρνησης για την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, την ενίσχυση της θαλάσσιας σχέσης, την απόκτηση σύγχρονης ταυτότητας και την ανάδειξη της Αθήνας ως ανταγωνιστικού κορυφαίου τουριστικού προορισμού.

Εικόνα 8: Η περιοχή σήμερα

Ο νόμος «Ταυτότητα κτηρίων, υπερβάσεις δόμησης και αλλαγές χρήσεις, μητροπολιτικές αναπλάσεις και άλλες διατάξεις» του ΥΠΕΚΑ ενσωματώνει προηγούμενες προβλέψεις για την περιοχή και ρυθμίζει τις χρήσεις γης και συντελεστή δόμησης 2.500 μ² περίπου για την έκταση, αντιμετωπίζοντάς την με ενιαίο τρόπο για τη δημιουργία ενός πόλου υπερτοπικής σημασίας, λαμβάνοντας υπόψη και τις εξελισσόμενες μελέτες στο χώρο του Παλαιού Ιππόδρομου για τη δημιουργία της Εθνικής Βιβλιοθήκης και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

Η πρόταση αποτελεί τη βάση για την ανάπτυξη των μελετών που απαιτούνται ώστε να δημοπρατηθεί το έργο της ανάπλασης του Φαληρικού μετώπου σε ένα περίπου χρόνο. Η χορηγία καλύπτει το σύνολο των απαιτούμενων μελετών που θα εκπονηθούν από ελληνικά μελετητικά γραφεία, συνεργαζόμενα με το Renzo Piano. Στο masterplan περιλαμβάνεται η επίλυση όλων των βασικών προβλημάτων της περιοχής που σχετίζονται με τα υδραυλικά έργα και την αντιπλημμυρική προστασία, την πρόσβαση και τις κυκλοφοριακές εξυπηρετήσεις και ρυθμίσεις, προτάσεις για τον τρόπο χρήσης του πάρκου, καθώς και οι αρχές και κατευθύνσεις του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, της φυσιογνωμίας του τοπίου, των διαμορφώσεων και της φύτευσης.

Σε συνέχεια και σε συνδυασμό με την περιοχή των 245 στρεμμάτων του παλαιού Ιπποδρόμου, από τα οποία μόνο τα 32 καλύπτονται με δόμηση, η έκταση καλύπτει συνολικά 1000 στρέμματα που μετατρέπονται σε Πάρκο, δίνοντας στους όμορους δήμους και στη μητροπολιτική Αθήνα τον πρώτο από τους νέους μεγάλους πνεύμονες πρασίνου. Πρόκειται για αμιγώς φυσικό ποιοτικό Πάρκο με λειτουργίες αναψυχής, ελεύθερο σε όλους τους πολίτες. Η παρέμβαση θα αποδώσει άμεσα πολλά περιβαλλοντικά και κοινωνικά οφέλη και θα συμβάλλει σημαντικά στην απόδοση

σύγχρονης ταυτότητας για την πόλη και στην αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητάς της διεθνώς.

Ο Renzo Piano σαν αρχιτέκτονας τυγχάνει μεγάλης αναγνώρισης όχι μόνο για το έργο του, αλλά κυρίως για την οικολογική συνείδηση που το διαπνέει. Ασχολήθηκε με αφοσίωση και πάθος, μελέτησε σχολαστικά τα προβλήματα και τις συνθήκες της παρέμβασης και τα αντιμετώπισε σε βάθος και με όραμα.

Κύριος στόχος του οράματος είναι η απόλυτη σύνδεση της πόλης με τη θάλασσα και η ανάκτηση της σχέσης και της μνήμης ενός θαλάσσιου αστικού μετώπου που χάθηκε με τις επιχώσεις, τις υποδομές και τη δημιουργία του αυτοκινητόδρομου. Το Πάρκο θα αποτελεί ένα φίλτρο ανάμεσα στην πόλη και τη θάλασσα και ένα δυναμικό φυσικό τοπίο. Η λεωφόρος Ποσειδώνος μετατοπίζεται προς τη θάλασσα, υποβιβάζεται και καλύπτεται στο μεγαλύτερο μέρος της από το πάρκο. Επιπλέον, προτείνεται η με κάθε τρόπο “διείσδυση” του πάρκου προς τους γειτονικούς δήμους με φυτεύσεις όλων των πιθανών διαθέσιμων χώρων. Οι δρόμοι εκτείνονται προς τη θάλασσα ως πεζόδρομοι και καταλήγουν σε προκουμαίες. Οι βασικοί από αυτούς τους άξονες αναφέρονται στις θεματικές ενότητες “φύση” και “πολιτισμός” που χαρακτηρίζουν την αισθητική και τη λειτουργία των περιοχών του πάρκου, καθώς και τις δραστηριότητες που θα αναπτυχθούν σε αυτές. Το Πάρκο περιλαμβάνει τεράστια προστατευμένη πισίνα με θαλασσινό νερό σε συνέχεια της θάλασσας, αξιοποιώντας με κάθε τρόπο το υδάτινο στοιχείο για αθλητισμό και αναψυχή. Επίσης άλση, περιπάτους, ποδηλατοδρόμους, περιοχές απόλαυσης της φύσης με θεματικές ενότητες δραστηριοτήτων, καταδυτικό πάρκο.

Η ανάπλαση του Φαληρικού Όρμου περιλαμβάνεται στις στρατηγικές παρεμβάσεις του Προγράμματος “ΑΘΗΝΑ 2014” του ΥΠΕΚΑ. Ο νόμος «Ταυτότητα κτηρίων, υπερβάσεις δόμησης και αλλαγές χρήσεις, μητροπολιτικές αναπλάσεις και άλλες διατάξεις» θεσπίζει τη διαδικασία σχεδιασμού της ανάπλασης και προβλέπει διαβούλευση σε κάθε στάδιο σχεδιασμού και εκπόνηση Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων. Για το πρόγραμμα ανάπλασης έχουν συνταχθεί αναλυτικό χρονοδιάγραμμα και προϋπολογισμός, ενδεικτικά στοιχεία των οποίων ακολουθούν και θα επιβεβαιωθούν με την ολοκλήρωση των μελετών.

Το κόστος του προγράμματος θα εκτιμηθεί όταν αυτό είναι εφικτό σε σχέση με την ωριμότητα των μελετών. Οι δυνατότητες χρηματοδότησής του προέρχονται από το ΠΕΠ Αττικής, το Υπουργείο Περιβάλλοντος θα συμμετάσχει με πόρους από το Πράσινο Ταμείο και πιθανώς από το πρόγραμμα JESSICA.

Το ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος χορηγεί τις μελέτες που απαιτούνται για την ανάπλαση του Φαληρικού Όρμου μετά από συμφωνία με το Ελληνικό δημόσιο. Μετά την παρουσίασή της η μελέτη του masterplan θα περάσει από διαδικασία έγκρισης, ώστε να ακολουθήσει η επόμενη φάση των απαιτούμενων μελετών. Με ΚΥΑ των 3 Υπουργών θα συγκροτηθεί επιτροπή παρακολούθησης, εγκρίσεων και παραλαβής των μελετών. Στην πρώτη φάση συμμετείχαν ως σύμβουλοι τα ελληνικά μελετητικά

γραφεία: Θ. Παπαγιάννης & Συνεργάτες, DENCO Consulting Engineers, Εξάρχου-Νικολόπουλος-Bensasson Consulting Engineers SA, DROMOS Consulting Ltd., Tekem Consulting SA, Δ. Μπαϊρακτάρης και Συνεργάτες, Έ. Παγκάλου και Συνεργάτες, τα οποία θα συνεχίσουν ως μελετητές για την ολοκλήρωση των επιμέρους μελετών. Στην επόμενη φάση μελετών επελέγησαν από το Renzo Piano και θα συμμετάσχουν επιπλέον: για την εκπόνηση της αρχιτεκτονικής μελέτης ομάδα γραφείων με εκπρόσωπο τον Κ. Πανηγύρη, ο Θ. Σπυρόπουλος για τη μελέτη φωτισμού και οι Λ. Καλλιπολίτη και Ν. Γκατένιο για το σχεδιασμό δύο εφήμερων κατασκευών-γλυπτών. Επίσης προβλέπεται η προκήρυξη αρχιτεκτονικού διαγωνισμού από το ΥΠΕΚΑ για τη μελέτη της μεγάλης προκυμαίας με την απόληξη του κτηρίου στη θάλασσα, που θα υποδεχτεί εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης και αναψυχής.

Στην παρούσα φάση είναι σε εξέλιξη η θεσμική διαδικασία ψήφισης του προβλεπόμενου στον Ν.3843/2010 Διατάγματος σχεδιασμού και ήδη έχουν ανατεθεί από το ΥΠΠΟΤ και εκπονούνται η Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και η Πολεοδομική θεώρηση του Προγράμματος. Στο πλαίσιο της διαδικασίας ψήφισης του ΠΔ προβλέπεται και η διαβούλευση με τους αρμόδιους ΟΤΑ, φορείς και οργανώσεις. Στο πρόγραμμα ανάπλασης εντάσσεται και ο διαγωνισμός παραχώρησης για τη μετασκευή και εκμετάλλευση του Συνεδριακού Κέντρου (Tae Kwon Do) και της ζώνης ανάπλασης ΙΙΙ του Φαληρικού Όρμου.

Όσον αφορά στην άρδευση του πάρκου, αυτή προβλέπεται να καλυφθεί με την επανάχρηση μέρους των επεξεργασμένων λυμάτων της Ψυττάλειας. Το ΥΠΕΚΑ ετοιμάζει την πρόσκληση για χρηματοδότηση των απαιτούμενων έργων που περιλαμβάνουν την πρόσθετη επεξεργασία των λυμάτων καθώς και δίκτυο διανομής του ανακτημένου νερού. Το έργο προγραμματίζεται να δημοπρατηθεί στο τέλος του έτους, η δε ολοκλήρωση της κατασκευής του θα προηγηθεί της ολοκλήρωσης της ανάπλασης και της φύτευσης του πάρκου.

Τέλος είναι σημαντικό να αναζητηθεί ο καταλληλότερος τρόπος για τη συντήρηση του Πάρκου με την ένταξη σε αυτό δραστηριοτήτων συμβατών με τη φυσιογνωμία του. Για να διατηρηθεί η ποιότητά του και να είναι βιώσιμο κατά τη λειτουργία του, θα απαιτηθούν έσοδα από επαρκή αριθμό δραστηριοτήτων αναψυχής και αθλητισμού που θα το καθιστούν ζωντανό κατά το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας.

Εικόνα 9: Η πρόταση

10.2.2 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΣΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΑΝΑΠΛΑΣΗΣ

Ο Δήμος Μοσχάτου επικαλείται την «κοινοχρησία» των κατοίκων του στο θαλάσσιο μέτωπο του παράκτιου συστήματος, που περικλείεται μεταξύ των ιστορικών ποταμών Ιλισού και Κηφισού και δηλώνει ότι επιθυμεί να συνεχίσει να διεκδικεί τους κοινόχρηστους αυτούς χώρους και να τους παραδώσει στους πολίτες με την κατάλληλη παρέμβαση και την δημιουργία μικρών εγκαταστάσεων αναψυχής.

Στην πολυσέλιδη γνωμοδότησή του ο πρόεδρος του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος κ. Δεκλερής, ο γνωστός ως ο «οικολόγος δικαστής», υποστηρίζει, με αδιάσειστα νομικά επιχειρήματα, ότι το πρόβλημα της περιοχής μας «αποτελεί την κορυφή ενός παγόβουνου», που σχετίζεται με το πρόβλημα της βιώσιμης ανάπτυξης και διαχείρισης του ιστορικού Φαληρικού Ορμου. Ο όρμος αυτός παρέμεινε άθικτος στη φυσική του κατάσταση επί αιώνες για να υποστεί «άτυχες τεχνικές παρεμβάσεις» κατά το β' μισό του 20 αιώνα, χωρίς καμιά αρμόδια επιστημονική μελέτη και κανένα στρατηγικό προγραμματισμό και κυρίως χωρίς καμια απολύτως επίγνωση του τεράστιου οικολογικού προβλήματος που δημιουργήθηκε από τις παρεμβάσεις αυτές για τη βιωσιμότητά του. Το αποτέλεσμα είναι ο Φαληρικός Ορμος να έχει ουσιαστικά καταστραφεί και η τώρα διαφημιζόμενη ανάπλασή του να μην είναι τίποτε άλλο παρά η τελευταία απόπειρα νομιμοποίησης και παγίωσης αυθαίρετων τεχνικών έργων στο Φαληρικό Ορμο, που αντιστρατεύονται τη βιωσιμότητά του, επειδή αντιβαίνουν σε θεμελιώδεις κανόνες διαχείρισης των παράκτιων φυσικών οικοσυστημάτων.

Όπως τονίζει η γνωμοδότηση του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος η Δημόσια Διοίκηση, δηλ. το κράτος, δεν έχει συνείδηση του προβλήματος αυτού και θεωρεί ότι

έχει πλήρη ελευθερία να διαμορφώσει με τεχνικά έργα, όπως θέλει, το Φαληρικό Ορμο, συνεχίζοντας τις μέχρι τώρα καταστρεπτικές παρεμβάσεις στον Ορμο. Όμως το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975, όπως έχει ερμηνευτεί από τη Νομολογία του Ε' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, ορίζει ότι στην περιβαλλοντική προστασία υπάγονται και τα παράκτια συστήματα, που έχουν μάλιστα προτεραιότητα σε αυξημένη περιβαλλοντική προστασία ως κατεξοχήν ευαίσθητα οικοσυστήματα, επιρρεπή σε αποσταθεροποίηση. «Επομένως ο Φαληρικός Ορμος τελεί υπο συνταγματική προστασίαν, τόσο ως ευπαθές παράκτιον οικοσύστημα όσον και ως ιστορικός τόπος». Αυτό σημαίνει ότι δεν επιτρέπονταν πιά τεχνικές παρεμβάσεις στον Ορμο «που αλλοιώνουν την φυσική του κατάσταση και λειτουργία, χωρίς να υποστηρίζονται από την αρμόδια επιστήμη των παράκτιων οικοσυστημάτων» και αντίθετως επιβαλλόταν «η αποκατάστασις αυτών». Κι' αυτό γιατί η θεμελιώδης Αρχή της Βιωσιμότητας, από την οποία απορρέει η περιβαλλοντική προστασία, η οποία κατά την νομολογία του ΣτΕ, απαιτεί τον σεβασμό της Αρχής της Προφύλαξης, της Αρχής της Πρόληψης, της Αρχής της φέρουσας ικανότητας, της Αρχής της Ήπιας Διαχείρισης, της Αρχής της Αποκατάστασης και της Αρχής της Ανάκτησης του Περιβάλλοντος. Σύμφωνα με την τελευταία Αρχή είναι αναγκαία η ανάκτηση του φυσικού περιβάλλοντος, το οποίο έχει ενσωματωθεί με οποιοδήποτε τρόπο σε ανθρωπογενές σύστημα, έχει υποστεί εντροπία και μετέβαλε χαρακτήρα, επιβάλλεται η επαναφορά του στην κατάσταση φυσικής ισόρροπίας με την «προσθήκουςα επιστημονική παρέμβαση». Τέτοια επιστημονική παρέμβαση «δεν μπορεί να γίνει από «αρχιτέκτονες και πολιτικούς μηχανικούς αλλά από ειδήμονες των παράκτιων οικοσυστημάτων».

Μετά το 1975 παύει η επιδείνωση της προσβολής των οικοσυστημάτων και πρέπει να γίνει υποχρεωτική αποκατάσταση της βλάβης που έχει επέλθει στο οικοσύστημα. Σε μεγάλης κλίμακας καταστροφές, όπως είναι αυτή του Φαληρικού Ορμου απαιτείται η «κατάρτιση μακρόπνοης στρατηγικής αποκατάστασης και επαναφοράς στη ζωή των καταστραφέντων οικοσυστημάτων». Στην κατάρτιση της στρατηγικής αυτής πρέπει «να συμπράξουν ολοι οι ενδιαφερόμενοι παράλιοι δήμοι, εις τους οποίους και δέον να ανήκει η βιώσιμος διαχείρισης των οικείων ακτών».

Η Αρχή της ανάκτησης του Περιβάλλοντος είναι αντίθετη με τα όσα συμβαίνουν στον Φαληρικό Ορμο, όπου την μιά καταστροφική επέμβαση (της επιχωμάτωσης της παραλίας) διαδέχεται άλλη βαρύτερη (της υπερυψωμένης λεωφόρου ταχείας κυκλοφορίας) ώσπου φτάσαμε στην σχεδιαζόμενη από την Α.Ε. Ολυμπιακά Ακίνητα «ριζική ανάπλαση» του Φαληρικού Ορμου. Ειδικότερα στην παραλία του Δήμου Μοσχάτου υπάρχει «Ειδικό Σχέδιο Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης της Περιοχής»(ΕΣΟΑΠ), που προβλέπει τη λειτουργία «οικολογικού πάρκου και ήπιων αθλητικών εγκαταστάσεων» που θα συνοδεύονται εννοείται... από τις απαιτούμενες εγκαταστάσεις υποστήριξης!

Αυτές οι ήπιες εγκαταστάσεις περιγράφονται ως εξής : Α) Αθλητικές εγκαταστάσεις (1. Στίβος 8 διαδρομών με γήπεδο ποδοσφαίρου και κερκίδες χωρητικότητας 3000 θεατών, 2. δύο γήπεδα ποδοσφαίρου με φυσικό χλοοτάπητα

διαστάσεων 69X 105 Οομ. 3 Τέσσερα γήπεδα ποδοσφαίρου 5X5, 4. Δύο κτήρια αποδυτηρίων, 5. Δύο συγκροτήματα δεξαμενών νερού με αντλιοστάσια. Β) Εγκαταστάσεις υποστήριξης που προτείνεται να περιλαμβάνουν 1. Ζώνες πρασίνου 2. Κατασκευή πεζοδρόμου με λωρίδα ποδηλατοδρόμου, 3 Περιφράξεις, δίκτυα, Φωτιστικά και Ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις.

Εκτός από τις παραπάνω αθλητικές εγκαταστάσεις στη Ζώνη Α1 προβλέπεται και η δημιουργία «οικολογικού πάρκου», που παραχωρείται στο Δήμο Μοσχάτου και αποτελεί πράγματι μια λοφώδη έξαρση του εδάφους που θα προκύψει από την εναπόθεση οικοδομικών απορριμμάτων, χώρο τον οποίο ο δήμος καλείται να μεταβάλει σε πάρκο!

Το νομικό ζήτημα που κλήθηκε να απαντήσει η γνωμοδότηση είναι αν μια ιδιωτική εταιρεία μπορεί να αναλάβει την διαχείριση κοινόχρηστων χώρων και αν μπορεί παραπέρα να εκχωρήσει την αποκλειστική χρήση τους σε ιδιώτες. Το θέμα δηλαδή συνδέεται με τη διευκρίνιση του νομικού καθεστώτος της παραλίας και μάλιστα τόσο του αρχικού της πυρήνα όσο και των προσχώσεων που έγιναν αυθαίρετα και παράνομα σε βάρος του θαλάσσιου μετώπου, οι οποίες έχουν έκταση 800 περίπου στρεμμάτων. Όπως είναι γνωστό η Α.Ε.Ολυμπιακά ακίνητα ισχυρίζεται ότι έχει την διαχείριση και αξιοποίηση όλων των Ολυμπιακών έργων και συναφών εγκαταστάσεων. Η εταιρεία αυτή σχεδιάζει την μεταολυμπιακή αξιοποίηση και εκμετάλλευση τους με την παραχώρηση σε ιδιώτες !

Σύμφωνα με άλλη γνωμοδότηση του Επιμελητηρίου στην περίπτωση της χερσαίας ζώνης του λιμανιού του Βόλου, «οι ανθρωπογενείς προσχώσεις των ακτών δεν παράγουν ιδιωτική κτήσιν και χρήσιν του Δημοσίου, αλλ' αντιθέτως προεκτείνουν και επ' αυτών την δημόσιον κτήσιν που υφίστατο επι της παλαιάς ακτής και την κοινοχρησίαν της». (Βλ. Γνωμοδότηση Επιμελητηρίου με αρ, 101/2007, «Κοινοχρησία χερσαίας ζώνης λιμένος προκύψασα εξ επιχώσεως αυτής»). Η γνωμοδότηση λέει ότι με την επιχωμάτωση κοινόχρηστων ακτών και της «κονής τοις πάσιν θαλάσσης», ουδέποτε παράγεται ιδιωτική ιδικτησία του Δημοσίου, αλλά αντίθετα η παραλιακή έκταση που προκύπτει παρακολουθείται με το βάρος της κοινοχρησίας, το οποίο είχε αρχικά η προεκτεινόμενη εις βάρος της θάλασσας νέα ακτή. Όλες οι αντίθετες πράξεις είναι ανίσχυρες ως αντισυνταγματικές. Οσον καιρό διατηρείται η παράνομη πρόσχωση μιας ακτής , «διατηρείται παράλληλα και η κοινοχρησία της, η οποία δεν μπορεί να τεθεί υπο ιδιωτική ιδιοκτησίαν», αλλά πρέπει πάντοτε να χρησιμεύει για «την ακώλυτον πρόσβασιν προς την νέαν ακτήν».

Σύμφωνα με την γνωμοδότηση του κ. Δεκλερή «η κοινοχρησία γής είτε στην πόλη είτε στην ύπαιθρο αποτελεί στοιχείο του συνταγματικά προστατευόμενου φυσικού και αστικού περιβάλλοντος και της συνταγματικά προστατευόμενης ποιότητας ζωής. Σε ακτές που δημιουργήθηκαν με προσχώσεις δεν μπορεί να οικοδομηθούν ούτε κοινοφελή έργα γιατί αυτά δεν είναι υποκατάστατο της κοινοχρησίας ούτε μπορούν να εξισωθούν προς αυτήν.

Το συμπέρασμα της παραπάνω ανάλυσης είναι ότι «εφ'όσον επι των εξ επιχώσεως της ακτής δημιουργηθεισών νέων εκτάσεων του Φαληρικού Ορμου δεν υφίσταται ιδιωτική κτήσις του Δημοσίου, δεν υφίσταται βεβαίως και το δικαίωμα της αποκαλούμενης «Α.Ε. Ολυμπιακά Ακίνητα» προς διοίκησιν και διαχείρισιν αυτής». Σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία η διοίκηση και διαχείριση των ακτών ανήκει στους οικείους δήμους των οποίων αποτελούν το θαλάσσιο μέτωπο. Επίσης η διοίκηση και διαχείριση των κοινοχρήστων προσχωσιγενών εκτάσεων ανήκει επίσης στους οικείους Δήμους. Αυτό άλλωστε είναι σύμφωνα και με μίαν άλλη γενική Αρχή του Δικαίου της Δημόσιας Κτήσης, σύμφωνα με την οποία «οι κοινόχρηστες ακτές της χώρας ανήκουν στη δημόσια κτήση η οποία δεν έχει καμιά σχέση με ένα δήθεν δικαίωμα δημόσιας κυριότητας του κράτους, αλλά συνιστά απλώς υποχρέωση αποκλειστικής διαχείρισης του δημοσίου χάριν της κοινοχρησίας των πολιτών, η οποία ουδέποτε δύναται να ανατεθεί στην διοίκηση και διαχείριση ιδιωτικού φορέα».

Κατά συνέπεια οι παράλιοι Δήμοι οφείλουν να επαγρυπνούν για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων διαχείρισης που έχουν πάνω στα παράκτια συστήματα που αποτελούν το θαλάσσιο μετώπο τους. Και η γνωμοδότηση τελειώνει τονίζοντας ότι «η διατήρηση των παράκτιων συστημάτων περιλαμβάνει και την υποχρέωση αποκατάστασης και διατήρησης της οικείας χλωρίδας και πανίδας.» Αρα «το καταρτισθέν Ειδικό Σχέδιο Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης της Περιοχής (ΕΣΟΑΠ) και δή στην περιοχή των Δήμων Φαλήρου, Καλλιθέας και Μοσχάτου, δεν είναι νόμιμο και δεν πρέπει να επιχειρηθεί. Διότι δεν αποβλέπει εις την αποκατάστασιν του Φαληρικού Ορμου, αλλά στην παγίωση, νομιμοποίηση και περαιτέρω επέκτασιν των καταστροφικών επεμβάσεων». Συμπερασματικά η γνωμοδότηση υποστηρίζει ότι «η Δημόσια Διοίκηση οφείλει να απέχει από την υλοποίηση του παραπάνω Ειδικού Σχεδίου Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης κ.λ.π. του Φαληρικού Ορμου, το οποίο αντίκειται ευθέως εις την υποχρέωσιν αποκαταστάσεως του Φαληρικού Ορμου, την οποία η Διοίκηση υπέχει ευθέως από το άρθρο 24 του συντάγματος. Ο Φαληρικός Ορμος πρέπει να αποκατασταθεί, όχι να αναπλασθεί» Η Δημόσια Διοίκηση πρέπει «να παραχωρήσει την διοίκηση και διαχείριση των παράκτιων οικοσυστημάτων στους οικείους παράλιους δήμους».

10.3 ΠΟΔΗΛΑΤΟΔΡΟΜΟΣ ΜΟΣΧΑΤΟΥ¹³

Αν και έχει μήκος μόνο ένα χιλιόμετρο περίπου δίνει μια αίσθηση χαράς στους κατοίκους διότι συναντούν στην περιοχή τους ό,τι θαυμάζουν στις Ευρωπαϊκές πόλεις. Τους προτρέπει επίσης να ονειρεύονται τις αθηναϊκές γειτονιές με διαφορετικό τρόπο, με αντίστοιχους τέτοιους ποδηλατοδρόμους., έτσι που να είναι αναμφίβολα πιο όμορφες αλλά και βιώσιμες.

Η πρόσβαση στον ποδηλατόδρομο από τον σταθμό του ΗΣΑΠ είναι δυνατή μέσω του πεζόδρομου της οδού Πατριάρχου Γρηγορίου και της οδού Φορνέζη. Στο τέρμα της βρισκόμαστε στο ποτάμι (Ιλισσός). Εδώ ξεκινά ο ποδηλατόδρομος, στην οδό Σαλαμίνας, η οποία στη συνέχεια θα μετονομαστεί σε Ιλισσού. Όταν τελειώνει ο

ποδηλατόδρομος, σας προτείνουμε να συνεχίσετε ως το τέλος της οδού Ιλισσού. Είναι ήσυχος δρόμος, χωρίς μεγάλη έλευση αυτοκινήτων.

Εικόνα 10: Ποδηλατόδρομος Μοσχάτου

10.4 ΣΤΑΘΜΟΣ ΗΣΑΠ ΜΟΣΧΑΤΟΥ²¹

10.4.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ο σταθμός Μοσχάτου είναι σταθμός του μετρό της Αθήνας, επί της γραμμής 1 των Η.Σ.Α.Π., στη χιλιομετρική θέση 3,982 από Πειραιά. Πήρε το όνομά του από τον δήμο Μοσχάτου, τον οποίο εξυπηρετεί. Ο σταθμός οριοθετείται στην συμβολή της λεωφόρου Θεσσαλονίκης με τη λεωφόρο Σμύρνης. Εγκαινιάστηκε το 1882 και η σημερινή του μορφή ανάγεται στο 2003.

Εικόνα 11: Παλιός ξύλινος συρμός μεταξύ Μοσχάτου και Φαλήρου

Η γραμμή 1 του μετρό λειτούργησε για πρώτη φορά στις 27 Φεβρουαρίου του 1869, συνδέοντας με ατμοκίνητα τρένα την Αθήνα με τον Πειραιά. Η εταιρεία εκμετάλλευσής της ονομάστηκε Σιδηρόδρομοι Αθηνών Πειραιώς (Σ.Α.Π.). Η γραμμή Πειραιάς - Ομόνοια ηλεκτροδοτήθηκε το 1904 και το 1926 η εταιρεία εκμετάλλευσης των σιδηροδρόμων και η εταιρεία εκμετάλλευσης των τραμ συνεργάζονται και προκύπτουν δυο νέες εταιρείες: η Ηλεκτρική Εταιρεία Μεταφορών (Η.Ε.Μ.) και οι Ελληνικοί Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι (Ε.Η.Σ.). Η πρώτη ανέλαβε τη διαχείριση και τη λειτουργία των γραμμών τραμ και της σιδηροδρομικής γραμμής Αθήνας - Πειραιά και η δεύτερη ανέλαβε τόσο τις υποχρεώσεις των Σ.Α.Π. όσο και την επέκταση και την ολοκλήρωση του έργου της ένωσης των σιδηροδρόμων Αθήνας - Πειραιά με τους σιδηροδρόμους Πλατείας Αττικής - Κηφισιάς, σε υπόγειο σταθμό κάτω από την πλατεία Ομονοίας. Η εταιρεία Η.Σ.Α.Π. Α.Ε. δημιουργήθηκε το 1976, όταν οι Ε.Η.Σ. περιήλθαν στην κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου. Μεταξύ 2001 και 2004, εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, έλαβε χώρα ένα εκτεταμένο πρόγραμμα αναπλάσεων των σταθμών του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου.

Σήμερα, η γραμμή των 1 εξυπηρετεί 24 σταθμούς, η γραμμή 2 εξυπηρετεί 14 και η γραμμή 3 εξυπηρετεί 20. Ο συνολικός αριθμός των σταθμών του δικτύου λοιπόν ανέρχεται στους 54 (58 αν υπολογιστούν οι σταθμοί ανταπόκρισης 2 φορές). Την 1 Ιουλίου 2011, η Αττικό Μετρό Εταιρεία Λειτουργίας Α.Ε. (Α.Μ.Ε.Λ.), ο Ηλεκτρικός

Σιδηρόδρομος Αθηνών Πειραιώς (Η.Σ.Α.Π) και η TRAM Α.Ε συνενώθηκαν στην εταιρεία Σταθερές Συγκοινωνίες Α.Ε. (ΣΤΑΣΥ).

10.4.2 ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΝΕΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ

Σχεδιάζεται η κατασκευή ενός σταθμού του ΗΣΑΠ ανάμεσα στους υφιστάμενους σταθμούς του Μοσχάτου και της Καλλιθέας. Όμως ο Δήμος Μοσχάτου-Ταύρου αντιδρά έχοντας ως επιχειρήματα τα παρακάτω:

- Η κατασκευή των κτηρίων του σταθμού και των εισόδων του απαιτεί κατάληψη σημαντικών λωρίδων οδοστρώματος και πεζοδρομίων (σελ. 6-3 της ΠΠΕ) με συνέπεια τη μείωση του ελεύθερου χώρου και τη δημιουργία κατασκευών από τσιμέντο.
- Η κατασκευή του νέου σταθμού θα επιφέρει «επιπτώσεις στους αρχαιολογικούς χώρους της περιοχής του έργου» ενώ θα έχει και περιβαλλοντικές επιβαρύνσεις με την απομάκρυνση των υφισταμένων δένδρων (πεύκα, ακακίες, γαζίες κλπ).
- Η λειτουργία και κατασκευή του νέου σταθμού θα συντείνει στη διαφοροποίηση χρήσεων προς εμπορική κατεύθυνση καθώς η αμιγής κατοικία που χαρακτηρίζει την περιοχή θα μεταβληθεί με την «ανάπτυξη εμπορικών και γενικότερα επιχειρηματικών δραστηριοτήτων» όπως αναγράφεται στην Αξιολόγηση του Υπουργείου Περιβάλλοντος ενώ και η ΠΠΕ αναφέρεται σε «ανάπτυξη τοπικού κέντρου εμπορικών χρήσεων και υπηρεσιών».
- Η επιβάρυνση της περιοχής θα είναι ιδιαίτερα υψηλή λόγω της συγκέντρωσης Ι.Χ. που σε συνδυασμό με την έλλειψη χώρων στάθμευσης θα οξύνει ακόμη περισσότερο το πρόβλημα. Αυτό αποτελεί μία αναμφισβήτητη διαπίστωση ενώ η εκτίμηση της ΠΠΕ ότι , δηλαδή, οι επιβάτες θα έρχονται κατά 88% πεζοί, κρίνεται ως ιδιαίτερα υπερβολική. Επιπρόσθετα, είναι ανακριβής η αιτιολόγηση για ανυπαρξία συγκοινωνιακής εξυπηρέτησης του νέου σταθμού καθώς υφίστανται τόσο η γραμμή της ΕΘΕΛ όσο και η γραμμή της δημοτικής λεωφορειακής γραμμής.
- Το σημαντικότερο όλων είναι ο βαθμός εξυπηρέτησης που είναι δυνατόν να παράσχει ο νέος σταθμός. Η απόσταση μεταξύ των δύο υφιστάμενων σταθμών Μοσχάτου και Καλλιθέας είναι 1.570 μέτρα και η μέγιστη απόσταση που καλείται να καλύψει ο πλέον απομακρυσμένος επιβάτης για να φθάσει στο νέο σταθμό θα είναι περίπου 770 μέτρα. Η απόσταση αυτή είναι ιδιαίτερα μικρής κλίμακας που δεν είναι δυνατόν να δικαιολογήσει την κατασκευή ενός νέου σταθμού και, μάλιστα, με όλες τις προαναφερόμενες επιβαρύνσεις.

10.5 ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΠΛΑΤΕΙΩΝ²²

Στόχος της δημοτικής αρχής είναι η ανάπλαση των τριών κεντρικών πλατειών του δήμου:

1. Πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου

Οι εργασίες, οι οποίες πρόκειται να εκτελεσθούν θα έχουν ως στόχο:

- Επισκευή φθορών
- Ανακατασκευή της παιδικής χαράς με νέα υλικά
- Ενίσχυση του πρασίνου
- Κατασκευή ράμπας για πρόσβαση των ΑΜΕΑ στην Εκκλησία
- Ανακατανομή του φωτισμού

10.5.1 ΠΛΑΤΕΙΑ ΗΡΩΩΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ²²

Η πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου της Δημοτικής κοινότητας Μοσχάτου του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου ορίζεται από τις οδούς: Χρυσοστόμου Σμύρνης δυτικά, Κεφαλληνίας βόρεια, Κοραή νότια, Αργοστολίου δυτικά, ενώ διασχίζεται από τον πεζόδρομο του Αγίου Γερασίμου.

Ο Δυτικός Τομέας περιλαμβάνει:

- Μία παιδική χαρά χαλικοστρωμένη, με ανεπτυγμένα δέντρα, σχηματισμένα παρτέρια στην περίμετρο και με πλήρη περιφραγή του παιδότοπου.
- Παρτέρια σχηματισμένα στο νότιο και δυτικό τμήμα, στο όριο με την λεωφόρο, όπου υπάρχουν σχηματισμοί ανεπτυγμένων δενδροστοιχιών αλλά και δένδρα σποραδικά. Τα παρτέρια διακρίνονται κυρίως ως μια επιφάνεια με χόμα.
- Ένα συντριβάνι στο δυτικό τμήμα της πλατείας, το οποίο καταλαμβάνει μια μεγάλη επιφάνεια και σηματοδοτεί την πλατεία.
- Μια καφετέρια στο δυτικό τμήμα, η οποία καταλαμβάνει μέρος του κεντρικού τμήματος της πλατείας, καθώς και χώρο του παρτεριού δυτικά αυτής.
- Τον κεντρικό χώρο της πλατείας που εκτείνεται από τα ανατολικά προς τα δυτικά, καταλήγοντας στο συντριβάνι. Ο χώρος αυτός είναι πλακοστρωμένος με πλάκες από βότσαλο και μάρμαρο.

Ο Ανατολικός Τομέας περιλαμβάνει:

- Έναν χώρο πρασίνου με πυκνή βλάστηση που διασχίζεται από ένα φιδοειδές μονοπάτι, ενώ εκατέρωθεν του μονοπατιού βρίσκονται τοποθετημένα παγκάκια. Ο χώρος αυτός ονομάζεται, λόγω φυσιογνωμίας, περιφραγμένο άλσος.
- Σχηματισμένα παρτέρια στην ανατολική πλευρά της πλατείας. Ανάμεσα στα παρτέρια σχηματίζονται καθιστικοί χώροι και είναι τοποθετημένα παγκάκια, ενώ το μέτωπο διακόπτεται από μια υπερυψωμένη πλατφόρμα.

- Υπερυψωμένη πλατφόρμα με εξέδρα, πλακοστρωμένες με παγκάκια, γύρω από τις οποίες στήνεται η σκηνή για τις διάφορες εκδηλώσεις του δήμου κατά την διάρκεια του αποκριάτικου καρναβαλιού.
- Έναν υπερυψωμένο χώρο σταθερών τραπεζοκαθισμάτων με πέργκολα, η επιφάνεια του οποίου είναι πλακοστρωμένη με βότσαλο κολυμπητό σε μπετό.

Συνοπτικά πρόκειται να εκτελεσθούν οι παρακάτω εργασίες:

Για το δυτικό τομέα της πλατείας:

- Αντικατάσταση των όποιων φθορών στην υφιστάμενη πλακόστρωση.
- Ανακατασκευή της παιδικής χαράς με τοποθέτηση συνθετικού χλοοτάπητα και τάπητα από ελαστικό καουτσούκ, κατασκευή ξύλινων καθιστικών όγκων, αντικατάσταση του υφιστάμενου εξοπλισμού με καινούριο, αποξήλωση της υφιστάμενης περίφραξης και αντικατάστασή της με καινούρια, δημιουργία νέων παρτεριών φύτευσης καθώς και δενδροφύτευσης και θαμνοφύτευση αυτών.
- Δημιουργία ενός συστήματος διαβαθμισμένων παρτεριών από πέτρινους όγκους κατά μήκος του συνόρου με τη γέφυρα επί της Χρυσοστόμου Σμύρνης και φύτευση αυτών.
- Αντικατάσταση της επιφάνειας του συντριβανιού με διαβαθμισμένα παρτέρια φύτευσης.
- Κατασκευή δωματίου επί του βορειοδυτικού παρτεριού με όργανα εκγύμνασης στον ανοιχτό χώρο, επιδαπέδιες γλυπτικές συνθέσεις και καθιστικούς όγκους.
- Κατασκευή υδάτινου γλυπτού με θέμα “Ήρωες του Πολυτεχνείου”.
- Αντικατάσταση και ανακατανομή των φωτιστικών ιστών της πλατείας βάση της καινούριας διαμόρφωσης. Ο φωτισμός θα γίνει σε διάφορα επίπεδα κατόπιν φωτομετρικής μελέτης, ώστε να μην υπάρχουν φαινόμενα φωτορύπανσης.
- Ενίσχυση του πρασίνου της πλατείας με πυκνές θαμνο-συνθέσεις και δενδροφυτεύσεις.

Για τον Ανατολικό τομέα της πλατείας:

- Επιδιόρθωση και στεγανοποίηση των περγκόλων της πλατείας.
- Αποξήλωση και αντικατάσταση του δαπέδου της υπερυψωμένης εξέδρας της πλατείας με βιομηχανικό δάπεδο.
- Ενίσχυση του πρασίνου με φύτευση ψηλών, ανεπτυγμένων δένδρων και θάμνων.

- Διατήρηση της υφιστάμενης χλωρίδας.
- Άρδευση του πρασίνου από το κεντρικό σύστημα το οποίο θα τροφοδοτείται από την γεώτρηση και εφόσον υπάρχει ανάγκη από το δίκτυο της πόλης και ενσωμάτωση του συστήματος άρδευσης στο υφιστάμενο δίκτυο κεντρικής τηλεδιαχείρισης του δήμου.

Εικόνα 12: Πρόταση Α για την ανάπλαση της πλατείας Ηρώων Πολυτεχνείου

Εικόνα 13: Πρόταση Β για την ανάπλαση της πλατείας Ηρώων Πολυτεχνείου

10.5.2 ΠΛΑΤΕΙΑ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ²²

Η πλατεία Μεταμόρφωσης της δημοτικής κοινότητας Μοσχάτου-Ταύρου ορίζεται από τις ακόλουθες οδούς: την λεωφόρο Μακρυγιάννη δυτικά, την οδό Θερμοπλών βόρεια, τη Μεταμορφώσεως νότια και τον πεζόδρομο της Κνωσού ανατολικά.

Η πλατεία σήμερα έχει:

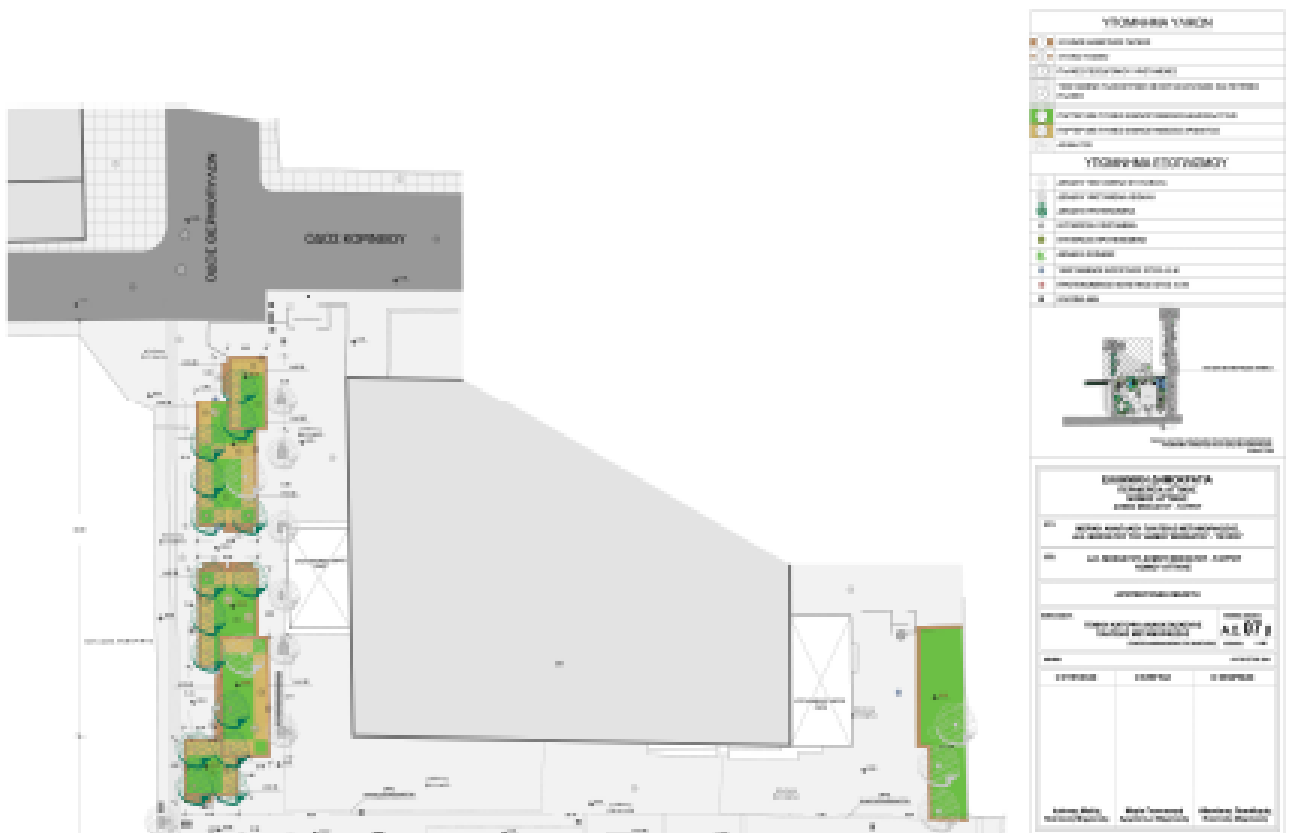
- Μια παιδική χαρά επί της οδού Μεταμορφώσεως χαλικοστρωμένη με ανεπτυγμένα δένδρα, σχηματισμένα παρτέρια στην περίμετρο με πλήρη περιφραγή του παιδότοπου.
- Σχηματισμένα παρτέρια στο δυτικό και βόρειο τμήμα της καθώς και κατά μήκος του άξονα του πεζοδρόμου της Κνωσού. Εντός των παρτεριών υπάρχουν σχηματισμοί ανεπτυγμένων δενδροστοιχιών αλλά και δένδρα σποραδικά, ενώ τα παρτέρια διακρίνονται κυρίως ως μια επιφάνεια με χώμα, με εξαίρεση κάποιους σχηματισμούς θάμνων γύρω από το συντριβάνι.

- Κατά μήκος του πεζοδρόμου της Κνωσού και δίπλα σε αυτόν εκτείνονται τραπεζοκαθίσματα δύο καφετεριών που βρίσκονται επί του πεζοδρόμου.
- Ο κεντρικός χώρος της πλατείας που εκτείνεται από τα δυτικά προς τα ανατολικά καταλήγοντας στο συντριβάνι, ενώ νότια οριοθετείται από την εκκλησία. Ο χώρος αυτός είναι πλακοστρωμένος με φιλέτα πέτρας και μαρμάρου σε σχηματισμούς.

Συνοπτικά θα εκτελεσθούν οι παρακάτω εργασίες:

- Αντικατάσταση των όποιων φθορών στην υφιστάμενη πλακόστρωση.
- Ανακατασκευή της παιδικής χαράς με τοποθέτηση συνθετικού χλοοτάπητα και τάπητα από ελαστικό καουτσούκ, κατασκευή ξύλινων καθιστικών όγκων, αντικατάσταση του υφιστάμενου εξοπλισμού με καινούριο, αποξήλωση της υφιστάμενης περίφραξης και αντικατάστασή της με καινούρια, δημιουργία νέων παρτεριών φύτευσης καθώς και δενδροφύτευσης και θαμνοφύτευση αυτών.
- Δημιουργία ενός συστήματος διαβαθμισμένων παρτεριών από ξύλινους δοκούς, υπερύψωση όλων των παρτεριών και ντύσιμό τους με ξύλο.
- Αντικατάσταση της επιφάνειας του συντριβανιού με διαβαθμισμένα παρτέρια φύτευσης.
- Αποκατάσταση των μαρμάρων του Ηρώου και μεταφορά του αγάλματος του Βενιζέλου στη θέση του Ηρώου.
- Αποξήλωση του υπερυψωμένου πατώματος όπου στέκει σήμερα το άγαλμα του Βενιζέλου.
- Αντικατάσταση και ανακατανομή των φωτιστικών ιστών της πλατείας βάση της καινούριας διαμόρφωσης. Ο φωτισμός γίνεται σε διάφορα επίπεδα, κατόπιν φωτομετρικής μελέτης, ώστε να μην υπάρξουν φαινόμενα φωτορύπανσης.
- Ενίσχυση του πρασίνου της πλατείας με πυκνές θαμνοσυνθέσεις και δενδροφυτεύσεις.
- Διατήρηση της υφιστάμενης χλωρίδας.
- Άρδευση του πρασίνου από το κεντρικό σύστημα το οποίο θα τροφοδοτείται από την γεώτρηση και εφόσον υπάρχει ανάγκη από το δίκτυο της πόλης και ενσωμάτωση του συστήματος άρδευσης στο υφιστάμενο δίκτυο κεντρικής τηλεδιαχείρισης του δήμου.
- Κατασκευή ράμπας για πρόσβαση των ΑΜΕΑ στην εκκλησία.

- Επανεγκατάσταση του συστήματος φωτισμού στο νότιο τμήμα της πλατείας και στο σημείο όπου κατασκευάζεται η ράμπα.
- Μεταφορά φωτιστικών ιστών στη βάση της μερικής ανάπλασης της πλατείας.

Εικόνα 14: Πρόταση Α για την ανάπλαση της πλατείας Μεταμόρφωσης

Εικόνα 15: Πρόταση Β για την ανάπλαση της πλατείας Μεταμόρφωσης

10.5.3 ΠΛΑΤΕΙΑ ΛΑΟΥ²²

Η πλατεία Λαού του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου βρίσκεται στην δημοτική κοινότητα του Ταύρου, στη συμβολή των οδών Δωρίδος και λεωφόρου Ειρηνής στον Ταύρο. Η πλατεία γειτνιάζει με το κτήριο του ιστορικού αρχείου της Αγροτικής Τράπεζας, εγκαταστάσεις των ΕΛΤΑ, κτήρια αποθηκών και γραφείων και το δεύτερο Δημοτικό σχολείο Ταύρου. Σήμερα η πλατεία επιμερίζεται στους παρακάτω χώρους:

- Μια επιφάνεια γηπέδου καλαθοσφαίρισης ασφαλτοστρωμένη και ένα σημαντικό όγκο κερκίδων.
- Το πράσινο, το οποίο καταλαμβάνει σημαντική επιφάνεια είτε σε σχηματισμούς παρτεριών ανεπτυγμένης θαμνώδους βλάστησης καθώς και ψηλών δένδρων είτε ως επιφάνεια με χόμα και παρουσία δένδρων σποραδικά.
- Εγκαταστάσεις γεώτρησεις.
- Επιφάνειες πλακοστρωμένες με πλάκες πεζοδρομίου κυρίως, σε διαφορετικά επίπεδα, οι οποίες λειτουργούν ως καθιστικοί χώροι.

Στην βόρειο δυτική πλευρά της πλατείας δημιουργούνται μικρά θεματικά δωμάτια, τα οποία σχηματίζονται ανάμεσα σε παρτέρια και συστοιχίες δένδρων, διατηρώντας μια ήπια, ανθρώπινη κλίμακα. Στο νότιο και νότιο ανατολικό μέτωπο της πλατείας σχεδιάζονται οι εισοδοί με ένα σύνολο από ράμπες, σκάλες και καθιστικούς όγκους, το οποίο θα ενοποιεί τα διαφορετικά τοπογραφικά επίπεδα. Η επιφάνεια του χώρου καλαθοσφαίρισης περιφράσσεται και τοποθετείται τάπητας από ελαστικό καουτσούκ και όργανα παιδικής χαράς. Οι κερκίδες μετατρέπονται σε έναν επικλινή ταρατσόκηπο. Μεταξύ του χώρου της παιδικής χαράς και της ανατολικής εισόδου χωροθετείται ο χώρος του αναψυκτηρίου. Τέλος κατά μήκος του νοτίου πεζοδρομίου διαμορφώνονται καταβυθισμένα παρτέρια για πλήρη αξιοποίηση του βρόχινου νερού.

Συνοπτικά θα εκτελεστούν οι παρακάτω εργασίες:

- Κατασκευή καταβυθισμένων πράσινων παρτεριών κατά μήκος της νότιας εισόδου της πλατείας για πλήρη αξιοποίηση του βρόχινου νερού.
- Αποξήλωση της υφιστάμενης πλακόστρωσης των πεζοδρομίων της πλατείας, πλακόστρωση των πεζοδρομίων με κόκκινο κυβόλιθο και δημιουργία διαδρόμου από ανάγλυφες πλάκες για ΑΜΕΑ.
- Δημιουργία ενός συστήματος επιπέδων με κατασκευή τοιχίων αντιστήριξης, ραμπών και καθιστικών όγκων.
- Αποξήλωση των πλακοστρώσεων της πλατείας και αντικατάστασή τους με πορώδεις μαλακές επιφάνειες από πατημένο επεξεργασμένο χώμα ποικίλων αποχρώσεων.
- Κατασκευή δωματίου με μουσικά όργανα.
- Κατασκευή υδάτινου παγκακιού σε θεματικό δωμάτιο.
- Τοποθέτηση στεγάστρων σκίασης με περσίδες και ξύλινων πετασμάτων στους χώρους των δωματίων. Τα υποστυλώματα των στεγάστρων θα είναι πακτωμένα σε οπλισμένη βάση σκυροδέματος.
- Κατασκευή και οριοθέτηση χώρων λαχανοκήπων με ξύλινο δάπεδο.
- Κατασκευή και εγκατάσταση κιγκλιδωμάτων μεταλλικής περίφραξης με κατακόρυφες μεταλλικές περσίδες, για το σύνολο της περιμέτρου της πλατείας, με εξαίρεση το νότιο μέτωπο και της εισόδου αυτής.
- Κατασκευή και εγκατάσταση μεταλλικών κιγκλιδωμάτων περίφραξης διαχωρισμού της πλατείας σε βόρειο και νότιο τομέα.
- Δημιουργία χώρου παιδικής χαράς με δάπεδα ασφαλείας, πορώδη υλικά και σύγχρονα όργανα παιδικού παιχνιδιού. Το πράσινο ενσωματώνεται στο

σχεδιασμό της παιδικής χαράς. Η παιδική χαρά προβλέπεται να περιφραχθεί με κιγκλιδώματα ξύλινης περίφραξης, πλαισιωμένα από μεταλλικό σκελετό, ενώ θα διαθέτει επιπλέον εξοπλισμό με καθιστικούς πάγκους, καλάθια αχρήστων κ.λ.π..

- Ενίσχυση του πρασίνου με φύτευση ψηλών, ανεπτυγμένων δένδρων στην περίμετρο της πλατείας, των χώρων αυτής και κατά μήκος των αξόνων κίνησης.
- Διατήρηση της υφιστάμενης γλωρίδας.
- Χωροθέτηση και διαμόρφωση χώρου για μελλοντική εγκατάσταση αναψυκτηρίου και κυλικείου.
- Ενίσχυση της θαμνώδους βλάστησης και χρήσης στο σχεδιασμό των χώρων.
- Καθαρισμός και αποκατάσταση πλακιδίων, νιπτήρων, λεκάνων W.C. κερκίδων.
- Δημιουργία ταρατσόκηπου σε κλίση επί των κερκίδων με τοποθέτηση κατά τμήματα συρματοκιβωτίων πληρωμένων με ελαφρόπετρα.
- Φωτισμός του χώρου, ο οποίος θα περιλαμβάνει φωτιστικούς ιστούς ύψους 4,5 μέτρων, φωτισμού των χώρων και των αξόνων κίνησης. Ο φωτισμός γίνεται σε διάφορα επίπεδα, κατόπιν φωτομετρικής μελέτης, ώστε να μην υπάρξουν φαινόμενα φωτορύπανσης.
- Άρδευση του πρασίνου από το κεντρικό σύστημα το οποίο θα τροφοδοτείται από την γεώτρηση και εφόσον υπάρχει ανάγκη από το δίκτυο της πόλης και ενσωμάτωση του συστήματος άρδευσης στο υφιστάμενο δίκτυο κεντρικής τηλεδιαχείρισης του δήμου.

11.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στη διάρκεια του 20ου αιώνα το φυσικό περιβάλλον της Αθήνας υπήρξε παθητικός δέκτης του συνόλου των εξελίξεων και των παρεμβάσεων, που υπαγορεύτηκαν από τη ραγδαία αστικοποίηση της πρωτεύουσας, η οποία επεκτάθηκε ανεξέλεγκτα σε ανοιχτούς χώρους πρασίνου που καταπατήθηκαν, σε ποταμούς και ρέματα που διευθετήθηκαν, σε τμήματα ορεινών όγκων και δασικές εκτάσεις που οικοπεδοποιήθηκαν για την εξυπηρέτηση αναγκών στέγασης και οδοποιίας. Η θεσμοθέτηση για την προστασία των φυσικών σχηματισμών ήρθε αρκετά καθυστερημένα και ενώ όλες οι παραπάνω ενέργειες είχαν βρει πρόσφορο έδαφος εξαιτίας της αδυναμίας οργάνωσης σχεδίων για την εξέλιξη του αστικού και περιαστικού χώρου, της έλλειψης συντονισμένης περιβαλλοντικής πολιτικής και παιδείας.

Οι ίδιοι οι Αθηναίοι παρόλο που είναι υπεύθυνοι για την περιβαλλοντική κατάσταση της πόλης τους δείχνουν, σήμερα, να ασφυκτιούν στον πυκνά δομημένο ιστό της Πρωτεύουσας παρασυρόμενοι από μία γενικότερη τάση που καταγράφεται παγκοσμίως για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, η οποία με τη σειρά της εκδηλώθηκε όταν οι πρώτες δυσμενείς συνέπειες από την υποβάθμισή του έκαναν την εμφάνισή τους. Για το λόγο αυτό τόσο σε χώρες του εξωτερικού όσο και στην Ελλάδα το περιβάλλον κατακτά και πάλι τη θέση που του ανήκε.

Συγκεκριμένες κατευθύνσεις περιβαλλοντικής πολιτικής, νόμοι που αφορούν αποκλειστικά στην προστασία του περιβάλλοντος, περιβαλλοντικά εκπαιδευτικά προγράμματα, σύσταση περιβαλλοντικών οργανώσεων αποτελούν παραδείγματα της προτεραιότητας που φαίνεται να ανακτά το φυσικό περιβάλλον στη ζωή των ανθρώπων. Και όλες αυτές οι ενέργειες φαίνεται να έχουν αποτέλεσμα στη βελτίωση των συνθηκών του περιβάλλοντος ακόμα και όταν οι ενδείξεις ήταν τόσο δυσμενείς που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν έως και μη αναστρέψιμες..

11. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

11.1 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΟΥ ΚΗΦΙΣΟΥ¹⁴

Με βασικό στόχο την ανάδειξη του Κηφισού ποταμού και των παρακηφίσιων περιοχών βάσει των αρχών της αειφόρας και βιώσιμης ανάπτυξης θα παρουσιαστεί ένα σενάριο ανάπλασης. Πρόκειται για μία σειρά εναλλακτικών λύσεων που προσεγγίζουν και προσπαθούν να επιλύσουν το πρόβλημα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης του ποτάμιου οικοσυστήματος του Κηφισού και να υλοποιήσουν το στόχο της ανάδειξης των παρακηφίσιων περιοχών. Η ανάδειξη των περιοχών εκατέρωθεν του Κηφισού αφορά, αναλυτικότερα, στην υλοποίηση εκείνων των μέτρων και των πολιτικών που θα οδηγήσουν στην επανένταξη του ποταμού στον αστικό ιστό της Αττικής. Η συγκεκριμένη επανένταξη εκτός από την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, και τη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος θα επιφέρει κοινωνικά και οικονομικά οφέλη για τις επιμέρους περιοχές και για ολόκληρη την Αττική.

Η προσπάθεια μετεξέλιξης των παρακηφίσιων τμημάτων σε πόλους υπαίθριας αναψυχής και οάσεις πρασίνου για τους κατοίκους του Λεκανοπεδίου θα οδηγήσει σε νέες υποδομές και δραστηριότητες και θα συμβάλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της Αττικής. Παράλληλα, οι παρεμβάσεις στον Κηφισό και τα αποτελέσματά τους μπορούν να αποτελέσουν παραδείγματα για την αντιμετώπιση και άλλων σοβαρών προβλημάτων περιβαλλοντικής υποβάθμισης στην ευρύτερη περιοχή (περίπτωση Ιλισού, Ασωπού, Δέλτα Κηφισού στον Φαληρικό Όρμο, ορεινών όγκων Πάρνηθας και Πεντέλης) και την αρχή ενός ρεύματος περιβαλλοντικής ευσυνειδησίας από την πλευρά της πολιτείας και των πολιτών. Το σενάριο δομήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να ανταποκριθεί στις πιο πάνω προσδοκίες.

Θεωρώντας ότι η εκτίμηση του συνόλου των παραγόντων που συμμετέχουν στην εξέλιξη μιας περιοχής αλλά και η πρόβλεψη του μέλλοντος αποτελούν ζητήματα εξαιρετικά πολύπλοκα, στη διαδικασία δόμησης των σεναρίων αξιοποιήθηκε η εμπειρία από τη μελέτη της ομάδας του Καθηγητή κ. Ζώτου και από τις περιπτώσεις αναπλάσεων σε παραποτάμιες ελληνικές πόλεις και πόλεις του εξωτερικού. Τέλος, όλες οι παρεμβάσεις που προτείνονται στη συνέχεια δεν έρχονται σε αντίθεση με το Π.Δ. 632Δ/1994, που αφορά την προστασία του Κηφισού Ποταμού.

Πιο συγκεκριμένα, οι παρεμβάσεις αφορούν:

- Στη δημιουργία υπαίθριου οργανωμένου χώρου που θα φιλοξενεί εκδηλώσεις στη διάρκεια της άνοιξης και του καλοκαιριού. Οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν να αφορούν ανθοκομικές εκθέσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις (θεατρικές παραστάσεις και μουσικές συναυλίες) και άλλες υπαίθριες δραστηριότητες (εκδηλώσεις για το περιβάλλον, τη φύση και τους φυσιολάτρες). Στο χώρο αυτό προτείνεται η κατασκευή θεάτρου 500-600 θέσεων με χώρο πλατείας

που καθορίζεται από τον αριθμό των θεατών, δηλαδή ($0.5\text{m}^2/\text{θεατή}$) 250m^2 . Η απόσταση της τελευταίας σειράς από τη σκηνή θα είναι μικρότερη των 24m . Η σκηνή θα είναι ξύλινη και δεν θα ξεπερνά τα 100m^2 . Τέλος, προβλέπεται η δημιουργία των απαραίτητων βοηθητικών επιφανειών με έκταση ίση με αυτή της σκηνής.

- Στη χωροθέτηση υπαίθριων θέσεων στάθμευσης πλησίον του θεάτρου για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών.
- Στην φύτευση υψηλών δέντρων περιμετρικά του θεάτρου για τον περιορισμό του θορύβου και της σκόνης από τις παρακείμενες οδούς και την αισθητική βελτίωση του χώρου.
- Στο φωτισμό του χώρου του θεάτρου και του χώρου στάθμευσης με χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας.
- Η προσθήκη ξύλινου εξοπλισμού εστίασης και υπαίθριας αναψυχής (παγκάκια, πέργκολες).
- Η αποκατάσταση των πρανών και η ενίσχυση της φύτευσης.
- Οι εργασίες καθαρισμού και απομάκρυνσης μπαζών και σκουπιδιών από τις όχθες του ποταμού και των παραχειμάρρων του σε τακτά χρονικά διαστήματα. Όπως έχει ήδη αναφερθεί σε πολλά σημεία της κοίτης του Κηφισού και των συμβαλλόντων του έχουν ανεξέλεγκτα αποθεθεί σκουπίδια και μπάζα που προέρχονται από οικιστικές και βιομηχανικές δραστηριότητες των γύρω περιοχών. Στα παραπάνω προστίθενται πεσμένοι κορμοί δέντρων, σωροί από φύλλα και μούχλα που δυσχεραίνουν την πρόσβαση στον ποταμό. Ο συστηματικός καθαρισμός των όχθων και των παραποτάμιων περιοχών θα υπάγεται στις αρμοδιότητες των παρακηφίσιων δήμων ή του βορείου και δυτικού τομέα της Περιφέρειας Αττικής. Στις εργασίες αυτές θα μπορούν να συνδράμουν εθελοντικά περιβαλλοντικές ομάδες και ευαισθητοποιημένοι πολίτες.
- Η αποκατάσταση των παραχειμάρρων του Κηφισού που έχουν μπαζωθεί και τα νερά τους πλέον δεν καταλήγουν στον κύριο ποταμό. Στα πλαίσια της προσπάθειας ανάδειξης των χαμένων ρεμάτων της Αττικής θα επιχειρηθεί η αποκάλυψη όλων εκείνων των ρεμάτων που η ροή τους έχει διακοπεί ή έχει εκτραπεί και η κοίτη τους έχει αλλοιωθεί εξαιτίας έργων (π.χ. έργα οδοποιίας).
- Η εντατικοποίηση των ελέγχων για εγκαταστάσεις και δραστηριότητες εντός των ζωνών προστασίας του Κηφισού που αντίκεινται στο Π.Δ. 632Δ/1994. Οι έλεγχοι θα πραγματοποιούνται και στις δύο ζώνες προστασίας και θα αφορούν στην τήρηση των περιορισμών χρήσεων, όρων δόμησης και δραστηριοτήτων όπως ορίζονται στο Π.Δ. 632Δ/1994. Στο πλαίσιο των

ελέγχων πρέπει να συμπεριληφθεί και ο εντοπισμός των αγωγών ομβρίων και ακαθάρτων που παράνομα εκρέουν στον ποταμό ή σε κάποιον παραχείμαρρό του και έχουν ως συνέπεια την υποβάθμιση της ποιότητας του νερού.

- Η εντατικοποίηση των ελέγχων για την ποιότητα του νερού στον Κηφισό και στους συμβάλλοντές του από το Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών. Οι έλεγχοι αυτοί από τη μία θα δίνουν μια εικόνα για τη σύσταση των υδάτων και θα καταγράφουν τυχόν βελτιώσεις ή επιπλέον επιβαρύνσεις και ταυτόχρονα θα υποδεικνύουν και τις πηγές της ρύπανσης (π.χ. αστικά λύματα, βιομηχανικά λύματα, γεωργικά και κτηνοτροφικά υγρά απόβλητα κ.ά.).
- Η εφαρμογή των αποφάσεων που εκκρεμούν από το 1999 για τη διακοπή της λειτουργίας των βιομηχανιών και βιοτεχνιών που λειτουργούν παράνομα στη Β' παρακηφίσια ζώνη προστασίας. Μετά τη λήξη της τελικής προθεσμίας (27/06/2009) για την απομάκρυνσή τους από την προστατευόμενη ζώνη οι ίδιες εξακολουθούν να λειτουργούν κανονικά. Η εφαρμογή των συγκεκριμένων αποφάσεων, αν και καθυστερημένη, θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα όχι μόνο για το ποτάμιο οικοσύστημα αλλά και για την αποκατάσταση του αισθήματος της δικαιοσύνης αλλά και την αποτροπή των μελλοντικών αυθαιρετών εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος.
- Η προώθηση προγραμμάτων ενημέρωσης και αφύπνισης που θα φέρουν σε επαφή τον άνθρωπο με το ποτάμι και θα τον ευαισθητοποιήσουν για το μείζον περιβαλλοντικό ζήτημα του Κηφισού και την προστασία του. Η διαχείριση των προγραμμάτων μπορεί να γίνεται από την Περιφέρεια Αττικής και τους παρακηφίσιους δήμους, οι οποίοι σε συνεργασία με περιβαλλοντικές οργανώσεις θα διοργανώνουν εκδηλώσεις όπως επιστημονικές ημερίδες ή δραστηριότητες κοντά στο ποτάμι. Σημαντικό ρόλο στην προώθηση και προβολή των προγραμμάτων και στην ενημέρωση του κοινού μπορούν να διαδραματίσουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, εφημερίδες, περιοδικά).
- Η ένταξη της Αθήνας στο Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια, που θα συμβάλλει στην ανάπτυξη συνεργασίας μεταξύ των ελληνικών παραποτάμιων πόλεων και στην ανταλλαγή εμπειρίας.

Τα πλεονεκτήματα της παραπάνω πρότασης είναι:

- Προσέλκυση επισκεπτών
- Επαφή του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον
- Χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας
- Βελτίωση αστικού και δομημένου περιβάλλοντος

- Ανάπτυξη πολιτιστικών και περιβαλλοντικών δραστηριοτήτων
- Προσέλκυση διαφορετικών ομάδων ανθρώπων
- Ανάδειξη φυσικού περιβάλλοντος

11.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ^{2,5,7}

Η πρόταση διαρθρώνεται σε τέσσερις Άξονες Προτεραιότητας:

- Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης

Ο πρώτος άξονας ξεφεύγει από τα όρια της περιοχής μελέτης και αφορά ένα γενικότερο συμπέρασμα που έχει προκύψει από την ανάλυση: την ανάγκη για μία Ολοκληρωμένη Διαχείριση της Παράκτιας Ζώνης της Αθήνας, έτσι όπως αυτή η μέθοδος αντιμετώπισης έχει παρουσιαστεί σε αντίστοιχη ενότητα στην παρούσα μελέτη. Στόχος του εν λόγω άξονα είναι η αντιμετώπιση της παράκτιας ζώνης της Αθήνας σαν μία ενιαία περιοχή, ο εντοπισμός των προβλημάτων της σε όλους τους τομείς και ο σχεδιασμός της μέσα από μία συμμετοχική και κατάλληλα οργανωμένη και «προστατευμένη» διαδικασία.

Πρέπει να σημειωθεί πως αυτή η διαπίστωση για ανάγκη ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού δεν έρχεται σε αντίθεση με το παρόν Επιχειρησιακό Πρόγραμμα. Στους υπόλοιπους άξονες θα παρουσιαστούν οι προτάσεις που προκύπτουν για τη συγκεκριμένη περιοχή μελέτης με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε. Αυτές οι προτάσεις μπορούν να ενταχθούν, τροποποιημένες ή όχι, αποσπασματικά ή στο σύνολό τους, στον παραπάνω γενικότερο σχεδιασμό που προτείνεται και αφορά το σύνολο της παράκτιας ζώνης της Αθήνας.

- Ανασύσταση, Προστασία και Ανάδειξη του Φυσικού Περιβάλλοντος

Το φυσικό περιβάλλον στην περιοχή είναι αρκετά υποβαθμισμένο. Η κατάσταση που επικρατεί είναι αντιπροσωπευτική αυτής της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας με μία σημαντική ιδιαιτερότητα: την έντονη παρουσία του υδάτινου στοιχείου. Σε αυτό είναι που θα δώσει έμφαση ο συγκεκριμένος άξονας, χωρίς βέβαια κάτι τέτοιο να σημαίνει πως δε θα ληφθεί πρόνοια και για άλλα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος.

- Κοινοφελή δίκτυα

Δύο είναι τα βασικά ζητήματα που εντοπίζονται στον συγκεκριμένο άξονα: οι πλημμύρες στις χαμηλές περιοχές του Μοσχάτου και της Καλλιθέας και η εξεύρεση νερού για την κάλυψη των συνεχώς αυξανόμενων αναγκών σε άρδευση. Έργα με σκοπό την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων έχουν γίνει. Στόχος του συγκεκριμένου άξονα είναι να πραγματοποιηθούν οι επιπλέον

παρεμβάσεις που από τους ειδικούς θεωρούνται αναγκαίες για να χαρακτηριστεί η διαχείριση όλης της κατάστασης ολοκληρωμένη και όχι απλά ευκαιριακή.

- Σύνδεση του Αστικού Ιστού με την Παραλία

Πρόκειται για το βασικό χωροταξικό και λειτουργικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η περιοχή μελέτης. Ένα σύνολο παραγόντων έχει αποκόψει την περιοχή νότια της Ποσειδώνος από τον υπόλοιπο αστικό ιστό. Το φράγμα της Ποσειδώνος και οι συγκεκριμένες νησίδες χρήσεων γης, ασύνδετες μεταξύ τους και με την ενδοχώρα, είναι οι βασικότεροι από αυτούς. Ο σχεδιασμός δεν μπορεί να ξεκινήσει από το μηδέν. Δε θα είναι κάτι άλλο πέρα από διορθωτικός. Στόχος του άξονα 4 λοιπόν είναι να δημιουργηθεί μία παραλία προσιτή και ενδιαφέρουσα για το κοινό, υπό τις αρχές πάντα της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης και να ανακαλύψει η Αθήνα το αστικό θαλάσσιο μέτωπό της.

Πιο συγκεκριμένα τα μέτρα που προτείνονται είναι:

1. Σύσταση, με νόμο του κράτους, ενός ευέλικτου Ενιαίου Φορέα Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης της Αθήνας.

Ο εν λόγω Φορέας θα έχει σαν στόχο την ολοκληρωμένη διαχείριση και το συνολικό σχεδιασμό της παράκτιας ζώνης της Αθήνας, έτσι ώστε να αποφευχθούν οι αποσπασματικές πολιτικές διαφορετικών επιπέδων εξουσίας και συμφερόντων. Θα ακολουθεί μία Ολιστική, Συμμετοχική και Ανοιχτή διαδικασία, έτσι όπως αυτή ορίζεται από τις αρχές της ΟΔΠΖ, που αναλύεται σε αντίστοιχη ενότητα της παρούσας μελέτης. Θα διασφαλίζει συνοχή και συνέχεια στις διάφορες πολιτικές και δραστηριότητες, αλλά και συντονισμό μεταξύ των διαφορετικών υπουργείων και άλλων φορέων που εμπλέκονται στην περιοχή.

Οι επιμέρους στόχοι του Φορέα θα συνάδουν με τις αρχές της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης της Παράκτιας Ζώνης. Ενδεικτικά αναφέρονται:

- Ξεκαθάρισμα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος
- Ενίσχυση και ανάδειξη του δημόσιου κοινόχρηστου χαρακτήρα
- Προστασία, οικολογική αποκατάσταση και ανάδειξη του φυσικού τοπίου
- Έλεγχος των ρύπων
- Προστασία από φυσικές καταστροφές
- Προσδιορισμός των περιοχών: α) στις οποίες μπορούν να αναπτυχθούν ανθρώπινες δραστηριότητες, β) που πρέπει να διατηρηθούν

- Καθορισμός προδιαγραφών για τον καθορισμό των χρήσεων γης στις παράκτιες περιοχές και διευθέτηση συγκρουόμενων χρήσεων γης.

- Μέτρα προσαρμογής στην αναμενόμενη κλιματική αλλαγή .

Αρχικά, ο Φορέας θα πρέπει να ασχοληθεί με τη συλλογή όλων των μελετών και προτάσεων που έχουν γίνει τα προηγούμενα χρόνια για τις περιοχές της παράκτιας ζώνης της Αθήνας (και να συνυπολογίσει την Ευρωπαϊκή εμπειρία, αλλά και το Μεσογειακό Πρωτόκολλο). Παράλληλα, αναγκαία θα είναι και η εκπόνηση νέων, με επικαιροποίηση των διαφόρων στοιχείων για την κατάσταση των οικοσυστημάτων και τις ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Από εκεί και έπειτα, οι αρμοδιότητές του θα αφορούν αφενός τη συσχέτιση και αξιολόγηση της πληροφορίας, αφετέρου την οργάνωση, διαχείριση, εφαρμογή και επαναξιολόγηση των προτάσεων και σχεδίων.

Ο Σχεδιασμός που θα προτείνει τελικά οφείλει να λαμβάνει υπόψη τα θεσμικά κείμενα που αφορούν την παράκτια ζώνη. Ο Φορέας θα είναι υπεύθυνος για την εφαρμογή των κειμένων αυτών, όχι όμως υπακούοντας τυφλά. Όπου είναι απαραίτητο, θα γίνονται προτάσεις για αλλαγές με σκοπό την προσαρμογή αυτών των κειμένων στις ανάγκες και τα δεδομένα κάθε επιμέρους περιοχής, αλλά και την αντιμετώπιση των αδύναμων σημείων τους. Σημαντικό εργαλείο, σε αυτό το σημείο, αναμένεται να είναι το Προεδρικό Διάταγμα που προβλέπει τον καθορισμό ζωνών προστασίας χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης για το τμήμα από τον Φαληρικό Όρμο μέχρι την Αγία Μαρίνα Κρωπίας (ΠΔ / 01.03.2004 ΦΕΚ 254 /Δ / 05.03.2004) που ήδη έχει αναφερθεί στην παρούσα μελέτη.

Το διάταγμα πρέπει να κριθεί από τον Φορέα ως προς το περιεχόμενό του, αλλά και ως προς τον τρόπο εφαρμογής του. Συγκεκριμένα για το δεύτερο αξίζει να σημειωθεί πως, «για την εφαρμογή του διατάγματος, απαιτείται η εκπόνηση Μελέτης Διαμόρφωσης για κάθε επί μέρους περιοχή, η οποία εγκρίνεται με απόφαση της Εκτελεστικής Επιτροπής του. Υπόχρεος και επισπεύδων της μελέτης αυτής είναι ο ιδιοκτήτης ή οι ιδιοκτήτες του χώρου (ΚΕΔ, ΕΤΑ, ΓΓΑ κλπ). Η μελέτη αυτή δύναται να εκπονείται και από τον οικείο δήμο, μετά από σύμφωνη γνώμη των ιδιοκτητών της περιοχής. Για την εκπόνηση των μελετών διαμόρφωσης έχει εκδοθεί έγγραφο με τις προδιαγραφές και με κατευθύνσεις. Δύο είναι οι δυσκολίες που προκύπτουν στη σωστή εφαρμογή του διατάγματος: 1) το σύνθετο ιδιοκτησιακό καθεστώς 2) ο συντονισμός των επί μέρους μελετών, οι οποίες εμφανίζουν διαφορές ως προς τους στόχους και το βαθμό επεξεργασίας.

Καλείται λοιπόν ο Φορέας να αποτελέσει αυτό το συνδετικό στοιχείο που θα προσφέρει την ομοιογένεια που απαιτείται στη διαχείριση της περιοχής. Για να επιτευχθούν η κοινωνική συναίνεση καθώς και ολοκληρωμένα και σφαιρικά προσεγγισμένα αποτελέσματα, είναι απαραίτητο όλα τα παραπάνω να

συνοδεύονται από συμμετοχική διαδικασία και οργανωμένη διαβούλευση. Δε θα λειτουργεί δηλαδή ο Φορέας από μόνος του. Αντίθετα, ουσιαστικός θα είναι ο ρόλος και των τοπικών παραγόντων (ΟΤΑ, ΜΚΟ, τοπικοί φορείς), που διαθέτουν γνώσεις για την περιοχή, οι οποίες είναι απαραίτητες για τον προσδιορισμό και την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει κάθε επιμέρους τμήμα της παράκτιας ζώνης. Μέσα από μία ανταλλαγή απόψεων, και έχοντας πάντα υπόψη πως η παράκτια ζώνη οφείλει να λειτουργεί σωστά ως σύνολο, θα εντοπίζονται οι στόχοι, οι ανάγκες, τα προβλήματα, και ο σχεδιασμός που απαιτείται και θα δένει μεταξύ τους τις πολιτικές, δραστηριότητες και μέτρα στα οποία εμπλέκονται όσοι συμμετέχουν στον διάλογο.

Για να αποφευχθούν όμως καθυστερήσεις και κωλύματα, ο Φορέας, ο οποίος θα στελεχώνεται από άτομα εγνωσμένου κύρους, είναι αυτός που θα συνυπολογίσει όλα τα δεδομένα και οφείλει να λάβει την τελική απόφαση, με τους υπόλοιπους να υπακούουν και να συμμορφώνονται με αυτή. Σε κάθε περίπτωση είναι βασικό η γνώμη των υπολοίπων σχετιζόμενων φορέων να εκλαμβάνεται ως άποψη σεβαστών συνεργατών και η συμμετοχική διαδικασία να μη λειτουργεί απλά ως «βιτρίνα».

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί πως η επιβολή περιορισμών και υποδείξεων χωρίς να υπάρχουν σε ισχύ κατάλληλοι μηχανισμοί ελέγχου της εφαρμογής απλώς θα μείωνε την αξιοπιστία των προωθούμενων πολιτικών, αλλά και του ίδιου του Φορέα. Είναι απαραίτητο λοιπόν να χρησιμοποιούνται από τον ίδιο δείκτες και μηχανισμοί για την συστηματική παρακολούθηση της προόδου και την αξιολόγησή των πολιτικών και των επιπτώσεών τους. Τέτοιοι δείκτες έχουν διαμορφωθεί ήδη από ένα σύνολο διεθνών οργανισμών και ειδικά η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει διεξόδους προς αυτή την κατεύθυνση χρηματοδοτώντας διάφορα σχετικά προγράμματα για παράκτιες περιοχές και θαλάσσια πολιτική (Μουρμούρη, 2010), ενώ πολύ χρήσιμα σε αυτό το σημείο, μπορεί να αποδειχθούν και η Τοπική Ατζέντα 21 με τους δείκτες ποιότητας ζωής της, αλλά και οι δυνατότητες που προσφέρουν τεχνολογίες όπως τα Γεωγραφικά Συστήματα Πληροφοριών (GIS) και η Ψηφιακή Τηλεπικοινωνία. Από το σύνολο των υποψήφιων μηχανισμών θα επιλεγούν αυτοί που εξυπηρετούν καλύτερα τις ανάγκες της παράκτιας ζώνης και θα λειτουργούν σαν μέσα αυτοελέγχου του Φορέα και ελέγχου των υπόλοιπων αρμοδίων που θα εμπλέκονται κάθε φορά. Η χρήση μηχανισμών ελέγχου μπορεί να αποδώσει ακόμη περισσότερο αν συνοδεύεται από μια παράλληλη εκστρατεία πληροφόρησης κι ευαισθητοποίησης απευθυνόμενη στους πολλαπλούς χρήστες των παράκτιων ζωνών.

Γίνεται κατανοητό πως η σύσταση και η λειτουργία ενός νέου φορέα δεν αποτελεί εύκολη διαδικασία και απαιτούνται μια σειρά από διαδικασίες τέτοιες που θα εξασφαλίζουν την οργάνωση, τη βιωσιμότητά του και την τήρηση των χρονοδιαγραμμάτων του. Μετά τη υλοποίηση του σχεδιασμού πρέπει να αποφασιστεί αν είναι εύλογο να υφίσταται ακόμα ένας ανεξάρτητος Φορέας για τη Διαχείριση της Παράκτιας Ζώνης, το αντικείμενο του οποίου θα είναι πλέον

η παρακολούθηση της νέας υφιστάμενης κατάστασης και η αντιμετώπιση των εκάστοτε προβλημάτων, ή μπορεί, και είναι πιο συμφέρον, μία τέτοια αρμοδιότητα να ενταχθεί σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, ίσως επιπέδου Νομαρχίας. Τα συγκριμένα ζητήματα όμως ξεπερνούν τα όρια της παρούσας μελέτης και απαιτούν περαιτέρω έρευνα και ανάλυση.

Θα πρέπει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί και το πόσο σημαντικό είναι να αξιολογηθεί και να μελετηθεί η εμπειρία που προκύπτει από ευρωπαϊκούς χειρισμούς σε παρόμοια θέματα παράκτιας διαχείρισης καθώς οι διαδικασίες κάτω από τις οποίες εξελίχθηκε η ανατολική ακτή του Σαρωνικού, ο χαρακτήρας που απέκτησε και τα προβλήματα που εντοπίζονται σε αυτή σήμερα, κάθε άλλο παρά αποτελούν μοναδικά φαινόμενα. Αρκετά και ενδιαφέροντα είναι τα προγράμματα παράκτιας διαχείρισης που έχει να παρουσιάσει σε κάποιες περιοχές της η Γαλλία (που αναφέρεται ενδεικτικά), χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει πως στη σημερινή γαλλική πραγματικότητα κυριαρχεί απόλυτα η περιβαλλοντική ευαισθησία. Το βασικότερο ίσως ενδιαφέρον στοιχείο που προκύπτει από την εμπειρία της συγκεκριμένης χώρας έχει σχέση με αυτόν τον πρώτο άξονα του Επιχειρησιακού Προγράμματος και αφορά την ύπαρξη ενός «ευέλικτου κεντρικού φορέα δράσης, τον οποίο η κεντρική διοίκηση εφοδίασε με υπεραρμοδιότητες». Δηλαδή για την πραγματοποίηση οποιασδήποτε αλλαγής, έστω και αμφιλεγόμενης, ήταν απαραίτητη η ύπαρξη ενός φορέα ο οποίος λειτουργούσε με την υποστήριξη ενός πολύ σχολαστικά μελετημένου σχήματος πολεοδομικής νομοθεσίας και επέβαλε στους τοπικούς δήμους και κοινότητες να αποδεχθούν τα επιμέρους σχέδια που ετοίμαζε.

2. Προστασία του περιβάλλοντος κατά μήκος της ακτής.

- Επικαιροποίηση των περιβαλλοντικών μελετών για τα νερά του Φαληρικού όρμου και των ακτών κολύμβησης του Παλαιού Φαλήρου με ιδιαίτερη βαρύτητα στα δέλτα των ποταμών και στις παραλίες.

- Σταθεροποίηση της ακτής σταματώντας τις επιχωμάτωσεις και τις επεκτάσεις μαρίνων και κρηπιδωμάτων ώστε να μη περιορίζεται επιπλέον η ανανέωση των θαλάσσιων μαζών. Η συγκεκριμένη δράση αφορά το Φαληρικό Όρμο και τις εκβολές του ρέματος της Πικροδάφνης, όπου παρατηρείται το φαινόμενο ευτροφισμού.

- Σταθεροποίηση του μετώπου διάβρωσης όλων των επιχωματώσεων και σχετική μελέτη για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής που αναμένονται στη συγκεκριμένη περιοχή με λήψη μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισής τους.

- Βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης των μαρίνων και της γύρω περιοχής. Υποχρεωτική παράδοση λαδιών μηχανών και απορριμμάτων για ανακύκλωση.

- Δημιουργία χώρων πρασίνου εντός των ελεύθερων χώρων.

- Αξιοποίηση του ήδη υπάρχοντος κτιριακού δυναμικού (πολυχώροι) με στόχο τη μη επιβάρυνση της περιοχής με επιπλέον δόμηση.

- Περαιτέρω επικαιροποίηση του υδραυλικού σχεδιασμού της «Ολοκληρωμένης Μελέτης Σχεδιασμού Ολυμπιακών Εγκαταστάσεων και Ανάπλασης Περιοχών Φαληρικού Όρμου» που εκπονήθηκε λόγω των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Αξιοποίηση και των στοιχείων της «Μελέτης Διαχείρισης του Κηφισού» που ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του τρέχοντος έτους.

- Ολοκλήρωση των έργων που απαιτούνται, όπως ήδη έχουν εντοπισθεί και θα προκύψουν και από την επικαιροποιημένη σχετική μελέτη, για την αντιπλημμυρική προστασία των χαμηλών περιοχών του Μοσχάτου και της Καλλιθέας (Ολοκλήρωση του υφιστάμενου βασικού συλλεκτήρα ομβρίων υψηλών περιοχών Νέας Σμύρνης- Μοσχάτου- Καλλιθέας διά της οδού Ελευθερίας στον Κηφισό.

- Εφαρμογή της Οδηγίας 2007/60 ΕΕ για την αξιολόγηση κινδύνων πλημμύρας.

- Περαιτέρω οργάνωση και λειτουργία του υδραυλικού συστήματος που ήδη έχει σχεδιασθεί, και θα ολοκληρωθεί με τη δημιουργία του ΚΑΝΕ, ώστε να εφοδιαστούν με νερό ο Ελαιώνας, ο Φαληρικός Όρμος και το σχεδιαζόμενο Μητροπολιτικό πάρκο του Ελληνικού.

- Σύνδεση του Αστικού Ιστού με την Παραλία

Πρέπει να σημειωθεί πως για το συγκεκριμένο ζήτημα που αντιμετωπίζει η παράκτια ζώνη, ειδικά το τμήμα από το ΣΕΦ μέχρι και τον κόμβο της Ποσειδώνος με τη Συγγρού, έχει ήδη γίνει μία σοβαρή πρόταση, στα πλαίσια των μελετών που έχουν γίνει για τη μεταολυμπιακή αξιοποίηση του Φαληρικού Όρμου, που περιλαμβάνει την κατάργηση του σημερινού υπερυψωμένου αυτοκινητόδρομου και τη μετάθεσή του 90 μέτρα νοτιότερα, την κατασκευή δύο ανισόπεδων ημικόμβων, κατ' επέκταση των οδών Χρυσοστόμου Σμύρνης και Λάμπρου Κατσώνη, και την κατασκευή, στη θέση της καταργούμενης σημερινής λεωφόρου Ποσειδώνος, ενός επιμήκους καναλιού.

- Εκπόνηση κυκλοφοριακής μελέτης, η οποία θα καταγράψει το πρόβλημα, θα αξιολογήσει τα στοιχεία και θα προτείνει συγκεκριμένες και ισόρροπες λύσεις- προτάσεις. Με βάση αυτή τη μελέτη θα αναπτυχθούν και οι παρακάτω δράσεις που εδώ απλά σκιαγραφούνται.

- Κατάργηση του φράγματος της Ποσειδώνος με υπογειοποίησή της από το Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας μέχρι και την Εσπλανάδα και κατασκευή ενιαίου πάρκου που θα ενώσει τους δήμους με το Φαληρικό Όρμο (η Καλλιθέα και το Μοσχάτο επανέρχονται στο ύψος της θάλασσας).

- Δημιουργία μίας ενιαίας διαδρομής, για πεζούς και ποδήλατα, κατά μήκος του άξονα που διέρχεται η σημερινή Ποσειδώνος, η οποία θα διατρέχει όλη την περιοχή μελέτης από το σταθμό του ΗΣΑΠ στο Νέο Φάληρο μέχρι και το ρέμα Πικροδάφνης. : Ενίσχυση του ρόλου του Τραμ με επέκταση των γραμμών του σε στρατηγικά επιλεγμένες θέσεις και βελτίωση των χρόνων αναμονής και διαδρομών του.

- Δημιουργία υπέργειων και υπόγειων χώρων στάθμευσης οχημάτων, με σκοπό να καλυφθούν οι ανάγκες της ζήτησης, όπως αυτές θα προκύψουν από την κυκλοφοριακή μελέτη που προαναφέρθηκε.

- Εφαρμογή του ΠΔ περί «καθορισμού ζωνών προστασίας, χρήσεων γης και όρων και περιορισμών δόμησης στην παραλιακή ζώνη της Αττικής από τον Φαληρικό Όρμο μέχρι την Αγία Μαρίνα Κρωπίας».

- Απαγόρευση περαιτέρω δόμησης σε όλο το παραλιακό μέτωπο της περιοχής μελέτης και άμεσο ξεκαθάρισμα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος κάθε τμήματός της.

- Αξιοποίηση των ανεκμετάλλετων Ολυμπιακών έργων με βάση το σχεδιασμό της προηγούμενης δράσης και με στόχο τη δημιουργία χώρων ανοιχτών προς το κοινό με δυνατότητα «ελιγμού» στις χρήσεις τους ώστε να παραμένουν συνέχεια δραστήριοι. Εκμίσθωση- παραχώρηση χώρων στους όμορους δήμους για την κάλυψη αναγκών τους σε χώρους εκπαίδευσης, πολιτισμού, αλλά και κοινωνικής συνάθροισης (ΚΑΠΗ, παιδικοί σταθμοί, δημοτικά τμήματα μουσικής και χορού κλπ.).

- Λειτουργία του γηπέδου Tae kwon do ως συνεδριακού κέντρου, αλλά και ως πολυχώρου που θα στεγάζει ορισμένες από τις παραπάνω χρήσεις.

- Χρήση του σταδίου Beach Volley ως υπαίθριου θεάτρου και χώρου εκδηλώσεων με όχι μόνο υπερτοπικό, αλλά και τοπικό χαρακτήρα.

- Περαιτέρω αξιοποίηση των μαρίνων της περιοχής του Φαληρικού Όρμου με τη διοργάνωση ήπιων αθλοπαιδιών και χρήση τους σαν ορμητήρια για περιήγηση στην περιοχή μελέτης εκ θαλάσσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αραβαντινός Α., Πολεοδομικός Σχεδιασμός για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα, 2007.
2. Δήμος Μοσχάτου, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Μοσχάτου, 2008.
3. Αποστολίδης Η., Αδαμόπουλος Θ., «Το φυσικό οικοσύστημα του Κηφισού ποταμού», 1η Επιστημονική Δημερίδα με Θέμα τον Κηφισό, 2008.
4. Ψυλλίδης Α., «Στρατηγικές για μια Περιβαλλοντικά Βιώσιμη Αστική Ανασυγκρότηση», 2005.
5. Χατζημπίρος Κ.- Παναγιωτίδης Π., «Ολοκληρωμένη Διαχείριση Παράκτιας Ζώνης- Αξιολόγηση της εφαρμογής του Ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου» και «Παράγοντες Υποβάθμισης των Παράκτιων Οικοσυστημάτων, Ανάγκες και Συστήματα Προστασίας» , Σχολή Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ- Τομέας Υδατικών Πόρων και Περιβάλλοντος, 2008.
6. Φιλιππίδης Ν., «Σε πλήρη ακινησία τα Ολυμπιακά Ακίνητα», 2009.
7. Τσουκαλά Β.Κ., «Προστασία Παράκτιων Ζωνών», Περιφερειακό Τμήμα Δυτικής Κρήτης του ΤΕΕ, 2009, http://library.tee.gr/digital/m2495/m2495_tsoukala.pdf
8. <http://attiko-prasino.gr>.
9. <http://el.wikipedia.org/wiki/Μοσχάτο>.
10. http://faliron-bay-athens.blogspot.com/2009_05_01_archive.html.
11. Τσακίρης Γ., «Αντιπλημμυρική Προστασία στις Παράκτιες Περιοχές», <http://www.srcosmos.gr/srcosmos/showpub.aspx?aa=11762>.

12. <http://www.moschatonews.com>
13. <http://www.forfree.gr/volta.php?id=116>.
14. http://www.jekinamekaliteromoschato.blogspot.com/2010/09/o_19.html.
15. http://dspace.lib.ntua.gr/bitstream/123456789/3707/3/skrimizeae_coastalarea.pdf.
16. <http://www.greekarchitects.gr/gr/republic-space/%CE%BA%CE%B7%CF%86%CE%B9%CF%83%CF%8C%CF%82-id2784>.
17. <http://www.statistics.gr>.
18. <http://www.attiko-prasino.gr>
19. www.ploigos.gr.
20. <http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CF%83%CF%87%CE%A%CF%84%CE%BF>.
21. www.isap.gr.
22. <http://www.dimosmoschatou-tavrou.gr/>